

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

KATEDRA PRÁVNÍCH DĚJIN

Diplomová práce

Právní formy perzekuce občanů protektorátu v období 1939 – 1945

Zpracoval: Vladimír Vokál

Konzultant diplomové práce: Prof. JUDr. PhDr. Karolina Adamová

2012

Plzeň

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Vladimír VOKÁL**
Osobní číslo: **R07324**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Název tématu: **Právní formy perzekuce občanů protektorátu v období 1939 - 1945**
Zadávací katedra: **Katedra právních dějin**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Mezinárodní konference v Mnichově - účast, průběh, důsledky
2. Vývoj v Česko - Slovenské republice - územní důsledky, ekonomické důsledky, politický vývoj
3. Vývoj na Slovensku
4. Vývoj v Podkarpatské Rusi
5. Vznik protektorátu
6. Právní postavení protektorátu - co je to protektorát? Právní vymezení, vztah k říší navenek
7. Orgány protektorátu - autonomní a říšské
8. Právo v protektorátu
9. Protektorátní příslušnost
10. Právní omezení protektorátních příslušníků
11. Právní omezení židů

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy: min. 50 stran

Forma zpracování diplomové práce: tištěná

Seznam odborné literatury:

Maršálek, Pavel, Protektorát Čechy a Morava, UK Praha, nakladatelství Karolinum 2002, Petrův, Helena, Právní postavení židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939 - 1941), Praha: 2000, Sobota, Emil, Co to byl protektorát. v Praze : Kvasnička a Hampl, 1946, Gebrhart, Jan - Kuklík, Jan, Dramatické i všední dny protektorátu. Vyd. 1. Praha : Themis, 1996, Schelle, Karel - Salák, Pavel - Tauchen, Jaromír, Protektorát Čechy a Morava - jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin :(vybrané problémy). Vyd. 1. Ostrava : Key Publishing, 2010, Gebhart, Jan - Kuklík, Jan, Druhá republika 1938 - 1939 : svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě. Praha ; Litomyšl : Paseka, 2004.

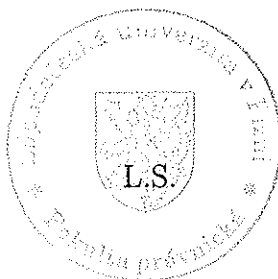
Vedoucí diplomové práce:

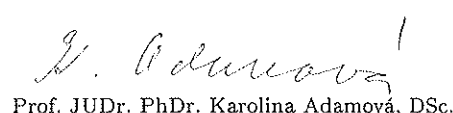
Prof. JUDr. PhDr. Karolina Adamová, DSc.
Katedra právních dějin

Datum zadání diplomové práce: **7. prosince 2010**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2012**

Prof. JUDr. Kvetoslav Růžička, CSc.
děkan

Prof. JUDr. PhDr. Karolina Adamová, DSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 15. listopadu 2011

“Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.”

V Plzni dne 29.3.2012

Vladimír Vokál

Zde bych rád poděkoval paní **Prof. JUDr. PhDr. Karolině Adamové** za vedení diplomové práce a také za její trpělivost, rady a laskavý přístup při vypracovávání této diplomové práce.

Obsah:

PŘEDMLUVA.....	4
KAPITOLA 1 - MEZINÁRODNÍ KONFERENCE V MNICHOVĚ.....	5
MEZINÁRODNÍ SITUACE	5
NÁRODNÍ STATUT	6
KARLOVARSKÉ POŽADAVKY	6
MISE LORDA WALTERA RUNCIMANA	7
PUČ	9
MEZINÁRODNÍ ODEZVA.....	9
GODESBERGSKÉ MEMORANDUM	11
MNICHOVSKÁ KONFERENCE – MUSSOLINI	11
MNICHOVSKÁ KONFERENCE.....	12
MNICHOVSKÁ DOHODA	13
MNICHOVSKÁ KONFERENCE A ZÁSTUPCI ČESKOSLOVENSKA	14
KAPITOLA 2 - VÝVOJ V ČESKO-SLOVENSKÉ REPUBLICE.....	16
HOSPODÁŘSKÉ A ÚZEMNÍ DŮSLEDKY MNICHOVA	16
POLITICKÝ VÝVOJ	16
VOLBA PREZIDENTA	17
ZMOCŇOVACÍ ZÁKON.....	17
ZMĚNA VLÁDY	18
KAPITOLA 3 - VÝVOJ NA SLOVENSKU	19
JEDNÁNÍ V ŽILINĚ	19
KAPITOLA 4 - VÝVOJ V PODKARPATSKÉ RUSI.....	22
KAPITOLA 5 - VÍDEŇSKÁ ARBITRÁŽ	23
KAPITOLA 6 - VZNIK PROTEKTORÁTU	25
JEDNÁNÍ V BERLÍNĚ	26
KAPITOLA 7 - PRÁVNÍ POSTAVENÍ PROTEKTORÁTU.....	29
VÝNOS O PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA.....	29
PREAMBULE	29
USTANOVENÍ.....	30
CO TO JE PROTEKTORÁT?	31
PROTEKTORÁT NEBO VAZALSKÝ STÁT?	31
VZTAH K ŘÍŠI.....	32
KAPITOLA 8 - ORGÁNY VEŘEJNÉ MOCI V PROTEKTORÁTU	34
VOJENSKÁ SPRÁVA	34
CIVILNÍ OKUPAČNÍ APARÁT – ŘÍŠSKÝ PROTEKTOR V ČECHÁCH A NA MORAVĚ.....	36
ÚŘAD ŘÍŠSKÉHO PROTEKTORA	38

VZTAH K NSDAP	38
AUTONOMNÍ ORGÁNY PROTEKTORÁTU DO NÁSTUPU R. HEYDRICHA	39
PREZIDENT PROTEKTORÁTU	39
VLÁDA	39
REFORMA ORGANIZACE VEŘEJNÉ MOCI V PROTEKTORÁTU 1942-1943	40
ORGANIZACE VEŘEJNÉ SPRÁVY – PRVNÍ FÁZE	41
VLÁDA	41
ÚSTŘEDNÍ ÚŘADY	41
ORGANIZACE VEŘEJNÉ SPRÁVY – DRUHÁ FÁZE	42
OBERLANDRÁTY	42
ORGANIZACE VEŘEJNÉ SPRÁVY – TŘETÍ FÁZE	43
KAPITOLA 9 - PRÁVO V PROTEKTORÁTU	44
TVORBA A APLIKACE PRÁVA V PROTEKTORÁTU ZA VOJENSKÉ SPRÁVY	45
TVORBA A APLIKACE PRÁVA V PROTEKTORÁTU OD NÁSTUPU PROTEKTORA DO ROKU 1943	46
TVORBA A APLIKACE PRÁVA V PROTEKTORÁTU – AUTONOMNÍ ORGÁNY	46
PREZIDENT	46
PROTEKTORÁTNÍ VLÁDA	46
MINISTERSTVA	47
TVORBA A APLIKACE PRÁVA V PROTEKTORÁTU – ŘÍŠSKÉ ORGÁNY	47
VŮDCE	47
ŘÍŠSKÁ VLÁDA A ŘÍŠSKÝ SNĚM	48
MINISTERSKÁ RADA PRO OBRANU ŘÍŠE A ŘÍŠŠTÍ MINISTŘI	48
TVORBA A APLIKACE PRÁVA V PROTEKTORÁTU – PROTEKTOR A OSTATNÍ	49
PROTEKTOR	49
OSTATNÍ	49
ZMOCŇOVACÍ ZÁKON	50
KAPITOLA 10 - NÁRODNOSTNÍ OTÁZKA	51
NÁRODNOSTNÍ OTÁZKA V ŘÍŠI	51
NÁRODNOSTNÍ OTÁZKA PO PŘIPOJENÍ SUDET	51
NÁRODNOSTNÍ OTÁZKA V PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA	52
KAPITOLA 11 - KAPITOLA PRÁVNÍ OMEZENÍ PROTEKTORÁTNÍCH	
PŘÍSLUŠNÍKŮ	56
CHRONOLOGICKÉ ŘAZENÍ PERZEKUČNÍCH OPATŘENÍ	56
JAZYKOVÉ PRÁVO	57
ZTRÁTA OBČANSTVÍ A PROPADNUTÍ MAJETKU	58
HOSPODÁŘSKÁ OPATŘENÍ	59
PERZEKUCE V PRACOVNĚ PRÁVNÍ OBLASTI - NUCENÁ PRÁCE PŘED VZNIKEM PROTEKTORÁTU ...	61
ZEMĚDĚLSKÉ PRÁCE	62
VŠEOBECNÁ PRACOVNÍ POVINNOST	62
PRACOVNÍ KNÍŽKY	63

PRÁCE V ŘÍŠI	64
NUCENÉ PRÁCE	64
BYTOVÁ OMEZENÍ	66
PERZEKUCE VE ŠKOLSTVÍ	66
KAPITOLA 12 - PRÁVNÍ OMEZENÍ ŽIDŮ	68
ŘEŠENÍ ŽIDOVSKÉ OTÁZKY V PROTEKTORÁTU	68
PROTIŽIDOVSKÉ PŘEDPISY	69
POJEM ŽID	70
ZJIŠŤOVÁNÍ RASOVÉHO PŮVODU	72
ŽIDOVSKÝ PODNIK	73
CHRONOLOGICKÉ ŘAZENÍ PROTIŽIDOVSKÝCH OPATŘENÍ	74
ZABAVOVÁNÍ ŽIDOVSKÉHO MAJETKU	75
NAŘÍZENÍ PROTEKTORA O ŽIDOVSKÉM MAJETKU	76
DALŠÍ ZAJIŠTĚNÍ ŽIDOVSKÉHO MAJETKU	77
KONFISKACE	78
VYSTĚHOVÁNÍ ŽIDŮ	79
ZDANĚNÍ ŽIDŮ A ŽIDOVSKÉHO MAJETKU	79
ZABAVENÍ ŽIDOVSKÝCH BYTŮ	80
VYLOUČENÍ ŽIDŮ Z VEŘEJNÉHO ŽIVOTA	81
VYLUČOVÁNÍ ŽIDŮ Z VÝKONU POVOLÁNÍ	81
VLÁDNÍ NAŘÍZENÍ O PRÁVNÍM POSTAVENÍ ŽIDŮ VE VEŘEJNÉM ŽIVOTĚ	82
PREZIDENTSKÉ VÝJIMKY	84
PRÁVNÍ POSTAVENÍ ŽIDOVSKÝCH NOTÁŘŮ A ADVOKÁTŮ	84
DALŠÍ PŘEDPISY UPRAVUJÍCÍ POSTAVENÍ ŽIDOVSKÝCH ZAMĚSTNANCŮ	85
OMEZENÍ V BĚŽNÉM ŽIVOTĚ A ŽIDOVSKÁ HVĚZDA	86
OCHRANA RASY	87
OMEZENÍ ŽIDOVSKÝCH MÍŠENCŮ	88
ZÁVĚR	88
KAPITOLA 13 - PRÁVNÍ PERZEKUCE ŽIDŮ V KOLÍNĚ 1939-1941	89
ZÁVĚR	93
RESUME	95

Předmluva

Pro téma, které by souviselo s Protektorátem Čechy a Morava, jsem se rozhodl už někdy v roce 2009, 2010, kdy v Plzni proběhly pochody neonacistů. Opravdu mě nepříjemně překvapilo, jak velké množství lidí se pochodů zúčastnilo. Od zániku protektorátu uběhne v květnu 67 let a nacismus v České republice stále existuje. Když se v nabídce témat na diplomovou práci objevilo téma Právní formy perzekuce v Protektorátu Čechy a Morava, vůbec jsem neváhal.

Diplomovou práci jsem rozdělil do 13 kapitol. Prvních šest kapitol pojednává o událostech, které vedly ke vzniku protektorátu. Na ně navazuje pět kapitol o Protektorátu Čechy a Morava - o jeho právním zakotvení, orgánech v protektorátu a jeho právních předpisech. Následně jsem se věnoval ve třech kapitolách problematice právního omezení protektorátních příslušníků a právního omezení židů v protektorátu, zvláště na Kolínsku.

Kapitola 1 - Mezinárodní konference v Mnichově

Mezinárodní situace

Třicátá léta znamenají pro Československou republiku období krize. Je na ni vyvíjen tlak jak zvenčí, tak zevnitř. Následkem rozpadu Versailleského systému se rapidně zhoršila její situace na mezinárodním poli, kde se ocitla v naprosté izolaci.¹

Zevnitř republiku napadali představitelé Sudetoněmecké strany (SdP) v čele s představitelem Konrádem Henleinem. Na Slovensku zase našla odezvu Hlinkova slovenská ľudová strana (HSLĽS) v čele s duchovním Hlinkou. Představitelem českého fašismu byl Radola Gajda.²

Hlavní atak ze strany Německa přišel po 12. březnu 1938, kdy německá armáda obsadila Rakousko. Došlo k porušení Saint – Germainské mírové smlouvy, proti kterému se západní mocnosti vzmohly jen na formální protesty³. Západní velmoci nechtěly ve Společnosti národů riskovat další debakl poválečných mírových smluv, které deklarovaly nezávislost Rakouska, a tak se na ženevskou půdu problém anšlusu nedostal s odůvodněním, že žádné akce této organizace nemohou zvrátit nový status quo.⁴

Ostřeji proti postupu Německa vystoupilo pouze Mexiko a Sovětský svaz, ten však až 17. března. To naznačovalo, kde lze očekávat spojení. Jak podotkl tehdejší ministr zahraničí Krofta, anšlus znamenal prakticky úplné obklíčení Československa nepřátelskými sousedy – Německem, Maďarskem a Polskem.⁵

---

¹ SCHELLE, Karel, Pavel SALÁK, Jaromír TAUCHEN a Monika HORÁKOVÁ. *Protektorát Čechy a Morava: jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin (vybrané problémy)*. Vyd. 1. Ostrava: Key Pub., 2010, 20. století, sv. 12. ISBN 80-904-5220-5, s. 24.

² SCHELLE, Karel, Pavel SALÁK, Jaromír TAUCHEN a Monika HORÁKOVÁ. *Protektorát Čechy a Morava: jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin (vybrané problémy)*. Vyd. 1. Ostrava: Key Pub., 2010, 20. století, sv. 12. ISBN 80-904-5220-5, s. 25.

³ TAMTÉŽ

⁴ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 28

⁵ TAMTÉŽ

Národní statut

Po anšlusu bylo prvořadým cílem Německa obsazení Československa. Spojencem Německa měla být německá menšina nacházející se v Československu. Hlavním impulsem byl projev Adolfa Hitlera ze dne 20. února 1938 o útlaku deseti milionů Němců v sousedství třetí říše, po němž následovala stupňující se kampaň proti Československu a jeho představitelům.⁶

Vláda se snažila o narovnání postavení národnostních menšin – zejména Němců. To chtěla uskutečnit prostřednictvím přijetí tzv. národnostního statutu jakožto právní normy, která nejenom sjednocovala dosavadní neuspořádané předpisy a narovnávala práva všech československých menšin, ale směřovala k reorganizaci a decentralizaci samosprávy. Ale ve chvíli, kdy byla započata příprava, už nebyla reálná šance na jeho přijetí.⁷

Dne 28. března 1938 se odehrály dvě významné schůzky. První, když premiér Milan Hodža přednesl svůj projev o přípravě národnostního statutu. Druhá, když předseda SdP Konrád Henlein jednal v Berlíně s Hitlerem, který udal směr jednání SdP – vznášet takové požadavky, které nebude československá vláda schopna přijmout.⁸

Karlovarské požadavky

SdP na základě schůzky s Hitlerem vydává 24. dubna 1938 tzv. Karlovarské požadavky. Hlavními body byly územní autonomie, zajištění práv všem ostatním Němcům na území republiky a volnost pro nacistickou propagandu a organizace. Požadavky byly natolik radikální, že je československá vláda nemohla přijmout, neboť by tím riskovala ztrátu části území osídleného německou menšinou. Karlovarské požadavky obsahovaly vedle autonomistických prvků jakou byla plná rovnoprávnost německé národní skupiny s českým národem i uznání sudetoněmecké národní skupiny jako právnické osoby. Další požadavky směřovaly k nadřazení německé menšiny vůči ostatním národnostním menšinám

---

⁶ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 30

⁷ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 31

⁸ TAMTÉŽ

v Československu. V souladu s Hitlerovým doporučením žádali sudetští Němci více, než mohli dostat. Byl to požadavek na stanovení a uznání sudetoněmeckého sídelního území, kde měli pracovat pouze němečtí veřejní zaměstnanci, německou samosprávu a právo svobodně se přiznat k německé národnosti a k německému (tedy nacistickému) světovému názoru. Pokud by došlo k realizaci těchto návrhů, bylo by Československo rozloženo na několik zcela autonomních útvarů a nastala by likvidace jeho jednoty a celistvosti.⁹

Na stranu sudetských Němců se připojily i západní mocnosti a žádaly, aby Československo započalo jednání o národnostním vyrovnání.¹⁰

Mise Lorda Waltera Runcimana

Dne 20. července 1938 dostal prezident Beneš žádost britského vyslance v Československu o přijetí mise, jejímž úkolem bylo zjistit příčiny přerušení jednání mezi československou vládou a SdP a zprostředkovat dohodu mezi nimi.¹¹

Britové touto misí požadovali zásah do suverénních práv československého státu ve věcech, jejichž souhlas vyžadoval projednání parlamentu a nikoliv souhlas moci výkonné. Pokud by československá strana nevyhověla, byla by obviněna ze zmaření jednání, a to by mělo za následek zánik spojeneckého systému. A tak nakonec československá vláda sama požádala o vyslání britského prostředníka.¹²

Samotná Runcimanova mise započala 4. srpna 1938 a jeho první schůzka proběhla se zástupci SdP, kteří se ho snažili (dle pokynů K.H. Franka) přesvědčit,

---

⁹ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, 20. století. ISBN 978-80-87284-18-62011, s. 32

¹⁰ SCHELLE, Karel, Pavel SALÁK, Jaromír TAUCHEN a Monika HORÁKOVÁ. *Protektorát Čechy a Morava: jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin (vybrané problémy)*. Vyd. 1. Ostrava: Key Pub., 2010, 20. století, sv. 12. ISBN 80-904-5220-5, s. 25.

¹¹ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 34

¹² KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 34

že národnostní problém se nedá řešit v rámci Československa a že nepřijmou žádné ústupky.¹³

Schůzka Runcimana měla za následek, že Britové zabránili projednávání národnostního statusu v parlamentu a snažili se přimět vládu i prezidenta k tomu, aby se základem pro další jednání staly body tzv. Karlovarského programu.¹⁴

Vyjednávání s SdP nakonec vyústilo v to, že vláda 5. září 1938 odsouhlasila prezidentem Benešem koncipovaný Návrh o postupu jednání ohledně úpravy národnostních otázek, který vycházel z obsahu Karlovarského programu. Počítal se zavedením župního systému, v jehož rámci by byla kombinovaná lokální samospráva s orgány státními, dále předpokládal ochranu proti odnárodňování příslušníkům jednotlivých národností ve státě. Měla být také zavedena úplná rovnost jazyka „československého“ s německým, ale také s maďarským, polským a rusínským. Německým oblastem pak měla být poskytnuta pomoc ve výši 700 milionů korun a případná možnost individuální náhrady za „škody“ způsobené státem v minulém období. Tímto došlo dle britského prostředníka a umírněnější části SdP ke konsenzu, ovšem nebylo to v souladu s dohodou mezi Hitlerem a Henleinem, kdy SdP měla klást požadavky, které nebylo možno splnit.¹⁵ Údajně měl jeden z členů vedení SdP zvolat po seznámení se s obsahem čtvrtého plánu na adresu E. Beneše: „Proboha, on nám dal všechno.“¹⁶

---

¹³ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 34

¹⁴ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 35

¹⁵ TAMTÉŽ

¹⁶ TAMTÉŽ

Puč

Veškerá jednání mezi vládou a SdP skončila krachem, když 7. září 1938 SdP vyprovokovala incident v Moravské Ostravě, kde došlo k potyčce mezi policií a členy strany. Tímto incidentem SdP přerušila veškerá jednání s prezidentem Benešem a vládou.¹⁷

Adolf Hitler 12. září 1938 během projevu na sjezdu ostře vystoupil proti Československu a především proti jeho představiteli prezidentu Benešovi. Na základě jeho projevu došlo v pohraničí k útoku Henleinových přívrženců proti úřadům, zvláště proti policejním stanicím, poštám apod. Útoky si vyžádaly oběti na životech. Vláda na tento útok okamžitě reagovala vyhlášením stanného práva v 8 okresech a vyslala do míst vojenské asistenční oddíly. Podařilo se docílit klidu a hlavní představitelé SdP poté uprchli do Říše. Hitler 16. září 1938 schválil návrh Henleina na vytvoření Sudetoněmeckého dobrovolnického sboru, Sudetendeutsches Freikorps, za účelem udržování napětí v pohraničních oblastech a vyvolávání nepokojů a ozbrojených srážek. Počet členů byl kolem 40 000 mužů.¹⁸

Mezinárodní odezva

Krize ve střední Evropě přiměla jednat západní velmoci, které se zoufale snažily zabránit válečnému konfliktu. Výsledkem byl anglo-francouzský plán s požadavkem přímého odstoupení československých území s více než 50% německou menšinou a zároveň mezinárodní garance nových hranic.¹⁹ Na základě tohoto plánu měl Hitler připojit k Říši území, kde žily 3 miliony Němců.²⁰

---

¹⁷ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 36.

¹⁸ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 37

¹⁹ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 37

²⁰ SCHELLE, Karel, Pavel SALÁK, Jaromír TAUCHEN a Monika HORÁKOVÁ. *Protektorát Čechy a Morava: jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin (vybrané problémy)*. Vyd. 1. Ostrava: Key Pub., 2010, 20. století, sv. 12. ISBN 80-904-5220-5, s. 26.

Zástupci Francie a Velké Británie předložili výše uvedený návrh 19. září 1938 prezidentu Benešovi, aby území, které je osídleno více než padesáti procenty německého obyvatelstva, bylo postoupeno Německu.²¹

Československá vláda návrh odmítla a poukázala, že přijetím tohoto návrhu by byly porušeny demokratické principy státu. Vláda totiž nemohla činit rozhodnutí týkající se hranic.²²

Odpor československé vlády vzbudil nelibost u západních velmocí a jejich zástupci pohrozili, že by ve válečném konfliktu nechali Československo bez pomoci. Došlo tedy k přijetí požadavků. Následkem toho odstoupil kabinet v čele s Milanem Hodžou a 22. září 1938 byla jmenována úřednická vláda s předsedou armádním generálem a zborovským hrdinou Janem Syrovým.²³

Krátce nato 22. září 1938 odlétá do Godesbergu Chamberlain, který oznamuje Hitlerovi výsledek jednání. Ten označil dohodu za nedostačující a vystupňoval své požadavky politického charakteru a ohledně vojenského materiálu. Dále zmínil ještě nároky Polska a Maďarska ve věci jejich menšin. Vyřešení nových nároků požadoval do 1. října 1938.²⁴

Francie a Velká Británie sdělily československé straně 23. září 1938 diplomatickou cestou, že „nemohou bráti odpovědnost, aby radily Československu nemobilizovat“. Prezident Beneš nato týž den vyhlásil mobilizaci. Většina politické reprezentace v čele s prezidentem, armáda, ale také drtivá většina veřejnosti byla připravena republiku hájit až do konce. Československá armáda zaujala na hranicích obranné pozice a vyčkávala.²⁵

---

²¹ SCHELLE, Karel, Pavel SALÁK, Jaromír TAUCHEN a Monika HORÁKOVÁ. *Protektorát Čechy a Morava: jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin (vybrané problémy)*. Vyd. 1. Ostrava: Key Pub., 2010, 20. století, sv. 12. ISBN 80-904-5220-5, s. 26.

²² KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 40.

²³ SCHELLE, Karel, Pavel SALÁK, Jaromír TAUCHEN a Monika HORÁKOVÁ. *Protektorát Čechy a Morava: jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin (vybrané problémy)*. Vyd. 1. Ostrava: Key Pub., 2010, 20. století, sv. 12. ISBN 80-904-5220-5, s. 26.

²⁴ TAMTÉŽ

²⁵ TAMTÉŽ

Godesbergské memorandum

Poté, co Hitler označil výsledek jednání mezi západními mocnostmi a Československem za nedostačující, usedli Chamberlain a Hitler opět ke stolu. Chamberlain označuje výsledek jednání za diktát a nikoliv vyjednávání. Schůzka byla přerušena oznámením o československé mobilizaci. A tak Chamberlain slíbil předat československé vládě Hitlerovy požadavky a říšský kancléř přislíbil, že po dobu probíhajícího jednání Československo nenapadne.²⁶

Požadavky byly předány československé vládě 24. září 1938 spolu s příslušnou mapou, na níž byla vyznačena území určená k odstoupení Německu, s tím, že žádné vojenské, hospodářské a dopravní zařízení nebude zničeno či znehodnoceno. Dále mělo dojít k propuštění osob německého původu, které byly zadrženy pro politické přečiny. Ultimátum bylo stanoveno do 1. října 1938.²⁷

Československá vláda tyto požadavky odmítla prostřednictvím vyslance v Londýně Jana Masaryka. Odkázala na ústupky, které už učinila v případě anglo-francouzského plánu, a nynější požadavky označila za nepřijatelné. Ztráta pohraničního území, kde se nacházelo opevnění, by byla pro stát z hlediska obrany nepřijatelná.²⁸

Jednání v Godesbergu skončila nezdarem. Válečný konflikt ve střední Evropě byl na spadnutí. Díky československé mobilizaci nemohli Němci použít taktiku bleskové války. Celá Evropa čekala, co bude dál.²⁹

Mnichovská konference – Mussolini

Jednání se dostala do patové situace. Československo se odmítalo podrobit německému ultimátu a západní velmoci si přály mírové řešení konfliktu za každou cenu. Nechtěly se účastnit válečného konfliktu, který je od nich na tisíce kilometrů vzdálen.³⁰

---

²⁶ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 40.

²⁷ TAMTÉŽ

²⁸ TAMTÉŽ

²⁹ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 41

³⁰ TAMTÉŽ

A tak dne 28. září 1938 požádal Chamberlain přes prostředníka Mussoliniho, aby zprostředkoval mírové jednání o československé krizi. Mussolini sjednal s Hitlerem odložení nepřátelství na dobu 24 hodin a dohodu o dalším jednání.³¹

Jednání ohledně československé otázky mělo probíhat za účasti Chamberlaina, Daladiera a Mussoliniho v Mnichově. Zavládla spokojenost, že konflikt v Evropě je zažehnán, ale v té radosti se zapomnělo na Československo samé. Účastníci se již předem dohodli, že československý zástupce nebude na konferenci přímo účasten.³²

Mnichovská konference

Konference se uskutečnila 29. září 1938 ve Führerbau za účasti zástupce Velké Británie (premiér Chamberlain), Francie (ministrský předseda Daladier), Německa (říšský kancléř Hitler) a Itálie (předseda vlády Mussolini), aby bylo rozhodnuto o československo- německém sporu.³³

Na úvod jednání se sice Chamberlain zmínil o možnostech zastoupení československé vlády, ale narazil na rozhodný odpor Hitlera, i přes to, že ten vyžadoval splnění mnichovských požadavků Československem. Samotná konference probíhala chaoticky a jednání nemělo žádný řád. Účastníci neseděli u jednoho stolu, nýbrž tvořili spíše hloučky debatující po místnosti. Pomalému průběhu jednání nepomáhala ani tlumočení, a tak se až po 6 hodinách účastníci dozvěděli o nárocích Německa. Jako základ jednání byl přijat Mussoliniho návrh, který sumarizoval dosavadní jednání a vycházel vstřícně požadavkům Německa. Dále byla stanovena lhůta tří měsíců, kdy měly být vyřešeny otázky týkající se Polska a Maďarska.³⁴

---

³¹ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 51

³² TAMTÉŽ

³³ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 53

³⁴ TAMTÉŽ

Mnichovská dohoda

Jak už jsem uvedl, jednání se protahovala a k finálnímu podpisu se tak dospělo až před druhou hodinou ranní 30. září 1938. V konečném znění **Dohody uzavřené mezi Německem, Spojeným královstvím, Francií a Itálií v Mnichově 29. září 1938** (dále jen Dohody) zástupci stanovili dobu vyklizení odstoupených území na 1. října a konečné datum na 10. října 1938, a to ještě za podmínky, že československá strana nesměla zničit ani poškodit nynější zařízení na tomto území (což se týkalo především vojenských objektů v rámci československého opevnění a jeho výbavy).³⁵ Dále byl ustanoven mezinárodní německo-britsko-francouzsko-italsko-československý výbor, který měl stanovit podmínky vyklizení a dále určit území, na němž měl proběhnout plebiscit.³⁶ Dále dle § 4 bylo vymezeno pět úseků, které měly být ve stanovených datech obsazeny německými jednotkami.

- a) Úsek I. měl být vyklizen 1. a 2. října;
- b) Úsek II. měl být vyklizen 2. a 3. října;
- c) Úsek III. měl být vyklizen 3., 4. a 5. října;
- d) Úsek IV. měl být vyklizen 6. a 7. října;
- e) Úsek V. měl být obsazen německou armádou do 10. října.

Dále měl mezinárodní výbor na určitém území stanovit termín, způsob a provedení lidového hlasování.³⁷ Tato část se nakonec nekonala, protože určení hranic proběhlo na základě ustanovení § 6 Dohody. Na základě určení mezinárodního výboru toho bylo možné dosáhnout i přes menší odchylky od etnograficky stanovených pásem. Ustanovení § 7 Dohody dávalo opční právo pro vstoupení do odstoupených oblastí. Lhůta byla 6 měsíců od podpisu Dohody. Poslední ustanovení § 8 Dohody nařizovalo československé vládě propustit do 4 měsíců od podpisu Dohody všechny sudetské Němce na jejich přání z československých vojenských a policejních svazků, stejně jako všechny sudetoněmecké vězně, kteří byli odsouzeni za politické přečiny.

K Dohodě byla ještě přidána doplňující prohlášení. V prvním z nich se zavazovala Francie a Velká Británie k zárukám československých hranic a od

---

³⁵ Dle § 1 a § 2 Dohody (znění převzato <http://www.fronta.cz/dokument/mnichovska-dohoda>),

³⁶ Dle § 3 Dohody (znění převzato <http://www.fronta.cz/dokument/mnichovska-dohoda>),

³⁷ Dle § 6 Dohody (znění převzato <http://www.fronta.cz/dokument/mnichovska-dohoda>),

okamžiku, kdy budou vyřešeny otázky týkající se polské a maďarské menšiny, poskytnou tyto garance také Německo a Itálie.³⁸

Další dodatečné prohlášení se týkalo členů mezinárodního výboru - výbor se měl skládat ze státního tajemníka německého ministerstva zahraničí, velvyslanců Anglie, Francie a Itálie akreditovaných v Berlíně a z jednoho člena, kterého určí československá vláda. Na to navazovalo prohlášení, že všechny problémy, které se vyskytnou při předávání území, spadají do příslušnosti mezinárodního výboru.³⁹

A poslední prohlášení deklarovalo, že pokud nebude do 3 měsíců dohodou vyřešen problém polské a maďarské menšiny v Československu, stane se tento problém předmětem nového jednání signatářských zemí mnichovské dohody.⁴⁰

Mnichovská konference a zástupci Československa

Zástupci československé delegace čekali na výsledek jednání dlouhé hodiny v hotelu a poté v předpokojí. Dle zápisu Huberta Masaříka (člena delegace) byla Dohoda předána jen dvěma signatáři – Chamberlainem a Daladierem, kteří pouze vyrozuměli o výsledku jednání. Na dotaz, zda od československé vlády čekají vyjádření nebo odpověď, sdělili, že už nic neočekávají a že vláda musí vyslat téhož dne do pěti hodin odpoledne zmocněnce na schůzi mezinárodní komise do Berlína. Tímto přestala Československá republika v hranicích z roku 1918 existovat.⁴¹

Tento akt znamenal konec suverenity Československa, nemluvě o tom, že došlo k porušení jak psaných mezinárodních paktů a dohod, tak i nepsaných, ale uznávaných zásad mezinárodního práva. Další problém byl ten, že československá strana nebyla účastníkem smlouvy, nýbrž jen objektem ujednání, které mu pak

---

³⁸ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 55

³⁹ TAMTÉŽ

⁴⁰ TAMTÉŽ

⁴¹ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 56

bylo oznámeno. Došlo k porušení ústavy v § 3, že ke změně hranic republiky je třeba souhlas národního shromáždění.⁴²

---

⁴² SCHELLE, Karel, Pavel SALÁK, Jaromír TAUCHEN a Monika HORÁKOVÁ. *Protektorát Čechy a Morava: jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin (vybrané problémy)*. Vyd. 1. Ostrava: Key Pub., 2010, 20. století, sv. 12. ISBN 80-904-5220-5, s. 26.

Kapitola 2 - Vývoj v Česko-Slovenské republice

Hospodářské a územní důsledky Mnichova

Zábor na základě mnichovské dohody postihl 20% předmnichovského území, na němž žilo cca 3. 819 000 obyvatel (tj. 25,9% předmnichovského stavu). Spolu se zábořem polským a maďarským pak Československo ztratilo téměř 30% území s více než třetinou populace.⁴³ Na území odstoupeném Německu a Polsku navíc zůstalo podle údajů ministerstva vnitra 973 397 Čechů.⁴⁴

Odstoupením území ztratilo pomnichovské Československo odhadem dvě pětiny průmyslové kapacity státu, postižena byla zejména těžba a zpracování uhlí, výroba elektrické energie, strojírenský, hutní, chemický, sklářský, textilní či papírenský průmysl. Některé z těchto surovin bylo Československo nuceno poté dovážet z odstoupeného území.⁴⁵

Jako příklad bych uvedl, že severočeské doly byly ovládnuty Göringovým koncernem, který si vynutil prodej dolů druhého největšího vlastníka dolů v západních a severních Čechách – České obchodní společnosti. Tímto obchodem došlo ke vzniku společnosti Sudetenländische Braun – Kohlengesellschaft AG. V případě elektráren došlo k převodu na Reichselektrowerke. Výše zmíněné obchody se děly na základě nápadně nevýhodných podmínek pro českou stranu.⁴⁶

Politický vývoj

Charakteristickým rysem dní a týdnů následujících bezprostředně po přijetí mnichovského diktátu bylo hledání viníků této katastrofy. Pravicová část politického spektra viděla viníka zejména v politice Hradu a neschopnost zajistit mezinárodní pozice československého státu. Prezident Beneš abdikoval 5. října 1938 a hlavní vina kritiky se pak snesla na jeho hlavu. Z hlediska politického

---

⁴³ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 111

⁴⁴ TAMTÉŽ

⁴⁵ TAMTÉŽ

⁴⁶ KUKLÍK, Jan. *Znárodněné Československo: od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2010, Edice 20. století. ISBN 978-808-7284-124, s. 86

systému se druhá republika definovala jako autoritativní demokracie – jejím rysem bylo zjednodušení stranicko–politického spektra.⁴⁷

Politický systém se zúžil do dvou hlavních stran. Strana národní jednoty (vedená agráříkem Rudolfem Beranem) vznikla prostým sloučením většiny starých politických stran. A jakousi opoziční stranu měla tvořit Národní strana práce (vedená Antonínem Hamplm), tvořená převážně činiteli ze socialistických stran.⁴⁸

Záměrně uvádím „jakousi opozici“, protože oba předsedové nově vzniklých stran si dobře uvědomovali, v jak těžkých chvílích se republika nachází a dovedli se shodnout na zásadních otázkách, aby národ nebyl rozdvojován vlastními vedoucími politiky.⁴⁹

Volba prezidenta

Po abdikaci prezidenta Beneše 5. října 1938 mělo být Národní shromáždění svoláno do 14 dnů, ale nakonec se svolalo až 30. listopadu 1938. Do funkce prezidenta byl zvolen výraznou většinou zbylých členů obou komor parlamentu dosavadní předseda Nejvyššího správního soudu Emil Hácha, který měl být zárukou, že právní stav bude zachován.⁵⁰

Zmocňovací zákon

Volba prezidenta sice proběhla za nestandardních podmínek, ale nejvýznamnější zásah do dosavadního ústavněprávního pořádku představovaly snahy zmenšit význam parlamentu. Nakonec byl 15. prosince 1938 schválen ústavní zákon č. 330/1938 Sb. o zmocnění ke změnám ústavní listiny a ústavních zákonů Československé republiky, který na dva roky zmocnil prezidenta vydávat

---

⁴⁷ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 101

⁴⁸ SCHELLE, Karel, Pavel SALÁK, Jaromír TAUCHEN a Monika HORÁKOVÁ. *Protektorát Čechy a Morava: jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin (vybrané problémy)*. Vyd. 1. Ostrava: Key Pub., 2010, 20. století, sv. 12. ISBN 80-904-5220-5, s. 35

⁴⁹ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 105

⁵⁰ TAMTÉŽ

dekrety s mocí ústavního zákona a vládu k vydávání vládních nařízení s mocí zákona.⁵¹

Přijetím zmocňovacího zákona učinila druhá republika nejvýraznější krok k odklonu od parlamentní demokracie, neboť s Národním shromážděním se na dva roky prostě nepočítalo.⁵² Tento stav brzy doplnilo vládní nařízení o zastavování činnosti a zákazu politických stran z 23. prosince 1938, které se stalo nebezpečným útokem na politickou pluralitu.⁵³

Změna vlády

V den, kdy došlo k volbě prezidenta, podala vláda demisi a vytvořila půdu pro zásadní mocenskopolitické a personální změny. V mocenských kalkulacích hrály roli hlavně dva rozdílné názory. Na jedné straně se projevovala snaha udržet kontinuitu vlády odborníků, jak ji představovala vláda generála Syrového, a na druhé straně usilovala Strana národní jednoty o výraznější prosazení své vůle k moci. Ze složitých jednání nakonec vzešel kompromis.⁵⁴

Nový kabinet měl být složen z odborníků, ale zároveň se předsedou vlády měl stát Rudolf Beran, předseda vládnoucí strany.⁵⁵

---

⁵¹ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945: od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. 4. přeprac. vyd. Praha: Leges, 2010, 640 s. Student (Leges). ISBN 978-808-7212-394. s.145

⁵² KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 105

⁵³ TAMTÉŽ

⁵⁴ GEBHART, Jan a Jan KUKLÍK. *Dramatické i všední dny protektorátu: sborník studií*. Vyd. 1. Praha: Themis, c1996, 287 s. Historia nova (Prague, Czech Republic), sv. 12. ISBN 80-858-2135-4., s. 96

⁵⁵ TAMTÉŽ

Kapitola 3 - Vývoj na Slovensku

Předsednickovská Československá republika se hlásila k národní jednotě čechoslovakismu, od které se slovenská strana začala pomalu odklánět. Výrazněji se začaly projevovat autonomistické tendence, které reprezentovala především Hlinkova slovenská ľudová strana (dále jen HSĽS), která se již v srpnu 1938 snažila prosadit zákon o autonomii. Na Slovensku se to ovšem netýkalo jen této strany, ale i další slovenské strany spatřovaly v ideji federalismu budoucnost.⁵⁶

Jednání v Žilině

Jednání o budoucím osudu Slovenska se konalo 5. a 6. října 1938 v Žilině, kde v Katolickém domě zasedal výkonný výbor HSĽS a v hotelu Rémy se sešli poslanci a senátoři z dalších politických stran na Slovensku.⁵⁷

Poslanci a senátoři ostatních stran se chtěli dohodnout se členy HSĽS na dalším postupu, protože unikly informace, že tato strana chystá politický převrat.⁵⁸

Členové HSĽS debatovali o dalším postupu, jak převzít moc na Slovensku a uskutečnit tak základní politickou vizi zesnulého vůdce A. Hlinky. K diskusi byly dvě varianty. Buď se vydat radikální cestou a vyhlásit samostatnost, nebo jít taktičtějším směrem k autonomii v rámci republiky.⁵⁹

Nakonec se slovenští představitelé shodli, že vyhlášení samostatnosti není vhodné z mezinárodních, vnitropolitických, hospodářských a finančních důvodů.⁶⁰

Jednání v Žilině nakonec vyústila v Manifest slovenského národa, který se dostal ve známost pomocí tisku. HSĽS se stavěla do role hlavního představitele slovenského národa a požadovala v manifestu právo na sebeurčení, včetně

---

⁵⁶ GEBHART, Jan a Jan KUKLÍK. *Dramatické i všední dny protektorátu: sborník studií*. Vyd. 1. Praha: Themis, c1996, 287 s. *Historia nova* (Prague, Czech Republic), sv. 12. ISBN 80-858-2135-4, s. 75

⁵⁷ GEBHART, Jan a Jan KUKLÍK. *Dramatické i všední dny protektorátu: sborník studií*. Vyd. 1. Praha: Themis, c1996, 287 s. *Historia nova* (Prague, Czech Republic), sv. 12. ISBN 80-858-2135-4, s. 76

⁵⁸ TAMTÉŽ

⁵⁹ GEBHART, Jan a Jan KUKLÍK. *Dramatické i všední dny protektorátu: sborník studií*. Vyd. 1. Praha: Themis, c1996, 287 s. *Historia nova* (Prague, Czech Republic), sv. 12. ISBN 80-858-2135-4, s. 81

⁶⁰ TAMTÉŽ, s. 78

stanovení státního zřízení. Manifest se stal základním pilířem programu i ostatních politických stran a byl označen jako Prohlášení o autonomii Slovenska, ovšem ve známost vstoupil jako Žilinská dohoda. Podepsali ji zástupci HSLS, Slovenské národní strany, agrární strany, zástupci fašistů, národních socialistů, živnostníků, lidovců, národního sjednocení a dodatečně i zástupci sociálních demokratů.⁶¹

Pražská vláda (prezident abdikoval 5. října 1938) okamžitě reagovala na Žilinské dohody a jmenovala Jozefa Tisa ministrem pro správu Slovenska. Po dohodě s Jozefem Tisem vláda jmenovala čtyři ministry do autonomní vlády na Slovensku – Ferdinanda Ďurčanského, Matúše Čermáka (představitele HSLS), Pavola Teplanského a Jána Lichnera (představitele agráriků). Slovenská vláda měla na základě pověření centrální vlády v kompetenci všechny otázky týkající se Slovenska.⁶²

Právní zakotvení k vytvoření autonomní vlády lze najít v § 60 ústavní listiny (vláda byla oprávněna jmenovat nové ministry v zastoupení prezidenta) a také v zákoně na obranu státu z roku 1936, kde měla vláda právo zřizovat nová ministerstva pro jednotlivé části republiky. Tímto způsobem beze změny ústavy přešla moc do rukou slovenských autonomistů.⁶³

Politický život se stejně jako v Čechách nesl v duchu koncentrace politických stran. Centrem koncentrace se stala HSLS, s níž se nejdříve sloučila slovenská větev celostátní lidové strany. Pak se 8. listopadu 1938 připojily další strany, hlavně silná agrární strana a živnostenská strana, Národní sjednocení, fašisté a národní socialisté. Na základě připojení dalších politických stran došlo k úpravě názvu HSLS, k němuž přibyl dodatek Strana slovenskej národnej jednoty, ve zkratce HSLS – SSNJ.⁶⁴

---

⁶¹ SCHELLE, Karel, Pavel SALÁK, Jaromír TAUCHEN a Monika HORÁKOVÁ. *Protektorát Čechy a Morava: jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin (vybrané problémy)*. Vyd. 1. Ostrava: Key Pub., 2010, 20. století, sv. 12. ISBN 80-904-5220-5, s. 30

⁶² GEBHART, Jan a Jan KUKLÍK. *Dramatické i všední dny protektorátu: sborník studií*. Vyd. 1. Praha: Themis, c1996, 287 s. Historia nova (Prague, Czech Republic), sv. 12. ISBN 80-858-2135-4, s. 82

⁶³ TAMTÉŽ

⁶⁴ SCHELLE, Karel, Pavel SALÁK, Jaromír TAUCHEN a Monika HORÁKOVÁ. *Protektorát Čechy a Morava: jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin (vybrané problémy)*. Vyd. 1. Ostrava: Key Pub., 2010, 20. století, sv. 12. ISBN 80-904-5220-5, s. 30

Na Slovensku postihl zákaz činnosti nejen komunistickou stranu (rozh. č. 1 prez./1938 slovenského ministerstva vnitra z 9. října 1938), ale koncem listopadu i sociální demokracii, Slovenskou národní stranu (která se ovšem později připojila k HSLS – SSNJ) a židovskou stranu.⁶⁵

---

⁶⁵ SCHELLE, Karel, Pavel SALÁK, Jaromír TAUCHEN a Monika HORÁKOVÁ, *Protektorát Čechy a Morava: jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin (vybrané problémy)*. Vyd. 1. Ostrava: Key Pub., 2010, 20. století, sv. 12. ISBN 80-904-5220-5, s. 30

Kapitola 4 - Vývoj v Podkarpatské Rusi

Podkarpatská Rus se nacházela na samém východním okraji republiky. Obyvatelstvo této především agrární země bylo rozděleno do dvou skupin. Většina obyvatel se hlásila k rusínské národnosti a zhruba jedna třetina se hlásila k ukrajinské národnosti.⁶⁶

Centrální československá vláda měla do mnichovské konference podporu spíše u politiků, kteří reprezentovali rusínskou část. Podobně jako na Slovensku i zde se do popředí začaly dostávat názory extremisticky nacionálních skupin, které chtěly opustit Československo.⁶⁷

Potvrzení Žilinské dohody pražskou vládou podnítilo politiky z Podkarpatské Rusi k prosazování obdobných požadavků. Do druhého kabinetu gen. Syrového byl jmenován ministr pro Podkarpatskou Rus Ivan Parkány a ten se také 9. října 1938 stal guvernérem tohoto území.⁶⁸

Prvním předsedou autonomní vlády se stal Andrej Bródy, který, jak se později ukázalo, byl placen a úkolován z Budapešti. Na základě toho Ivan Parkány rezignoval na ministerskou a guvernéřskou funkci.⁶⁹

---

⁶⁶ GEBHART, Jan a Jan KUKLÍK. *Dramatické i všední dny protektorátu: sborník studií*. Vyd. 1. Praha: Themis, c1996, 287 s. *Historia nova* (Prague, Czech Republic), sv. 12. ISBN 80-858-2135-4, s. 231

⁶⁷ TAMTÉŽ

⁶⁸ TAMTÉŽ

⁶⁹ TAMTÉŽ

Kapitola 5 - Vídeňská arbitráž

Dne 2. listopadu 1938 proběhlo ve Vídni arbitrážní řízení, které mělo projednat územní nároky Maďarska na úkor Slovenska a Podkarpatské Rusi. Rozhodci byli ministr zahraničí Německa Ribbentrop a ministr zahraničí Itálie Ciano, u nichž se snažili předsedové autonomních vlád Slovenska (Tiso) a Podkarpatské Rusi (Volovin) obhajovat své zájmy. Po skončení jednání československá a maďarská delegace opustily vídeňský palác Belveder a v 19 hodin večer téhož dne dostaly rozhodnutí vídeňské arbitráže s protokolem a mapou, které území má být podstoupeno Maďarsku. Rozhodnutí bylo odůvodněno udržením evropského míru.⁷⁰

Vídeňská arbitráž – Podkarpatská Rus

Na základě rozhodnutí arbitráže Maďarsko okupovalo především jižní úrodné části včetně hlavního města Užhorodu a měst Mukačevo a Berehova, kde žilo více jak 173 tisíc obyvatel. Zbylé území bylo stále součástí Československa, ale Maďarsko a Polsko se je snažilo získat. Vše vyvrcholilo 20. listopadu 1938, kdy Maďarsko a Polsko zvažovalo společnou okupaci. Na toto okamžitě reagovalo Československo a Rumunsko přesunem vojenských jednotek. Krizi uzavřela společná německo–italská demarše, požadující dodržování rozhodnutí arbitráže, podepřená hrozbou vojenského zákroku.⁷¹

Vídeňská arbitráž – Slovensko

Předseda autonomní vlády Jozef Tiso prohlásil, že rozhodnutím vídeňské arbitráže byla na Slovensku spáchána křivda a ve své podstatě měl pravdu. Bylo odstoupeno 10 390 km², kde žilo více než 270 tisíc obyvatel české i slovenské národnosti.⁷²

---

⁷⁰ GEBHART, Jan a Jan KUKLÍK. *Dramatické i všední dny protektorátu: sborník studií*. Vyd. 1. Praha: Themis, c1996, 287 s. *Historia nova* (Prague, Czech Republic), sv. 12. ISBN 80-858-2135-4, s. 153

⁷¹ GEBHART, Jan a Jan KUKLÍK. *Dramatické i všední dny protektorátu: sborník studií*. Vyd. 1. Praha: Themis, c1996, 287 s. *Historia nova* (Prague, Czech Republic), sv. 12. ISBN 80-858-2135-4, s. 154

⁷² GEBHART, Jan a Jan KUKLÍK. *Dramatické i všední dny protektorátu: sborník studií*. Vyd. 1. Praha: Themis, c1996, 287 s. *Historia nova* (Prague, Czech Republic), sv. 12. ISBN 80-858-2135-4, s. 153

Na Maďarskem okupovaném území jak na Slovensku, tak i Podkarpatské Rusi byla nastolena vojenská správa, která působila do prosince 1938. V čele byl náčelník generálního štábu maďarské armády. Souběžně došlo i k zákazu činnosti všech politických stran a společenských organizací s výjimkou totalitní Sjednocené maďarské strany.⁷³

---

⁷³ GEBHART, Jan a Jan KUKLÍK. *Dramatické i všední dny protektorátu: sborník studií*. Vyd. 1. Praha: Themis, c1996, 287 s. *Historia nova* (Prague, Czech Republic), sv. 12. ISBN 80-858-2135-4, s. 153

Kapitola 6 - Vznik protektorátu

Přípravy k protektorátu

Německo sice získalo po uzavření mnichovské dohody značnou část československého území, ale připojení sudetoněmecké oblasti nevedlo k požadovanému růstu německého hospodářství, navíc na českém území zůstala nemalá vojenská síla, která byla schopna postavit se na odpor.⁷⁴

Německo i přes zisk sudetoněmeckého prostoru stále uvažovalo o tom, jako ovládnout zbylý prostor Česko-Slovenské republiky. Ministr propagandy Joseph Goebbels vytvářel auru kolem Německa jako státu, kterému jde jen o mír. Ale nacistické špičky už v prosinci rozhodly o tom, že český prostor bude k Německu přivtělen vojenskou okupací.⁷⁵

Předběžný plán je uveden v směrnicí Hitlera z 21. října 1938 „Erledigung Rest – Tschechei“ (Vyřízení zbytku Česka), kde je uvedeno, že „musí být kdykoli možné rozdrtit zbytek Čech, pokud by vedl politiku Německu nepřátelskou“, plán byl doplněn Keitelovým dodatkem podle Hitlerových pokynů ze 17. prosince 1938. Ten mimo jiné uváděl: „Přípravy pro tento případ mají pokračovat za předpokladu, že není třeba očekávat žádný odpor hodný zmínky. Navenek vše musí vypadat, že jde o akci k zajištění míru a nikoliv o válečnou agresi. Akce musí být provedena jen mírovými brannými silami bez mobilizačních posil.“⁷⁶

První fáze faktické přípravy k útoku proti čs. státu, které byly zahájeny již 12. ledna 1939 zasláním operačních směrnic vybraným německým jednotkám, pak kulminovaly v březnu 1939 sestavením požadavků vrchního velení německé branné moci sledující rychlou a naprostou pacifikaci československé armády.⁷⁷

---

⁷⁴ MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2002, 20. století. ISBN 80-246-0302-0, s. 14.

⁷⁵ TAMTÉŽ

⁷⁶ TAMTÉŽ

⁷⁷ TAMTÉŽ

Jednání v Berlíně

Ústřední vláda se snažila dostat situaci na Slovensku pod kontrolu i za cenu použití síly. Z tohoto důvodu došlo 9. března 1939 k odvolání slovenské autonomní vlády a jmenování nové, která ovšem byla opět za dva dny vystřídána.⁷⁸

V noci z 9. na 10. března došlo k tzv. Homolovu puči, kdy armáda obsadila důležité instituce a zatkla radikální představitele HSL'S. Vyhlásila na Slovensku stanné právo. Tento krok vyhovoval především zájmům Německa, které začalo podporovat slovenské představitele v jejich nárocích na osamostatnění.⁷⁹

Novým ministerským předsedou autonomní slovenské vlády se stal Karol Sidor. Německo využívá této situace a na Slovensko přicházejí oddíly Freikorpsu. Sesazený předseda vlády Jozef Tiso přijímá od Adolfa Hitlera pozvání k jednání. Schůzka se uskuteční 13. března a Tiso je na ní ujištěn, že Slovensko má souhlas Německa, aby se odtrhlo od Čechů a toto odtržení jim chce umožnit.⁸⁰

Hitler také pro jistotu pohrozí Tisovi, že pokud by nedošlo k osamostatnění Slovenska, nebude bránit Maďarsku v zabrání slovenského území. Tiso se rozhodne, že problém nebude řešit sám a požádá Háchu o svolání krajského sněmu.⁸¹

Po zjištění, že Tiso jedná s Hitlerem, se ministr Chvalkovský obrátil na německou legaci v Praze, že i prezident Dr. Hácha zvažuje, zda by nebyla vhodná schůzka s Adolfem Hitlerem. Německá strana váhala se svolením schůzky, protože čekala, že slovenský sněm vyhlásí odtržení.⁸²

Odpověď přišla 14. března, kdy německý vyslanec vyrozuměl prezidentskou kancelář o pozvání do Berlína. Cesta se měla uskutečnit tak, aby se Hácha už před 18. hodinou nacházel v Berlíně, protože již kolem 18. hodiny

---

⁷⁸ SCHELLE, Karel, Pavel SALÁK, Jaromír TAUCHEN a Monika HORÁKOVÁ. *Protektorát Čechy a Morava: jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin (vybrané problémy)*. Vyd. 1. Ostrava: Key Pub., 2010, 20. století, sv. 12. ISBN 80-904-5220-5, s. 37

⁷⁹ TAMTÉŽ

⁸⁰ SOBOTA, Emil. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1946, s. 18

⁸¹ SCHELLE, Karel, Pavel SALÁK, Jaromír TAUCHEN a Monika HORÁKOVÁ. *Protektorát Čechy a Morava: jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin (vybrané problémy)*. Vyd. 1. Ostrava: Key Pub., 2010, 20. století, sv. 12. ISBN 80-904-5220-5, s. 38

⁸² SOBOTA, Emil. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1946, s. 18

večerní začal nástup německých branných sil na východní Moravě a kolem půlnoci již byla Moravská Ostrava pod kontrolou Němců. Ti ale říkali obyvatelstvu, že pouze procházejí.⁸³

Dále v noci ze 13. na 14. března přišla žádost od Jozefa Tisa, aby prezident svolal slovenský sněm. Bylo jasné, že na pořadu jednání bude odtržení Slovenska. Celistvost už tak oslabené Česko-Slovenské republiky byla vážně ohrožena, přesto nikdo nečekal, že se prezident Dr. Hácha odjíždí do Berlína vzdát české suverenity.⁸⁴

Skupina kolem Háchy nebyla početná, jediný zástupce vlády byl ministr zahraničních věcí Dr. Chvalkovský. Zřejmě se očekávalo, že z Berlína prezident přiveze konkrétní návrhy ze strany Německa, ke kterým vláda zaujme stanovisko.⁸⁵

Cestou k Hitlerovi byly prezidentu Háchovi vzdány pocty jako hlavě samostatného státu. A hodinu po půlnoci byl Hitlerem přijat. Jednání se účastnili přední zástupci Říše (Ribbentrop, Göring, Keitel atd.).⁸⁶

Hácha při zahájení jednání uvedl, že je odborníkem, který za předmnichovského režimu do politiky republiky vůbec nezasahoval, a pokud tak učinil, vždy ve snaze, aby stát zaujal k Říši co nejsrdečnější poměr. Sám se zmínil o problematickém vztahu Čechů a Slováků a obhajoval svůj postup za poslední krize v této věci. Této zmínky se chopil Adolf Hitler a prohlásil, že po delším pozorování této situace je nemožné další soužití těchto dvou národů. Slovensko bude samostatným státem a jeho další vývoj je mu lhostejný. Čechy a Morava však patří do německého prostoru, a proto – poněvadž se na německých občanech páchají neustálá bezpráví – dal rozkaz, aby dnes ráno o 6. hodině německé vojsko překročilo hranice a narazí-li na odpor, bezohledně jej zlomilo.⁸⁷

Prezident Dr. Hácha namítal, že při tak krátké době nebude mít možnost zabránit obranným akcím. Hitler mu na to poskytl svoji kancelář a Hácha se spojil s ministrem národní obrany Syrovým a dal mu pokyny, aby vojenské posádky nekladly postupující německé armádě odpor.⁸⁸

---

⁸³ SOBOTA, Emil. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1946, s. 18

⁸⁴ SOBOTA, Emil. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1946, s. 19

⁸⁵ TAMTÉŽ

⁸⁶ TAMTÉŽ

⁸⁷ SOBOTA, Emil. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1946, s. 21

⁸⁸ SOBOTA, Emil. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1946, s. 23

Poté byla Háchovi předložena listina v německém jazyce, podle níž měl být kvůli problematické situaci ve střední Evropě dán osud českého národa do rukou Vůdce německé Říše, který český národ pod svou ochranu přijímá.⁸⁹

V listině byla problematická pasáž, že prezident Dr. Hácha činí toto prohlášení jménem svým a jménem vlády. Poté se prezident Dr. Hácha chtěl poradit telefonicky s vládou, ale než k tomu došlo, byl mu dán k podpisu text, ve kterém už jedná pouze jménem svým, a text podepsal. Pak se teprve prezident Dr. Hácha spojil s Prahou a už pouze oznámil současný stav jako hotovou věc.⁹⁰

Postupujícím německým jednotkám nesměl být podle Háchova pokynu kladen žádný odpor. Tomu také odpovídal kapitulační rozkaz generála Syrového, který byl sdělen všem českým sborům o něco málo později.⁹¹

---

⁸⁹ SOBOTA, Emil. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1946, s.22,

⁹⁰ TAMTÉŽ, s. 23

⁹¹ MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2002, 20. století. ISBN 80-246-0302-0, s. 15

Kapitola 7 - Právní postavení protektorátu

Okolo šesté hodiny ranní 15. března 1939 vpadly německé okupační jednotky na zbývající české území, aby zde dle rozkazu „zajistily životy a majetek všech obyvatel bez rozdílu“. Odpor měl být okamžitě zlomen všemi prostředky.⁹²

Ještě téhož dne večer přijel na Pražský hrad Hitler s početnou delegací - Frickem, Ribbentropem, Lammersem, Stuckartem. Příjezd proběhl ve vší tichosti a s maximálně možným utajením. Dokonce ani ministerská rada, zasedající v hradních objektech, nevěděla o jeho přítomnosti.⁹³

Výnos o Protektorátu Čechy a Morava

Účel Hitlerovy cesty vyšel najevo druhý den, kdy byl vydán Výnos Vůdce a říšského kancléře o Protektorátu Čechy a Morava ze dne 16. března 1939⁹⁴ – tento normativní akt se skládal z preambule a třinácti článků a měl se stát základem státoprávního statutu okupovaného území.

Emil Sobota v *Glosách 1939-1945* charakterizuje výnos jako „dokonalý případ oktrojírky“ (myšleno vnuceného právního předpisu), dle které se „...český národ neuznává za přirozený subjekt určitých a nezadatelných práv na vlastní správu.“⁹⁵

Preambule

Preambule byla napsána Adolfem Hitlerem, byla členěná do tří odstavců a obsahovala vysvětlení, že „německému národu vždy náležely k životnímu prostoru česko-moravské země“, které mu byly „násilím a nerozumem vytrženy“ a daly vzniknout „umělému útvaru“, který „již jednou v minulosti ohrozil evropský mír“ a „ukázal svoji neschopnost k životu“ a „propadl skutečnému rozkladu“. První odstavec se odvolával především na historický vývoj.

Druhý odstavec zase pojednával o aktuálních problémech a oprávněnosti zasáhnout, protože „Německá říše nemůže trpět žádné trvalé poruchy pro vlastní

---

⁹²MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2002, 20. století. ISBN 80-246-0302-0, s. 15

⁹³SOBOTA, Emil. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1946, s.30

⁹⁴Ve znění dle systému ASPI, výnos Vůdce a říšského kancléře RP 06/1939 ze dne 16. března 1939 o Protektorátu Čechy a Morava

⁹⁵SOBOTA, Emil. *Glosy 1939-1945*. Praha: Jan Laichter, 1946, s. 22

klid a bezpečnost stejně jako pro obecné blaho a obecný mír“. Dále se dočteme, že Německá říše „dokázala už ve své tisícileté dějinné minulosti, že díky jak velikosti, tak i vlastnostem německého národa jediná jest povolána řešit tyto úkoly.“

Poslední odstavec hovořil o budoucnosti a úkolech Německé říše, která je „naplněna vážným přáním sloužiti opravdovým zájmům národů, obývajících tento životní prostor, zajistit národní svébytnost německému blahu“ a Německá říše má sloužit jako „základ pro budoucí soužití obyvatel těchto oblastí“.

Ustanovení

Bývalá Česko-Slovenská republika se stala součástí Velkoněmecké říše pod názvem Protektorát Čechy a Morava (dle Čl. I odst. 1). Pokud to obrana Říše vyžadovala, měl Vůdce a říšský kancléř pravomoc zavést odchylnou úpravu (dle Čl. I odst. 2). Útvaru byla dána samospráva a autonomie (dle Čl. III odst. 1), avšak samosprávu vykonává protektorát v souladu se zájmy Říše (dle Čl. III odst. 2). Hlava autonomní správy je v čele Protektorátu Čechy a Morava a pro výkon své funkce potřebuje důvěru Vůdce a říšského kancléře (dle Čl. IV).

Na území protektorátu prosazuje zájmy Říše říšský protektor pro Čechy a Moravu (dále jen říšský protektor), je jmenován Vůdcem a říšským kancléřem a sídlí v Praze (dle Čl. V odst. 1). Říšský protektor jedná jako zástupce Vůdce a říšského kancléře a jako zmocněnec říšské vlády. Mezi jeho povinnosti patří dbát politických směrnic Vůdce a říšského kancléře (dle Čl. V odst. 2), potvrzuje členy vlády (dle Čl. V odst. 3), je oprávněn si vyžádat informace o všech opatřeních vlády protektorátu a udílet jí rady, podat námitky proti opatření, které by poškodilo Říši a vydat nařízení, která jsou nutná ve společném zájmu (dle Čl. V odst. 2).

V Čl. VI až IX. se vymezuje působnost Říše v rámci protektorátu v oblastech zahraniční politiky, ochrany státních příslušníků, vojenské ochrany a dohledu nad dopravou. Tyto oblasti jsou vykonávány přímo Říší. Došlo také ke změně měny, jako hlavní platidlo byla určena říšská marka a koruna.

Protektorátu byla dána autonomie a samospráva, ale na základě vágních označení „pokud to vyžaduje společný zájem“ a „ve shodě s potřebami Říše“ mohlo dojít k situaci, kdy je autonomie a samospráva naprosto potlačena. Říše mohla vydávat právní předpisy s platností pro protektorát, pokud to vyžadoval výše uvedený společný zájem

Ohledně obyvatel protektorátu se osoby německé příslušnosti stávají říšskými občany a platí pro ně ustanovení na ochranu německé krve a německé cti a podléhají německé soudní pravomoci (dle Čl. II odst. 1). Ostatní obyvatelé se stávají příslušníky protektorátu (dle Čl. II odst. 2).

Co to je protektorát?

Protektorát nebyl v mezinárodním právu ničím neobvyklým. Protektoráty v Evropě byly např. Srbsko do roku 1878 a Bulharsko do roku 1908. Pak v mimoevropských oblastech např. Zanzibar, Borneo, Maroko a Tunis.⁹⁶

V Evropě fungovaly po první světové válce čtyři protektoráty. Jednalo se například o Republiku Andorra, která se nacházela pod společným protektorátem Francie a Španělska a Republiku San Marino, která byla původně pod protektorátem papežského státu a poté Itálie.⁹⁷

Ve zvláštním vztahu, podobném protektorátnímu poměru, bylo vůči Francii také knížectví Monako a právě tato smlouva mezi Francií a bejem tuniským z roku 1881 mohla být vzorem pro výnos z 16. března 1939.⁹⁸

Protektorátní poměr mezi dvěma státy vznikl na základě smlouvy, podle níž se slabý stát dával pod ochranu státu silného a zároveň na tohoto ochránce přenášel vedení svých zahraničních záležitostí. Tím se protektorát stával státem polosuverénním.

Protektorát nebo vazalský stát?

Protektorát Čechy a Morava vznikl na základě výnosu z 16. března 1939. Jako forma přiřčení českých zemí k Říši byl zvolen termín protektorát. Půl roku po mnichovské dohodě chtělo Německo vzbudit dojem, že není agresor, nýbrž ochránce, který bere pod svoji ochranu národ, který ochraňoval po celý středověk.⁹⁹

---

⁹⁶ SOBOTA, Emil. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1946, s.30

⁹⁷ MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2002, 20. století. ISBN 80-246-0302-0, s. 25

⁹⁸ SOBOTA, Emil. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1946, s.31

⁹⁹ TAMTÉŽ

Emil Sobota ve své publikaci *Co to byl protektorát* odkazuje na německého profesora Hugelmanna, který se kloní k závěru, že by se daleko více hodil termín vazalský stát. Ale tohoto výrazu nebylo užito z důvodu jeho nepříznivého nádechu.¹⁰⁰

Emil Sobota uvádí jako další příklad Stuckartovu publikaci *Neues Staatsrecht* (vydanou v dubnu 1939), kde autor prohlašuje, že Protektorát Čechy a Morava nelze zařadit pod obvyklý státoprávní pojem a označuje ho za útvar *sui generis*, který nemá nijakou mezinárodně právní existenci.

V podstatě se většina německých odborníků shodovala na tom, že sice protektorát nemá mezinárodně právní subjektivitu, ale uvnitř Říše tvoří přece jen jakýsi zvláštní útvar.

Vztah k Říši

Zpočátku byla zjevná snaha Německa nevzbudit pozornost na mezinárodním poli, a to byl zřejmě hlavní důvod, proč formálně český národ obdržel autonomii. Nejlépe situaci ohledně přiznaných práv charakterizoval Emil Sobota v *Glosách 1939–1945* slovy: „...elastická, skoupě vyměřená, zaklausulovaná, již předem je pomýšleno na to, aby mohla být kdykoliv vzata zpět a aby pro toto zpětvzetí byl již v samém výnosu dán základ.“¹⁰¹

Rozhodně se nejednalo o autonomii v plném rozsahu, ale nýbrž o autonomii oktrojovanou, bez nezadatelných práv, bez zajištěného území, bez vlastního lidu.¹⁰²

Dle dokumentů, které prezident Dr. Hácha podepsal v Berlíně, měl být protektorát oprávněn k vlastní legislativě a utváření života českého národa ve vlastní správě, a to ve všech oborech Říši nepřevzatých. A také říšská správa měla být zřizována jen z nutných, především vojenských důvodů, nebo pro nemožnost zajištění určité agendy autonomními orgány. To se především mělo týkat záležitostí německých jednotek, bezpečnostní policie, justice, celního a

---

¹⁰⁰ SOBOTA, Emil. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1946, s.31

¹⁰¹ MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2002, 20. století. ISBN 80-246-0302-0, s. 27

¹⁰² MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2002, 20. století. ISBN 80-246-0302-0, s. 27

devizového hospodářství a řešení problémů protektorátních Němců. Hlavní účel těchto předpisů bylo co nejrychlejší a úplné vtělení českých zemí do svazků Říše.¹⁰³

---

¹⁰³ MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2002, 20. století. ISBN 80-246-0302-0, s. 27

Kapitola 8 - Orgány veřejné moci v protektorátu

Veřejnou moc symbolizuje stát, který ji vykonává prostřednictvím svých orgánů, které zajišťují chod správy. Aby Němci na území protektorátu mohli uskutečňovat své zájmy, museli zavést svoji správu.

Správu v protektorátu by bylo možno rozdělit na orgány autonomní (autonomní správa) a orgány říšské. Orgány říšské byly nadřazeny orgánům autonomním, „z říšské výsosti byla odvozena jejich právní autorita.“¹⁰⁴

Vojenská správa

Při okupaci je obvykle nutná přímá účast armády a ani tentokrát tomu nebylo jinak. Jedním z úkolů armády je uvést v chod režim, který bude v souladu se zájmy a potřebami okupační mocnosti. Kvůli tomu armáda zřizuje zvláštní správní aparát složený z civilistů, jehož posláním je ujmout se řízení rozhodujících záležitostí a za pomoci úřadů zajistit nerušený chod správy hospodářství a veřejného života, aby co nejdříve došlo ke stabilizaci poměrů.¹⁰⁵

A tímto způsobem postupovalo i německé vedení. Na základě Hitlerova rozkazu byla výkonná moc svěřena vrchnímu veliteli zasahujících jednotek, gen. von Brauchitschovi, který dále přenesl svou působnost na své podřízené, generála Blaskowitze, velitele armádní skupiny 3 obsazující Čechy, a gen. Lista, který byl v čele operující armádní skupiny na Moravě.¹⁰⁶

Hlavním účelem vojenské správy bylo vrátit život do normálních kolejí a předejít možnému odporu nebo i zmatkům, zajistit klid a pokojný přechod získaného území pod okupační správu. Za tímto účelem byly přiděleny armádním velitelům civilní správní složky. Tyto orgány tvořily trojstupňovou soustavu.¹⁰⁷

- a) **Šéfové civilní** – stejná úroveň jako velitelé armádních skupin;
- b) **Správní šéfové** při velitelství armádních sborů;
- c) **Oberlandráti**.

¹⁰⁴ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., KNOLL, V., BERÁNEK, P. *České právní dějiny*. 1.. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008, ISBN: 978-80-7380-127-4, s. 449

¹⁰⁵ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 64

¹⁰⁶ MARŠÁLEK, Pavel. *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*. Praha: Auditorium s. r. o., 2012. ISBN 978-80-87284-20-9, s. 65

¹⁰⁷ TAMTÉŽ

System byl založen na principu subordinace a společného úkolu, kterým byl výkon dozoru nad činností autonomních úřadů a řízení nižších článků okupační správy. Orgány měly ve své pravomoci vždy kontrolní činnost, pravidelně rozhodovací činnost a špičky příslušných orgánů i normotvornou činnost.¹⁰⁸

Vojenská správa rozhodovala prostřednictvím opatření, které podle účelu můžeme rozdělit do několika skupin:

- a) **Pacifikační:** zákaz nočního vycházení, zákaz shromažďování, nařízení odvodu zbraní, střeliva a některých dalších předmětů, zpřísnění cenzury tisku a kroky směřující k likvidaci československé armády.
- b) **Stabilizační:** zákazy neoprávněných zásahů do správy, spolkového života a hospodářství, omezení dispozic s určitými majetkovými hodnotami a nařízení, aby nedošlo k výkyvům ve výrobě a na trhu.
- c) **Unifikační:** zavedení jízdy vpravo a českého a německého jazyka jako úřední řeči.
- d) **Propagandistická:** činnosti vedoucí k vytváření příznivého vnímání situace.
- e) **Kořistnické:** stanovení nevýhodného poměru ke koruně (1:10), zabavování spisového materiálu českých úřadů a hlavně zárodky arizace židovského majetku.
- f) **Germanizace:** dosazování Němců do vedoucích správních a hospodářských pozic.¹⁰⁹

Vojenská správa neměla dlouhého trvání – jednalo se pouze o jeden měsíc, skončila 15. dubna 1939. Poté přešla výkonná moc zčásti na české úřady. Období vojenské správy vytvořilo půdu pro dvojkolejný systém orgánů veřejné moci v protektorátu.¹¹⁰

---

¹⁰⁸ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 65

¹⁰⁹ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 65

¹¹⁰ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 66.

Civilní okupační aparát – říšský protektor v Čechách a na Moravě

Říšský protektor Konstantin von Neurath působil v čele protektorátu od 16. dubna 1939. Jeho hlavním úkolem bylo uskutečnění „vůdcovy politické linie“, aby byl protektorát co nejrychleji vtělen do Velkoněmecké říše.¹¹¹ Jeho sídlem byla Praha a úřad byl umístěn v Černínském paláci na Hradčanech. Ve vedení úřadu jej zastupoval státní tajemník - K.H. Frank, který byl na rozdíl od říšského protektora v Čechách a na Moravě (dále jen „protektor“) se situací v protektorátu dokonale obeznámen.¹¹²

Na základě Hitlerova tajného pokynu měl zajistit, aby přestalo platit prozatím recipované někdejší čs. právo, pokud by odporovalo říšským zájmům. Po právní stránce tak měl protektor učinit sám nebo prostřednictvím protektorátní vlády.¹¹³ V tomto ohledu bylo důležité nařízení ze 7. června 1939, na jehož základě bylo protektorovi přiznáno oprávnění vydávat vlastní právní předpisy a měnit nebo rušit právní předpisy vydané autonomními orgány.¹¹⁴

Tyto úkoly se mu podařilo uskutečnit v poměrně brzkém časovém období a poté se mohl soustředit na záležitosti veřejného života a protektorátní ekonomiky, jako bylo např. stanovení německého jazyka jako úředního vedle jazyka českého,¹¹⁵ rozpouštění spolků,¹¹⁶ nařízení ohledně zatemnění a držení zbraní a vysílačů.¹¹⁷

---

¹¹¹ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 65.

¹¹² VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., KNOLL, V., BERÁNEK, P. *České právní dějiny*. 1.. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008, ISBN: 978-80-7380-127-4, s. 450

¹¹³ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 65.

¹¹⁴ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., KNOLL, V., BERÁNEK, P. *České právní dějiny*. 1.. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008, ISBN: 978-80-7380-127-4 odkazuje na nařízení (RGB 1. I, s. 1039).

¹¹⁵ Dle systému ASPI - nařízení č. RP 07/1939 o úředním jazyku v Protektorátě Čechy a Morava ze dne 21. března 1939

¹¹⁶ Jako příklad uvádím: dle systému ASPI - nařízení Říšského protektora v Čechách a na Moravě č. RP21/39 o rozpuštění Svazu národních a střeleckých gard, Nařízení Říšského protektora v Čechách a na Moravě č. RP24/39 o rozpuštění spolku „Národní sjednocení legionářské“ ze dne 25. srpna 1939.

¹¹⁷ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 66, uvedeno v poznámce pod čarou č. 239.

Oprávnění protektora vyplývala z nařízení ze 7. června 1939,¹¹⁸ které zdůraznilo protektorovu pravomoc na poli normotvorby. Pak z nařízení z 22. března 1939,¹¹⁹ které provádělo protektorátní statut.¹²⁰ Na základě těchto nařízení se vyjasnilo protektorovo postavení ve třech ohledech: ve vztahu k Říši mimo protektorátní oblast (myšleno k říšským ministerstvům mimo protektorátní oblast), dále vůči vlastním orgánům a říšským složkám na území protektorátu a nakonec vůči autonomní vládě.

Ve vztahu k Říši byl protektor „jediným reprezentantem Vůdce a říšského kancléře a říšské vlády v protektorátu“, který měl podléhat přímo Hitlerovi a od něj měl přijímat pokyny. Opatření nejvyšších říšských úřadů, která se týkala protektorátu, především právních předpisů ve věcech organizačních, měla být dohodnuta s ústředním místem k provedení výnosu, to bylo zřízeno při říšském ministerstvu vnitra a vedoucím byl státní tajemník dr. Stuckart.¹²¹

Postavení protektora dále rozvíjely směrnice, na jejichž základě měl „ztělesňovat Říši ve všech oblastech státního a správního života.“ V odborných věcech mu byl nápomocen říšský ministr vnitra Frick a v personální oblasti šéf říšské kanceláře Lammers. Nejvyšší říšské orgány nebyly oprávněny udílet protektorovi přímé pokyny.¹²²

Pokud by říšský ministr chtěl vydat nařízení ohledně protektorátu, mohl tak učinit pouze po dohodě s říšským protektorem. Případné rozpory řešil osobně Adolf Hitler. Co se týče autonomních orgánů, tak ty vůbec nebyly oprávněny omezovat protektora v jeho působnosti.¹²³

---

¹¹⁸ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 67

¹¹⁹ TAMTÉŽ

¹²⁰ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 68.

¹²¹ TAMTÉŽ

¹²² TAMTÉŽ

¹²³ TAMTÉŽ

Úřad říšského protektora

V praxi byl úřad říšského protektora chápán jako vyšší správní úřad a oberlandrát jako nižší správní úřad.¹²⁴

Příslušnost úřadu říšského protektora byla určena pro všechny odvětví říšské správy s výjimkou branné moci. Tento úřad by bylo možno chápat jako regionální ministerstvo, které je příslušné k projednání prakticky všech záležitostí.¹²⁵

Protektor byl oprávněn vykonávat dozor nad celou autonomní správou. Také byla zavedena předběžná kontrola normativních aktů a v určitých případech, pokud tak bude rozhodnuto, i individuálních aktů vydaných autonomními orgány. Dále mohl protektor přikázat, aby autonomní úřady podávaly bez vyzvání zprávu v záležitostech určitého druhu přímo jemu nebo oberlandrátům, popř. jiným německým služebnám.¹²⁶

Vztah k NSDAP

Strana NSDAP měla ve státě zvláštní postavení, právními teoretiky bývala označována jako útvar sui genesis. Jednalo se sice o korporaci veřejného práva, ale její postavení ve státě z ní činilo něco víc než jen stranu. Viktor Knapp ve své publikaci *Problém nacistické právní filozofie* odkazuje na knihy Messerschmidta, který se kloní k názoru, že „NSDAP nikdy nebylo stranou v dosavadním smyslu a pouze dočasně vzalo na sebe tuto formu, aby se mohlo cestou zákona zmocnit moci.“ Po uchopení moci byla strana postavena na stejnou úroveň jako stát a stala se ztělesněním německého lidu.¹²⁷

Protektorát byl z hlediska politického vybudován jako uzavřená enkláva, ve které má hlavní postavení říšský protektor. Dle rozhodnutí Rudolfa Hesse z března 1939 se NSDAP nesměla vměšovat do protektorátních poměrů. I další vnitřní předpisy se nesly v podobném duchu a určily říšského protektora jako zástupce zájmů Říše v protektorátu. Organizace, které podléhaly NSDAP, měly

¹²⁴ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 72,

¹²⁵ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 69

¹²⁶ TAMTÉŽ

¹²⁷ KNAPP, Viktor. *Problém nacistické právní filozofie: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. 3. přeprac. vyd. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002., ISBN 80-86473-21-X, s. 119, 120

přímo zakázáno podílet se na arizaci, zasahovat do sociálních poměrů. Mohly působit jedině na „světonázorovou výchovu a péči o protektorátní Němce“.¹²⁸

Autonomní orgány protektorátu do nástupu R. Heydricha

Jak jsem už uvedl, orgány v protektorátu se dělily na říšské a autonomní. A jelikož protektorát recipoval platné právo zaniklé Česko-Slovenské republiky, tak správní systém nadále pokračoval.¹²⁹

Prezident protektorátu

Hlavou autonomní správy byl tedy podle výnosu prezident Dr. Emil Hácha.¹³⁰ Ovšem žádný výnos nestanovoval, jaké jsou jeho pravomoci. Teoreticky se pravomoc prezidenta dala odvozovat z ústavní listiny z roku 1920. Ale prakticky to vypadalo tak, že ke všem podstatným úkonům prezident potřeboval souhlas říšského protektora.¹³¹

Prezident byl de facto v závislém postavení na protektorovi, ale co se týče pravomoci vůči autonomním orgánům, tak jeho pozice posílila. Jeho moc se projevila 21. března 1939, kdy rozpustil Národní shromáždění.¹³²

Vláda

Vláda jako klasický výkonný orgán byla stále jmenována prezidentem, ale formálně ji musel potvrdit protektor. Předprotektorátní vláda nebyla formálně potvrzena a muselo tudíž dojít k personálním změnám. A tak nová vláda, jejímž předsedou se stal gen. Alois Eliáš, nastoupila do úřadu 28. dubna 1939.

Do působnosti vlády spadaly oblasti správy a normotvorby (Národní shromáždění bylo rozpuštěno). Vláda se stala „jakýmsi orgánem, hybným centrem veškeré legislativy i administrativy“.¹³³

---

¹²⁸ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 69

¹²⁹ Dle systému ASPI Výnos č. RP 06/1939 Sb. Vůdce a říšského kancléře ze dne 16. března 1939 o Protektorátu Čechy a Morava, čl. 12.

¹³⁰ Dle systému ASPI Výnos č. RP 06/1939 Sb. Vůdce a říšského kancléře ze dne 16. března 1939 o Protektorátu Čechy a Morava, čl. 4

¹³¹ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 77

¹³² TAMTÉŽ

¹³³ TAMTÉŽ

Ze své funkce byla odpovědná prezidentovi, který ji také jmenoval. Samozřejmě byla odpovědná i protektorovi, kterému musela předkládat protokoly ze svých zasedání. Jednotlivá ministerstva byla ponechána ve stavu, v jakém byla uspořádána během druhé republiky, bylo zrušeno pouze ministerstvo zahraničních věcí a národní obrany. Celkově se tedy vláda skládala z prezidia ministerské rady a ministerstev vnitra, financí, školství a národní osvěty, spravedlnosti, dále průmyslu, obchodu a živností, dopravy, veřejných prací a resortu sociální a zdravotní správy.¹³⁴

Reforma organizace veřejné moci v protektorátu 1942-1943

V protektorátu byl v prvních letech zaveden dvojkolejný systém organizace veřejné moci. Autonomní orgány se prakticky vznikem protektorátu nezměnily, ale vedle nich byla vybudována rozvětvená síť okupačního aparátu. Tento systém nebyl pro nacisty obvyklý, jeho uspořádání bylo vytvořeno za účelem ovládnutí českomoravského prostoru.¹³⁵

Situace na východní frontě nevypadala, že bude vyřešena v řádu měsíců, a také bylo jasné, že si vyžádá značné materiální i lidské zdroje. Byla snaha upravit správní aparát tak, aby byl jednou z nejnámennějších produktivních oblastí Říše. Dále nebylo pochyb, že aparát je zbytečně předimenzovaný, a přitom málo efektivní, a navíc okupační správa začala vyřizovat agendu, kterou mohly zastat i orgány autonomní.¹³⁶

Provedení správní reformy bylo svěřeno zastupujícímu říšskému protektorovi Reinhardu Heydrichovi na základě Hitlerova výnosu ze 7. května 1942. Jeho cílem bylo začleňování autonomní správy do říšských služeb až po následné úplné vtělení. Reorganizace měla probíhat ve třech fázích. První fáze se měla týkat vyšších správních složek (vláda a ústřední úřady), druhá fáze se orientovala na nižší správní složky (oberlandráty) a poslední fáze se měla soustředit na úřad protektora.¹³⁷

---

¹³⁴ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 78

¹³⁵ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 85

¹³⁶ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 86

¹³⁷ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 88

Organizace veřejné správy – První fáze

Vláda

Došlo ke snížení počtu ministerstev o resorty veřejných prací a sociální a zdravotní správy. Oproti tomu přibyl úřad lidové osvěty, jehož hlavním úkolem byla propaganda a cenzura tisku.¹³⁸

Změny se nevyhnuly ani samotným ministrům. Prezident Dr. Hácha jmenoval dne 19.ledna 1942 vládu podle Heydrichova seznamu, který byl požehnán v Berlíně. Tato vláda se měla stát prodlouženou rukou Berlína. Byla tedy složena z kolaborantů (např. její předseda Krejčí nebo Emanuel Moravec) nebo neškodných odborníků podle mínění Němců.¹³⁹

Každý ministr dostal německého generálního zástupce, který měl vyřizovat záležitosti v ministrově nepřítomnosti nebo při jeho zaneprázdnění. Do úřednického aparátu se dostali hlavně Němci, takže autonomní správa se začala jevit jako říšská.¹⁴⁰

Ústřední úřady

Došlo k obnově Pozemkového úřadu, který se měl podílet kromě své bývalé agendy i na germanizaci.¹⁴¹

A dále bylo vytvořeno Kuratorium pro výchovu mládeže.¹⁴² které si v čele s předsedou jmenovaným státním prezidentem vzalo za úkol výchovu mladistvých v povinné službě mládeže.¹⁴³ Kuratorium bylo samozřejmě určeno pouze mladistvým árijského původu.¹⁴⁴

---

¹³⁸ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 88

¹³⁹ TAMTÉŽ

¹⁴⁰ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 89

¹⁴¹ TAMTÉŽ

¹⁴² dle systému ASPI vládní nařízení č. 187/1942 Sb. ze dne 28. května 1942 o povinné službě mládeže, § 3 odst. (1)

¹⁴³ TAMTÉŽ, § 2 odst. 1.

¹⁴⁴ TAMTÉŽ, § 1.

Organizace veřejné správy – Druhá fáze

Oberlandráty

Druhá fáze Heydrichovy správní reformy započala v půli května 1942 a měla především odlehčit okupačním úřadům. Došlo k nové úpravě obvodů a sídel oberlandrátů. Předpisy, které se týkaly změny oberlandrátů, měly nabýt účinnost k 15. červnu 1942.¹⁴⁵

Změna se týkala oblasti kompetenční i organizační. Došlo k redukci úřadů, jejich počet byl snížen více než o polovinu a tím někdy došlo až ke zdvojnásobení obvodů. Vedoucí těchto úřadů začali být označováni jako inspektoři říšského protektora (dále jen „inspektoři“). Inspektoři měli v budoucnu fungovat jako dozorující a řídicí orgán. Dále v jejich působnosti bylo zajišťování koordinace mezi různými správními složkami, sjednocování hledisek správního uvážení a udržování celé správy v akceschopnosti.¹⁴⁶

Pokud říšské orgány přenesly část své agendy na orgány autonomie, musely k svému úřednímu označení připojit dovětek „správa z říšského příkazu“ a při jejím vyřizování používat malou říšskou pečeť. V těchto případech byly vázány pokyny příslušných říšských míst.¹⁴⁷

Jak už jsem uvedl, hlavním vedoucím těchto změn byl zastupující říšský protektor Heydrich, který podlehl 4. června 1942 zraněním v důsledku atentátu. A tudíž se dokončení reformy správy nedožil. Místo po Heydrichovi pak připadlo Kurtu Daluegemu a hlavně pak K.H. Frankovi.¹⁴⁸

---

¹⁴⁵ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 89.

¹⁴⁶ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 90.

¹⁴⁷ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 91

¹⁴⁸ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 90.

Organizace veřejné správy – Třetí fáze

Poslední částí reformy byl protektorův úřad, k této fázi se přistoupilo až ke konci roku 1942. Hlavním cílem bylo přizpůsobit protektorův úřad novému složení protektorátních ministerstev.¹⁴⁹

Tato etapa skončila v únoru 1943 a tím byla završena snaha o reformu organizace veřejné moci v protektorátu. Na základě reorganizace došlo ke značné úspoře jak materiální, tak personální a úřednický aparát se mohl přemístit. Nejpodstatnější na reformě bylo asi to, že došlo k úplné likvidaci dvojkoľejnosti, ale i protektorátní autonomie vůbec. Protektorát se poté už diametrálně nelišil od zemí, které Němci spravovali přímo.¹⁵⁰

---

¹⁴⁹ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 92

¹⁵⁰ TAMTÉŽ

Kapitola 9 - Právo v protektorátu

Tato kapitola by se dala označit jako jedna z nejvíce obsáhlých. Němcům se totiž podařilo vytvořit široký aparát, který mohl zasahovat prostřednictvím právních předpisů do života obyvatel protektorátu. V této části se pokusím rozebrat úlohu vrcholných představitelů, kteří se na normotvorbě podíleli.

Hlavním předpisem v protektorátu byl výnos ze 16. března 1939 o Protektorátu Čechy a Morava a prováděcí předpisy k němu. Z výnosu lze vyvodit, že v protektorátu platí právní předpisy trojího druhu – právní předpisy platné do vzniku protektorátu, říšskoněmecké právní předpisy a právní předpisy protektorátní.¹⁵¹

Právní předpisy, které nabyly účinnosti před vznikem protektorátu, zůstaly v platnosti, pokud neodporovaly smyslu převzetí ochrany Říši.¹⁵² Pokud to vyžadoval společný zájem, mohla Říše kdykoliv vydat právní předpis.¹⁵³

Jako dozorující orgán zde měl být protektor, který byl pověřen takovou pravomocí, že mohl prostřednictvím námítky vetovat vyhlášený zákon, nařízení a jiný právní předpis, jakož i výkon správního opatření a právoplatného rozsudku.¹⁵⁴

Dle výnosu měl být tedy protektorát samosprávný a autonomní, pokud to vyhovovalo politickým, vojenským a hospodářským potřebám Říše.¹⁵⁵ Tyto vágní pojmy a neurčité termíny jen nahrávaly situaci, že jen čas ukáže, jak je to doopravdy se samosprávou a autonomií zamýšleno.

Pokud bychom byli důslední, tak už právní řád Česko-Slovenské republiky a ústavní listina odporovaly tomu, aby došlo k přijetí nabízené ochrany Říši.

---

¹⁵¹ PETRŮV, Helena. *Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava, 1939-1941: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Vyd. 1. Praha: Institut Tereziánské iniciativy, 2000, 20. století. ISBN 80-859-2425-0, s. 36

¹⁵² Dle systému ASPI Výnos č. RP 06/1939 Sb. Vůdce a říšského kancléře ze dne 16. března 1939 o Protektorátu Čechy a Morava, čl. 13

¹⁵³ TAMTÉŽ, čl. 11

¹⁵⁴ TAMTÉŽ, čl. 5 odst. (5).

¹⁵⁵ TAMTÉŽ, čl. 3 odst. (2).

Tvorba a aplikace práva v protektorátu za vojenské správy

Na samotném počátku nacistické okupace byla zavedena vojenská správa, která trvala zhruba měsíc. Právní předpisy s působností pro celý protektorát vydával vrchní velitel německých vojsk. Nařízení a vyhlášky byly publikovány ve Sbírce nařízení pro Čechy a Moravu. Občas byly právní předpisy publikovány v periodickém tisku či pomocí plakátů.¹⁵⁶

Další, kdo byli oprávněni k vydávání právních předpisů, byli šéfové civilní správy při armádní skupině 3 (Praha) a 5 (Brno) v rozsahu jim přikázaného teritoria. Jejich právní předpisy byly publikovány pro Čechy v Úředním listě a pro Moravu v Úředním listě zemského úřadu v Brně, nebo dokonce pouze v denním tisku.¹⁵⁷

Samozřejmě právní předpisy, které se týkaly protektorátu, vydávaly i některé centrální říšské úřady. Publikovány byly v prvním díle Říšského zákoníku a poté přetištěné ve Sbírce nařízení pro Čechy a Moravu.¹⁵⁸

Jak už jsem uvedl, autonomní orgány byly pod dozorem vojenské správy na všech stupních a to platilo i na normotvorbu. Jednalo se o systém předběžné kontroly, takže bez souhlasu vojenské správy nemohlo dojít k vydání právního předpisu. Vláda a zemské úřady byly povinny předkládat ke schválení svá nařízení a výnosy ještě před vyhlášením příslušnému šéfovi civilní správy. Tato povinnost platila i pro okresní úřady, které zase musely předkládat své předpisy oberlandrátům, a v případě nutnosti mohl oberlandrát nahradit opatření okresního úřadu svým vlastním.¹⁵⁹

Německé orgány vážně zasahovaly do působnosti autonomních úřadů a soudů. Jednání okupantů bylo mnohdy svévolné a násilné, na což si české orgány často stěžovaly. Představitelé protektorátní politické reprezentace se domnívali, že tento stav je jen stavem přechodným a vše se zlepší nástupem protektora do funkce, od kterého očekávali, že přistoupí k organizaci veřejné moci v souladu s výnosem.¹⁶⁰

---

¹⁵⁶ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 112

¹⁵⁷ TAMTÉŽ

¹⁵⁸ TAMTÉŽ

¹⁵⁹ TAMTÉŽ

¹⁶⁰ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 113

Tvorba a aplikace práva v protektorátu od nástupu protektora do roku 1943

Začátek druhého období byl od nástupu protektora do úřadu a toto období končilo vyhlášením totální války na počátku roku 1943. V této době se uplatnily formy a metody typické pro nacistickou normotvorbu a aplikaci práva. A hlavně všem začalo docházet, že autonomie slíbená na základě výnosu je jen na papíře. Z autonomních orgánů měli normotvornou pravomoc státní prezident dr. Hácha, protektorátní vláda a jednotliví ministři, na místní úrovni pak zemské a okresní úřady.¹⁶¹

Vydáváním předpisů, které by měly vliv na protektorát, byly oprávněny také říšské orgány, tím se rozumí A.Hitler, říšská vláda, ministerská rada pro obranu Říše a říšští ministři.¹⁶²

Poslední, kdo měli pravomoc vydat předpis závazný v protektorátu, byli protektor, oberlandráty, popř. i jiné říšské úřady, služebny, korporace a pověřenci.

Tvorba a aplikace práva v protektorátu – autonomní orgány

Prezident

Prezident byl zmocněn k vydávání právních předpisů na základě recepce ústavního zákona č. 330 z 15. března 1938, o zmocnění ke změnám ústavní listiny (tzv. zmocňovací zákon). Prezident byl oprávněn v období dvou let vydávat k jednomyslnému návrhu vlády dekrety o síle ústavního zákona. Až na výjimky tohoto práva prakticky nevyužil.¹⁶³

Protektorátní vláda

Na protektorátní vládu se také vztahoval tzv. zmocňovací zákon. Mohla tudíž ve dvouletém období se souhlasem prezidenta vydávat nařízení o síle zákona. Jelikož prezident Dr. Hácha prakticky právní opatření nevydával, musela se této úlohy ujmout vláda.¹⁶⁴

Vládní moc na základě výnosu ze 16. března 1939 o Protektorátu Čechy a Morava podléhala doзору protektora. Především jednání vlády a tudíž i vládou

---

¹⁶¹ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 115.

¹⁶² TAMTÉŽ

¹⁶³ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 118

¹⁶⁴ TAMTÉŽ

vytvořené právní předpisy měly být v souladu se zájmy Říše. Protektor vyžadoval důsledné plnění informační povinnosti vlády, především prostřednictvím pravidelného předkládání protokolů z jejich zasedání.¹⁶⁵

Ministerstva

Další orgány, které byly oprávněny vydávat právní předpisy, byla jednotlivá ministerstva. Dle tzv. zmocňovacího zákona ale k této pravomoci bylo třeba zmocnění obsažené ve vládním nařízení (v tzn. sekundárním předpisu). Úředníci ministerstev pracovali pod dozorem zmocněnců vyslaných Berlínem a měli být nápomocni protektorovi.¹⁶⁶

Tvorba a aplikace práva v protektorátu – říšské orgány

Vůdce

Nacionální socialismus upřednostňuje princip personality, který nahrazuje princip majority. Tudíž stát není veden většinou, nýbrž menšinou nejlepších a v jejich čele je ten nejlepší. V demokratickém zřízení volené orgány čerpají svou moc z vůle lidu. Dle nacistické právní filozofie čerpají orgány svou moc také z vůle, nikoliv lidu, ale svého Vůdce. Ostatní orgány ve své podstatě nerozhodují, ale jsou zde proto, aby radily Vůdci, který ovšem jejich názorem není vázán. Polická vůle nemůže být vyjádřena parlamentem, ale pouze Vůdcem, který je zcela nezávislý, avšak vázán bytostnými zákony národa. Ve své podstatě můžeme Vůdce označit za zhmotnění vůle národa, kterou projevuje navenek.¹⁶⁷

Vůdce ztělesňoval celý stát a samozřejmě se podílel na legislativě Říše. Za spolupůsobení příslušného orgánu vydával říšské zákony. Vládní zákony vznikaly na základě porady s říšskou vládou, zákony sněmovní na základě usnesení říšského sněmu a na základě lidového hlasování byl oprávněn vydávat předpisy právní.¹⁶⁸

---

¹⁶⁵ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 119

¹⁶⁶ TAMTÉŽ

¹⁶⁷ KNAPP, Viktor. *Problém nacistické právní filosofie: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. 3. přeprac. vyd. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002, ISBN 80-86473-21-X, s. 123

¹⁶⁸ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 114

V případě značného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku byl dále zmocněn k mimořádnému zákonodárství. Vůdce byl zmocněn k vydávání dvou druhů právních předpisů. Za prvé se jednalo o výnosy, které sloužily k úpravě vnitřních poměrů Říše, a za druhé o nařízení, která používal ve všech ostatních případech, především, pokud přejímal kompetenci příslušného ministra.¹⁶⁹

Záleželo pouze na Vůdci, jestli právní předpis vydá sám, nebo prostřednictvím legislativního procesu. V této oblasti byl oprávněn postupovat podle svého uvážení. Zpravidla pokud se jednalo o zásadní záležitost, tak ta byla upravena pomocí výnosu. Přičemž méně závažné věci přenechával zákonné proceduře.¹⁷⁰

Pro protektorát Hitler zpravidla používal formu výnosu. Právě na základě jednoho výnosu protektorát také vznikl.¹⁷¹

Říšská vláda a říšský sněm

Vedle Vůdce fungovaly jako zákonodárné orgány říšská vláda a říšský sněm, který mohl vydávat předpisy s působností pro celou Říši. Oproti demokratickým systémům hlavní roli na poli legislativy hrála vláda. Říšský sněm vyvíjel minimální činnost a po mnoho let se prakticky nescházel.¹⁷²

Vláda byla zmocněna zákonem o odstranění nouze z národa a Říše z 24. března 1933 na přechodnou dobu, aby vedle říšského sněmu mohla vydávat zákony. Tento zákon byl neustále prodlužován, až nakonec Hitlerovým výnosem o vládním zákonodárství z 10. května 1943 bylo pak její zmocnění prodlouženo bez časového omezení.¹⁷³

Ministerská rada pro obranu Říše a říšští ministři

Ministerská rada pro obranu Říše byla zmocněna k vydávání nařízení se silou zákona v záležitostech v oblasti války v celoříšském měřítku. Ministři byli oprávněni také vydávat nařízení na základě zmocnění, které bylo přímo uvedeno

---

¹⁶⁹ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 114

¹⁷⁰ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 115

¹⁷¹ TAMTÉŽ

¹⁷² TAMTÉŽ

¹⁷³ TAMTÉŽ

v zákoně, Hitlerově nařízení nebo výnosu. Pokud by se měly dotknout protektorátu, musel být dán souhlas říšského protektora.¹⁷⁴

Tvorba a aplikace práva v protektorátu – protektor a ostatní

Protektor

Hlavním úkolem protektora byl především výkon dozoru nad autonomní správou protektorátu. Protektor na poli legislativy především fungoval jako negativní zákonodárce. Podle výnosu ze 16. března 1939 o Protektorátu Čechy a Morava mohl podat námitku proti jakémukoliv právnímu předpisu,¹⁷⁵ který byl schopen poškodit Říši. Z výnosu není přesně jasné, proti kterému orgánu může opatření směřovat.¹⁷⁶

Na základě nařízení o zákonodárném právu v protektorátu ze 7. června 1939 byl protektor oprávněn měnit autonomní právo, pokud to vyžadoval společný zájem. Dále pokud hrozilo nebezpečí z prodlení, byl oprávněn vydávat právní předpisy všeho druhu. Předpisy, které vydal protektor, byly publikovány ve dvojjazyčném Věstníku nařízení říšského protektora. Dále se na předpisy vydané protektorem nevztahoval žádný přezkum.¹⁷⁷

Ostatní

Ostatní orgány lze rozdělit dle působnosti do dvou skupin. Na orgány, které mohly vydávat předpisy na celém území protektorátu, a orgány, které mohly vydávat předpisy jen ve svém obvodu.¹⁷⁸

V první skupině byly vrcholné články různých odvětví vlastní říšské správy, popř. různí pověřenci u centrálních protektorátních institucí. A ve druhé skupině byly nejvýznamnější oberlandráty jako nižší stupeň říšské všeobecné vnitřní správy.¹⁷⁹

---

¹⁷⁴ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 115

¹⁷⁵ Ve znění dle systému ASPI Výnos č. RP 06/1939 Sb. Vůdce a říšského kancléře ze dne 16. března 1939 o Protektorátu Čechy a Morava, čl. 5 odst. (5).

¹⁷⁶ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 116

¹⁷⁷ TAMTÉŽ

¹⁷⁸ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 117

¹⁷⁹ TAMTÉŽ

Zmocňovací zákon

Prezident a vláda byli oprávněni vydávat právní předpisy na základě tzv. zmocňovacího zákona po dobu dvou let. Tento zákon nabyl účinnosti dne, kdy byl ustanoven sněm Slovenské země, tedy 17. prosince 1938. Přijetím ústavního zákona došlo k přesunu moci zákonodárné na výkonnou.¹⁸⁰

Němci brali tzv. zmocňovací zákon jako základ pro vydávání nařízení protektorátní vlády, a proto se jej rozhodli prodloužit. Konkrétně to byl protektor, který nařízením ze dne 12. prosince 1940 o prodloužení zmocnění vlády protektorátu dle čl. 2, odst. 1 ústavního zákona zmocňovacího ze dne 15. prosince 1938, prodloužil oprávnění na časově neomezenou dobu.¹⁸¹

Poslední změny, které se týkaly tzv. zmocňovacího zákona, proběhly na počátku roku 1942. Došlo ke zrušení vlády jako kolektivního orgánu a na tomto základě došlo i k zániku její zákonodárné pravomoci. Poté na základě Heydrichova nařízení z 27. února 1942 o změně některých ustanovení ústavního zmocňovacího zákona č. 330/1938 Sb. přešla oprávnění vydávat nařízení z vlády na ministry za spolupodpisu předsedy vlády. Pravomoci prezidenta přitom zůstaly zachovány. Nařízení tedy mohli vydávat ministři, kteří k tomu byli pověřeni.¹⁸²

Správní působnost vlády pak přešla na jednotlivé ministry za souhlasu předsedy vlády a v případě zaneprázdněnosti mohl ministr určit svého všeobecného zástupce.¹⁸³

---

¹⁸⁰ PETRŮV, Helena. *Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava, 1939-1941: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Vyd. 1. Praha: Institut Tereziánské iniciativy, 2000, 20. století. ISBN 80-859-2425-0, s. 44

¹⁸¹ PETRŮV, Helena. *Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava, 1939-1941: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Vyd. 1. Praha: Institut Tereziánské iniciativy, 2000, 20. století. ISBN 80-859-2425-0, s. 45

¹⁸² MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, s. 120

¹⁸³ dle systému ASPI vládní nařízení č. 80/1942 Sb. ze dne 4. března 1942 o správní působnosti vlády Protektorátu Čechy a Morava a o zastupování členů vlády.

Kapitola 10 - Národnostní otázka

Tato kapitola bude pojednávat o národnostním problému, který vznikl uvnitř protektorátu. V demokratických státech je obvyklé, že právní postavení občana je jednotné pro všechny. Na území protektorátu ale byly účinné říšské právní předpisy, které členily občany do několika skupin a to činí tuto problematiku z hlediska osobní působnosti právních předpisů velice problematickou.

Národnostní otázka v Říši

Na tuto problematiku se v Říši vztahoval zákon o říšském občanství, který označoval státním příslušníkem Říše každého, kdo náleží k ochrannému svazku Německé říše, a tím je jí zvláště zavázán. Za říšského občana můžeme tedy označit příslušníka německé nebo spřízněné krve, který svým chováním dokazuje, že chce sloužit věrně německému národu a Říši. Říšské občanství lze získat jen propůjčením a jenom říšští občané jsou nositeli politických práv.¹⁸⁴

Národnostní otázka po připojení Sudet

Na základě tzv. mnichovské dohody došlo k odstoupení požadovaného území Německu. Jednalo se o oblasti, kde žila převážná část obyvatel německé národnosti, ale ti byli většinou občany Československé republiky. Tento problém byl vyřešen na základě mezinárodní smlouvy č. 300/1938 Sb. mezi Československou republikou a Německou říší o otázkách státního občanství a opce.

Občané Československa, kteří měli bydliště ke dni 10. října 1938 v některé obci připojené k Německé říši, nabývají účinkem od 10. října 1938 německé státní příslušnosti a zároveň pozbyli československého občanství za předpokladu, že:

- a) narodili se před 1. lednem 1910 na území připojeném k Německé říši;
- b) pozbyli německé státní příslušnosti dnem 10. ledna 1920;
- c) jsou dětmi nebo vnuky osoby, u které je splněna podmínka 1. nebo 2.;
- d) jsou manželkami osob, které splňují 1., 2. nebo 3.

---

¹⁸⁴ SOBOTA, Emil. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1946, s. 122.

Dále českoslovenští občané, kteří byli německé národnosti a měli před 10. říjnem 1938 domovské právo v některé obci připojené k Německé říši, nabývají také německé státní příslušnosti jako je uvedeno shora.¹⁸⁵

Lhůta, ve které šlo požádat o československé občanství nebo německou příslušnost, byla do 29. března 1939.¹⁸⁶ Opční prohlášení šlo učinit do protokolu a nebo písemně.¹⁸⁷ V případě, že se jednalo o československé občanství, šlo jej učinit u ministra vnitra v Praze nebo u místně příslušného zastupitelského úřadu. Německou státní příslušnost šlo uplatnit u příslušného nižšího správního úřadu v Německé říši a v zahraničí u příslušného německého konzulátu.¹⁸⁸

Podání mohl učinit každý, kdo dovršil 18. rok života.¹⁸⁹ Je zvláštní, že vdaná žena nemohla uplatnit své opční právo, protože oprávnění obce manžela se vztahovalo i na manželku.¹⁹⁰

Na základě této smlouvy měl být zřízen výbor, který měl řešit zásadní otázky ohledně příslušnosti, aby o příslušnosti nebyly pochyby.¹⁹¹

Národnostní otázka v Protektorátu Čechy a Morava

Výnos o Protektorátu Čechy a Morava rozdělil v čl. 2 obyvatele do dvou skupin. Obyvatelé protektorátu, kteří byli příslušníky německého národa, se stávají německými státními příslušníky a vztahují se na ně normy zákona z 15. září 1935 o říšských občanech,¹⁹² především se musí řídit ustanoveními na ochranu německé krve a německé cti. Zbytek obyvatel protektorátu se stává jakýmsi obyvateli druhé kategorie – protektorátními příslušníky. Po stránce národní toto ustanovení charakterizuje protektorátní příslušnost tím, že ji nemohou nabýt osoby německé národnosti.¹⁹³

---

¹⁸⁵ ve znění systému ASPI: mezinárodní smlouva č. 300/1938 Sb. mezi Česko-Slovenskou republikou a Německou říší o otázkách státního občanství a opce, § 1.

¹⁸⁶ TAMTÉŽ, § 3, § 4.

¹⁸⁷ TAMTÉŽ, § 7

¹⁸⁸ TAMTÉŽ, § 5

¹⁸⁹ TAMTÉŽ, § 9

¹⁹⁰ TAMTÉŽ, § 9

¹⁹¹ TAMTÉŽ, § 13

¹⁹² SOBOTA, Emil. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1946. s. 124

¹⁹³ TAMTÉŽ

K zákonu o říšských občanech vydal říšský ministr vnitra prováděcí nařízení ze dne 20. dubna 1938,¹⁹⁴ podle něhož příslušníci německé národnosti, kteří měli dne 10. října 1938 domovské právo v některé obci bývalých zemí Českých a Moravskoslezských, nabyli s účinností od 16. března 1939 německé státní příslušnosti. Němečtí státní příslušníci, kteří měli bydliště v Protektorátu Čechy a Morava, požívali též práva státních příslušníků protektorátu.¹⁹⁵

Toto ustanovení zde bylo proto, aby se němečtí příslušníci, kteří neměli s protektorátem nic společného ohledně národnosti, mohli stát nejvyššími protektorátními úředníky a funkcionáři, ministry a vedoucími osobami ústředních úřadů. A přitom nepozbyli způsobilost účastnit se veřejného politického života v Říši. Obráceně to samozřejmě neplatilo a příslušník protektorátu nebyl v Říši považován za cizince, ale práva říšských občanů mu také přiznána nebyla. Příslušníci protektorátu nemohli být nikdy říšskými funkcionáři ani na území protektorátu ani v Říši.¹⁹⁶

Říšský zákon z 15. září 1935 o říšských občanech rozlišoval dvě kategorie – státních příslušníků a říšských občanů. Osoba, která náležela k ochrannému svazku Německé říše, byla označena jako státní příslušník. Říšským občanem mohl být jen příslušník německé nebo příbuzné krve, který svým chováním dokazoval, že je ochoten a způsobilý věrně sloužit německému národu a Říši. Další znak byl, že říšské občanství se nabývalo propůjčením listu o říšském občanství a jen říšský občan byl nositelem plných politických práv.¹⁹⁷

Obyvatelé protektorátu se tedy dle zákona o říšských občanech dělili do dvou kategorií, na říšské občany a státní příslušníky. A jelikož i protektorát podléhal říšským předpisům, platily zde tzv. norimberské rasové zákony.¹⁹⁸

---

¹⁹⁴ SOBOTA, Emil. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hamppl, 1946, s. 125.

¹⁹⁵ TAMTÉŽ

¹⁹⁶ TAMTÉŽ

¹⁹⁷ TAMTÉŽ

¹⁹⁸ TAMTÉŽ

Prováděcím předpisem, který dál rozváděl pojem protektorátního příslušníka,¹⁹⁹ bylo vládní nařízení 19/1940 Sb. ze dne 11. ledna 1940 o protektorátní příslušnosti. Vymezení protektorátního příslušníka bylo uvedeno v § 1, které stanovilo, že příslušníky protektorátu jsou česko-slovenští státní občané, kteří:

- a) dne 16. března 1939 měli bydliště, domovské právo v některé obci na území protektorátu;
- b) dne 10. října 1938 měli bydliště v některé obci bývalých česko-slovenských zemí připojených k Německé říši. Při připojení si však ponechali česko-slovenskou státní příslušnost nebo ji znovu nabyli opcí;
- c) jsou příslušníky české národnosti a dne 16. března 1939 měli domovské právo na Slovensku a Karpatské Ukrajině.

Protektorátní příslušnost nemohly nabýt osoby, které při nabytí jiné státní příslušnosti pozbyly česko-slovenskou státní příslušnost.²⁰⁰ V řízení o protektorátní příslušnost je příslušný zemský nebo okresní úřad dle bydliště²⁰¹ a protektorátní příslušnost se prokazuje průkazem o protektorátní příslušnosti vydaným ministerstvem vnitra.²⁰²

V běžném životě to v protektorátu vypadalo tak, že byla uplatňována zásada jednotnosti státního příslušenství v rodině. Žena nabývala sňatkem manželovu příslušnost a rozhodujícím faktorem v rodině byla příslušnost otce a manžela. Tudíž příslušnost členů rodiny byla určena příslušností otce nebo manžela. Pokud otec nebo manžel byl příslušností německé nebo protektorátní, pak i ostatní členové následovali jeho příslušnost.²⁰³

---

¹⁹⁹ Ve znění dle systému ASPI: Výnos č. RP 06/1939 Sb. Vůdce a říšského kancléře ze dne 16. března 1939 o Protektorátu Čechy a Morava, čl. 2 odst. (2).

²⁰⁰ Ve znění dle systému ASPI: vládní nařízení č. 19/1940 Sb. ze dne 11. ledna 1940 o protektorátní příslušnosti, čl. 3 odst. (1).

²⁰¹ Ve znění dle systému ASPI: Výnos č. RP 06/1939 Sb. Vůdce a říšského kancléře ze dne 16. března 1939 o Protektorátu Čechy a Morava, § 5 odst. (1).

²⁰² TAMTÉŽ, § 5 odst. (2).

²⁰³ SOBOTA, Emil. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1946. s. 130

Ke změně ale došlo roku 1941 na základě nařízení,²⁰⁴ podle něhož se nemohl příslušník německého národa stát příslušníkem protektorátu.²⁰⁵ Jestliže došlo ke sňatku mezi příslušnicí německého národa a protektorátního příslušníka, manželka už nenásledovala příslušnost svého manžela a zůstala jí příslušnost německá, přičemž její manžel si ponechával příslušnost protektorátní.²⁰⁶

U dítěte to bylo podobné, pokud byl jeden z rodičů německé příslušnosti, pak potomek nabyl říšskou příslušností narozením.²⁰⁷ Stále ale zůstalo, že pokud byl otec německým příslušníkem, pak i ostatní členové rodiny nabývali jeho příslušnosti.²⁰⁸

Tyto zákony stavěly protektorátní příslušnost do role minority a obyvatele druhé kategorie. Opravdu nelze přehlédnout snahu usnadnit nabytí německého příslušenství. Bohudíky už nemůžeme sledovat tento vývoj dál, protože plány ohledně řešení české otázky, kdy měl český národ skončit někde v prostoru na Sibiři, myslely zřejmě především na protektorátní příslušníky.

Svůj názor opírám o projev R. Heydricha ze dne 4. února 1942, kdy prohlásil: „...Těm, kteří jsou způsobilí poněmčení, by se později pokud možno zprostředkovala práce v Říši, aby se sem už vůbec nevrátili. Ti, kteří poněmčení způsobilí nejsou, se odešlou po otevření osídlovacího prostoru kolem Ledového moře, v němž umístíme v budoucnu koncentrační tábory pro 11 milionů židů z Evropy. Tam bychom pak mohli usadit Čechy, kteří nejsou způsobilí poněmčení. Jejich úkol by tam byl pozitivní, udělali bychom z nich dozorce, předáky, měli by možnost přivést si sem rodiny.“²⁰⁹

---

²⁰⁴ ve znění dle systému ASPI: nařízení č.13/41 ze dne 6. června 1941 upravující otázky státní příslušnosti oproti Protektorátu Čechy a Morava

²⁰⁵ TAMTÉŽ §1 odst. (1)

²⁰⁶ TAMTÉŽ, § 2 odst. (1).

²⁰⁷ TAMTÉŽ § 3 odst. (1)

²⁰⁸ SOBOTA, Emil. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1946. s. 131

²⁰⁹ KETTNER, Petr. *Konec černého vraha*. Praha: Magnet, 1971, s. 50

Kapitola 11 - Kapitola Právní omezení protektorátních příslušníků

Jedním ze znaků demokratického státu je právní rovnost obyvatel. S tímto pojmem se v protektorátu rozhodně nemůžeme setkat. Jak už jsem výše uvedl, protektorát dělil své obyvatele podle příslušnosti, což by bylo naprosto zbytečné, kdyby určité skupině neposkytoval výhody na úkor té druhé. V této části se pokusím přiblížit, s jakými omezeními se příslušníci protektorátu potýkali.

Chronologické řazení perzekučních opatření

Okupace a následné vyhlášení protektorátu zavádělo nové postavení jeho obyvatel. Hlavní snahou bylo začlenit protektorát co nejrychleji do Říše a vytěžit jeho hospodářský potenciál. Okupanti k dosažení svých cílů, ať už sami nebo nátlakem na autonomní orgány, vydávali předpisy, které pronásledovaly příslušníky protektorátu ve většině sfér, ať již veřejného, nebo soukromého života.

V následující části bych chronologicky vyjmenoval druhy perzekujících právních opatření a v další části bych je blíže popsal a vysvětlil.

Většina právních omezení byla vydána ihned v roce 1939. V následujících letech docházelo zpravidla k jejich zostření.

Perzekuční opatření by šla rozdělit do tří částí. První část započala již za vojenské správy a týkala se jazykového práva, občanství a práva na vzdělání. Jelikož protektorát měl značný hospodářský potenciál, který se nacisté snažili využít ve svůj prospěch, tak zde byla opatření ohledně práv v hospodářské oblasti a oblasti pracovního práva.

Pro druhou fázi je charakteristické, že došlo ke zpřísnění předpisů v oblasti pracovního práva a bytového práva. Jedná se o rok 1940. V roce 1942 byla na popud ministra Moravce ustanovena podle vzoru německých Hitlerjugend povinná služba mládeže.

A pro poslední fázi je charakteristické totální nasazení protektorátních příslušníků.

Jazykové právo

Na základě Výnosu z 16. března 1939 čl. 12 došlo k recepci platného práva, pokud neodporovalo smyslu převzetí ochrany Německou říší. Bylo očekáváno, že na území protektorátu bude zaveden jako úřední jazyk němčina, i když na jeho území žilo pouze 234.798 Němců, což činilo 3, 5% obyvatelstva.²¹⁰

Jelikož byl stále v platnosti ústavní zákon č. 122/1920 Sb.,²¹¹ který v § 2 stanovil, že pokud v obvodu soudního okresu žije aspoň 20 % občanů, kteří mluví jiným jazykem než jazykem československým, pak mohou činit podání ve svém jazyce.

Nebyl důvod se domnívat, že tento stav nebude zachován. Ale již během vojenské správy vydal vrchní velitel německé armády nařízení,²¹² podle kterého měl být úřední jazyk v protektorátu jazyk německý a jazyk český.

Úřad říšského protektora a všechny ostatní úřady a služebny na území protektorátu používaly výhradně jazyka německého (jak slovy, tak písmem). Protektorátní instituce, které měly plnit veřejné úkoly, jednaly na základě těchto pravidel:

- a) s říšskými místy probíhala komunikace německy, jak ústní projev, tak písemný;
- b) vzájemný styk probíhal dvojjazyčně, německy a česky;
- c) jenom nižší orgány nežli okresní úřady komunikovaly pouze jednojazyčně, a to německy.

Všechna institucionální sdělení určená pro obyvatele se vydávala německo-česky. Jednalo se zejména o nápisy (označení míst), publikace předpisů, vyhlášky a tiskopisy určené pro obecné užívání a pro spolupráci s německými příslušnými místy.²¹³

---

²¹⁰ SOBOTA, Emil. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1946. s. 92

²¹¹ ve znění systému ASPI: ústavní zákon č. 122/1920 ze dne 29. února 1920, podle § 129 ústavní listiny, jímž se stanoví zásady jazykového práva v republice Československé.

²¹² ve znění dle systému ASPI: nařízení č. RP 07/1939 o úředním jazyku v Protektorátu Čechy a Morava ze dne 21. března 1939

²¹³ SOBOTA, Emil. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1946. s. 95

Ztráta občanství a propadnutí majetku

Výnos ze 16. března 1939 stanovil, že Říše bere protektorát pod svoji ochranu a určoval, kdo je protektorátním příslušníkem. Jako jedna z hlavních zásad demokratického státu je, že nikdo nesmí být zbaven občanství, ale tato zásada byla prolomena nařízením o oduznání státní příslušnosti.²¹⁴

Jako většina právních předpisů vydaných okupanty se i tento vyznačoval značně elastickými ustanoveními, které mohly být uplatněny prakticky kdykoliv a ve své podstatě nedocházelo k zneužití veřejné moci, protože právní předpisy už byly tak nastavené.

Rozhodnutí ve věci oduznání státního příslušenství vydával říšský ministr vnitra v dohodě s říšským ministrem zahraničí a protektorem²¹⁵ a mohlo se jednat pouze o příslušníka, který se zdržoval v cizině, jestliže spáchal činy, které byly způsobilé poškodit zájmy Říše nebo snížit „vážnost“ Říše. Toto ustanovení se vztahuje i na osoby, které se odmítnou vrátit do protektorátu na základě výzvy říšského ministra.²¹⁶ V případě, že dojde k zahájení řízení o oduznání příslušenství, mohl být zabaven veškerý majetek a v případě faktického oduznání došlo k jeho propadnutí ve prospěch Říše.²¹⁷

Dále k odejmutí vlastnického práva došlo, dle nařízení ze 4. října 1939,²¹⁸ na jehož základě mohly být osoby nebo sdružení osob, jež podporovaly snahy nepřátelských států, zbaveny majetku (a to jak movitých, tak i nemovitých věcí a práv) ve prospěch Říše.²¹⁹ Prohlášení o propadnutí majetku bylo v kompetenci říšského protektora. To stanovili říšský ministr vnitra a protektor.²²⁰

Věc nebo právo propadalo okamžikem, kdy sdělení nabylo účinnosti, nebo veřejným vyhlášením.²²¹ Pokud se tak stane u sdružení osob, má to pak za následek rozpuštění sdružení.²²²

---

²¹⁴ ve znění dle systému ASPI: Nařízení č. RP28/39 ze dne 3. října 1939 o oduznání příslušnosti Protektorátu Čechy a Morava

²¹⁵ TAMTÉŽ, § 1 odst. (2)

²¹⁶ TAMTÉŽ, § 1 odst. (1).

²¹⁷ TAMTÉŽ, § 2 odst. 2

²¹⁸ ve znění dle systému ASPI: nařízení RP29/39 o propadnutí jmění v Protektorátu Čechy a Morava ze dne 4. října 1938

²¹⁹ TAMTÉŽ, § 1 odst. (1)

²²⁰ TAMTÉŽ, § 1 odst. (2)

²²¹ TAMTÉŽ, § 4 odst. (1)

²²² TAMTÉŽ, § 5

Dále bych ještě přidal nařízení z 31. prosince 1940, na jehož základě osoba, které bylo občanství odebráno, pozbývala dědických práv. To se vztahovalo i na manžela a děti.²²³

Hospodářská opatření

Protektorát měl pro okupanty značný hospodářský význam. V případě práv politické správy protektorátu byla českým orgánům slibována autonomie. V oblasti hospodářské ale postupovali okupanti z pozice mocnějšího vůči podrobenému. Jejich hlavním cílem bylo ovládnout klíčová hospodářská odvětví a začlenit protektorát do systému nacistického plánovaného hospodářství.²²⁴

Došlo k odklonu od liberálního tržního systému k direktivním plánovacím mechanismům, a tím bylo omezeno právo volně nakládat se svým majetkem. První opatření bylo provedeno v nařízení vlády z 21. března 1939, ve kterém Beranova vláda schválila nařízení, které zavedlo nucenou správu podniků s možností dosazení správce, tzv. „treuhändra“, za účelem dohledu.²²⁵

Další bylo vládní nařízení, které upravovalo řízení podniků a bylo vydáno 23. června 1939 o organické výstavbě hospodářství, na jehož základě byly zřízeny centrální řídicí svazy. Prostřednictvím prováděcích předpisů vznikl Ústřední svaz průmyslu, Ústřední svaz obchodu, Ústřední svaz řemesel, Ústřední svaz dopravy a Ústřední svaz pro cizinecký ruch. Jednalo se o nástroje řízeného válečného hospodářství.²²⁶

Byla zde úzká vazba s mocí výkonnou, protože orgány nebyly voleny členy svazů, ale byly jmenovány příslušnými ministry. V kompetenci ministrů bylo určování objemu produkce, sortimentu, rozdělování surovin, prostředků a také rozhodovali o zrušení či sloučení svazů.²²⁷

---

²²³ ve znění dle systému ASPI: nařízení RP03/40 ze dne 31. prosince 1939 k zavedení zákona o dědicko právních omezení z důvodu chování odporujícího pospolitosti v zemi Ostmark, v říšské župě Sudetenland jakož i v Protektorátu Čechy a Morava

²²⁴ Gebrhart, Jan - Kuklík, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Vyd. 1. Praha : Themis, 1996, ISBN 80-85821-35-4, s. 41

²²⁵ Gebrhart, Jan - Kuklík, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Vyd. 1. Praha : Themis, 1996, ISBN 80-85821-35-4, s. 42

²²⁶ TAMTÉŽ

²²⁷ Gebrhart, Jan - Kuklík, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Vyd. 1. Praha : Themis, 1996, ISBN 80-85821-35-4, s. 41

Dále se většina podniků a bankovních institucí už během roku 1939 dostávala pod silný vliv okupantů. Česká eskomptní banka a Česká Union banka a i další banky a pojišťovny byly postaveny pod dozor Úřadu říšského protektora.²²⁸

Veškeré hospodářství v protektorátu bylo v režii okupantů. Úřadu říšského protektora podléhaly tzv. dozorčí úřadovny pro řízení dovozu a vývozu zboží průmyslového charakteru a později výrobků „vyživovacího hospodářství“. Na tyto úřady neměly autonomní orgány žádný vliv.²²⁹

V zemědělství se událo také několik podstatných změn. Hlavním cílem okupantů bylo využít co největší množství zemědělských produktů vyrobených v protektorátu pro zásobování v Říši. Pro celkový obraz stavu v zemědělství byl proveden rozsáhlý soupis půdy, živého i mrtvého inventáře a veškerá manipulace pak podléhala souhlasu okupačních orgánů. Dále byly stanoveny výměry ploch povinných osevů, povinné dodávky rostlinné a živočišné produkce za pevné výkupní ceny.²³⁰

Aby nedocházelo k cenovým výkyvům, byl zřízen 10. května 1939 Nejvyšší cenový úřad. Okleštěním pravidla nabídky a poptávky byla omezena hospodářská soutěž. Už výnos ze 16. března 1939 zavedl říšskou marku za platnou měnu vedle české koruny. Kurs byl v dané době šest až sedm korun za jednu marku, ale prováděcí předpis určil kurs 1:10. Na základě toho došlo ke značnému ekonomickému znevýhodnění protektorátních příslušníků, protože uměle vytvořený kurs zvýhodnil Němce na příjmech zhruba o jednu třetinu.²³¹

Opatření v době totální války byla provedena v letech 1943-1944 a okupanti se snažili podchytit veškerý hospodářský potenciál. Už za úřadování Heydricha docházelo k zastavování výroby, která byla neefektivní z hlediska vedení války. Došlo k řízení ekonomických procesů v celoříšském měřítku, což se týkalo i protektorátu. V protektorátu v dubnu 1943 nabylo platnosti nařízení ze 4.9.1939 o zájmových společenstvích v živnostenském hospodářství. Tímto nařízením mohl říšský ministr hospodářství přidělovat úkoly přímo protektorátním

---

²²⁸ Gebrhart, Jan - Kuklík, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Vyd. 1. Praha : Themis, 1996, ISBN 80-85821-35-4, s. 41

²²⁹ Gebrhart, Jan - Kuklík, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Vyd. 1. Praha : Themis, 1996, ISBN 80-85821-35-4, s. 42

²³⁰ TAMTÉŽ

²³¹ TAMTÉŽ

podnikům. Ovšem za necelý rok došlo opět ke změně a autonomní podniky byly podřízeny ministru pro výzbroj a munici.²³²

Perzekuce v pracovních právních oblastech - nucená práce před vznikem protektorátu

Musíme si uvědomit, že po mnichovské konferenci musela značná část obyvatel opustit území přiřazené k Říši. Do vnitrozemí se stahovalo čím dál více obyvatel, pro které nebylo pracovní uplatnění. Pomocí vládního nařízení z 11. října 1938 byly zřízeny pracovní útvary, do nichž byli povoláváni především dělníci, které odborové organizace registrovaly jako nezaměstnané.

Dále byly zřízeny kárné pracovní tábory,²³³ které zřizovalo ministerstvo vnitra.²³⁴ Byly určeny pro osoby starší 18 let, které nemohly prokázat, že mají zajištěnou obživu.²³⁵ Minimální doba v kárném táboře byla 3 měsíce,²³⁶ ale o propuštění rozhodovalo velitelství kárného tábora.²³⁷ Příslušníci kárného tábora obdrželi šatstvo, jídlo a 10 hal za každou odpracovanou hodinu.²³⁸

Zřízení pracovních útvarů a kárných táborů bylo velmi výhodné pro podnikatele, kteří v nich našli levnou pracovní sílu.²³⁹

Pokud už před vznikem protektorátu došlo k vydání nařízení nutící pracovat marginální část společnosti, pak bylo jen otázkou času, kdy bude všem bez rozdílu určena jejich práce, samozřejmě v oborech, které byly důležité pro okupanty.

---

²³² MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2002, 20. století. ISBN 80-246-0302-0, s. 77.

²³³ ve znění dle systému ASPI: vládní nařízení č. 72/1939 Sb. o kárných pracovních táborech ze dne 28. dubna 1939,

²³⁴ TAMTÉŽ, § 1 odst. (2)

²³⁵ TAMTÉŽ, § 1 odst. (1) písm. a)

²³⁶ TAMTÉŽ, § 6 odst. (1)

²³⁷ TAMTÉŽ, § 9 odst. (2)

²³⁸ TAMTÉŽ, § 7 odst. (1) písm. a,b

²³⁹ Gebhart, Jan - Kuklík, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Vyd. 1. Praha : Themis, 1996, ISBN 80-85821-35-4, s. 49

Zemědělské práce

Další způsob, jak využít pracovní sílu protektorátu, byl stanoven ve vládním nařízení z 23. června 1938,²⁴⁰ na jehož základě mělo dojít k využití nezaměstnaných osob v protektorátu na práci v zemědělství.

Na práci mohly být přikázány osoby zařazené v pracovních útvarech, nezaměstnaní, osoby bývalé československé armády (které jsou postradatelné ve svém zaměstnání).²⁴¹ Vyloučeny byly osoby fyzicky a duševně nezpůsobilé k zemědělské práci a muselo se jednat o osobu starší 16 let, přičemž věk nesměl přesáhnout hranici 60 let.²⁴² Zpravidla měly být na práci povolány osoby, které měly v místě, kde měly práci vykonávat, bydliště.²⁴³ Jelikož se mělo zpravidla jednat o sezónní práci, tak maximální délka byla stanovena na dobu tří měsíců.²⁴⁴

Všeobecná pracovní povinnost

Vládní nařízení z 25. července 1939²⁴⁵ a k němu prováděcí předpis z 24. srpna 1939²⁴⁶ zavedly všeobecnou pracovní povinnost.

Povinnost byla určena pro muže ve věku od 16 do 25 let²⁴⁷ a trvala po dobu jednoho roku, v případě důležitosti úkolu ji šlo prodloužit na celkovou délku dvou let²⁴⁸. Povolání k pracovní povinnosti vede k zániku pracovního poměru²⁴⁹. Pracovní povinnost je vykonávána za úplatu, povinnému náleží mzda dle kolektivní smlouvy, nebo dle tarifních a podnikových řádů.²⁵⁰ Pokud by se někdo

---

²⁴⁰ ve znění dle systému ASPI: vládní nařízení č. 177/1939 ze dne 23. června 1939 o přikazování osob k zemědělským pracím

²⁴¹ TAMTÉŽ § 1

²⁴² TAMTÉŽ § 2

²⁴³ TAMTÉŽ § 3 odst. (1)

²⁴⁴ TAMTÉŽ § 4

²⁴⁵ ve znění dle systému ASPI: vládní nařízení č. 190/1939 o všeobecní pracovní povinnosti ze dne 25. července 1939

²⁴⁶ ve znění dle systému ASPI: vládní nařízení č. 195/1939 Sb. jímž se provádí vládní nařízení ze dne 25. července 1939, č. 190 Sb., o všeobecné pracovní povinnosti ze dne 24. srpna 1939

²⁴⁷ ve znění dle systému ASPI: vládní nařízení č. 190/1939 o všeobecní pracovní povinnosti ze dne 25. července 1939, § 1

²⁴⁸ TAMTÉŽ, § 2 odst. (1)

²⁴⁹ TAMTÉŽ, § 5

²⁵⁰ TAMTÉŽ, § 6

snažil vyhnout pracovní povinnosti, mohla mu být uložena pokuta v maximální výši 20.000 korun, nebo trest odnětí svobody až na dobu 6 týdnů.²⁵¹

Prováděcí předpis²⁵² přinesl určité změny. Podle § 1 byla délka povinnosti stanovena v povolávacím výměru a „zpravidla“ činila až jeden rok, ale příkazem mohla být prodloužena až na dva roky, vyžadoval-li to vážný zájem. Výraz „zpravidla“ nezakládá určitý časový úsek a stanovuje, že délka může být kratší i delší než jeden rok.

V červenci 1939 byly zřízeny (většinou na obvod okresu) pracovní úřady, jejichž hlavním úkolem bylo zprostředkovat zaměstnání. V tomto ohledu nahradily veřejné zprostředkovatelské práce.²⁵³ Vedly dále evidenci pracovních sil a bez jejich souhlasu nemohl zaměstnanec uzavřít nebo skončit pracovní poměr. Místo odborových organizací vyplácely také podporu v nezaměstnanosti. Cílem pracovních úřadů bylo za každou cenu zařadit do pracovního systému co největší okruh obyvatel (po vyčerpání pracovních sil byly zařazeny i ženy v domácnosti).

Pracovní knížky

K zefektivnění systému byly v roce 1941 zavedeny pracovní knížky,²⁵⁴ které by šlo charakterizovat jako průkazy²⁵⁵ vůči úřadu práce a zaměstnavateli a vůči subjektům kolem sociálního pojištění. Jednalo se o veřejné listiny.²⁵⁶ Obligatorně musely mít pracovní knížku všechny osoby starší 14 let od dělníků, zaměstnanců ve smluvním poměru až po zprostředkovatele domácí práce a jejich rodinné příslušníky. Toto se ale nevztahovalo na osoby s trvalým bydlištěm v cizině a námezdní pracovníky.²⁵⁷

---

²⁵¹ ve znění dle systému ASPI: vládní nařízení č. 190/1939 o všeobecní pracovní povinnosti ze dne 25. července 1939, § 8

²⁵² ve znění dle systému ASPI: vládní nařízení č. 195/1939 Sb. jímž se provádí vládní nařízení ze dne 25. července 1939, č. 190 Sb., o všeobecné pracovní povinnosti ze dne 24. srpna 1939.

²⁵³ Ve znění dle systému ASPI: vládní nařízení 193/1939 ze dne 25. července 1939 o úřadech práce, § 2 odst. (2)

²⁵⁴ ve znění dle systému ASPI: vládní nařízení 241/1941 Sb. ze 23. ledna 1941, kterým se zavádějí pracovní knížky

²⁵⁵ TAMTÉŽ, § 1 odst. (2)

²⁵⁶ TAMTÉŽ, § 1 odst. (3)

²⁵⁷ TAMTÉŽ, § 2

Pracovní knížky byly velice důležitý průkaz, neboť bez ní nemohl být nikdo zaměstnán.²⁵⁸ V případě ztráty zaměstnání se musel každý neprodleně hlásit na pracovním úřadě a předložit pracovní knížku k nahlédnutí.²⁵⁹ Pokud se jednalo o přikázanou práci, pak se musel povinný odhlásit ze svého úřadu práce, a úřad práce v obvodu, kde vykonával přikázanou práci, mu provedl záznam.

Práce v Říši

Nábor na práci do Říše proběhl ve třech obdobích. Od vzniku protektorátu do konce roku 1940 pracovalo v Říši kolem 170.000 občanů protektorátu. Ve druhém období od roku 1941 a 1942 se podmínky zpřísnily a na práci do protektorátu se brali občané mladší 20 let. V poslední fázi, kdy je vyhlášeno totální nasazení, začal největší přesun pracovních sil do Říše. Byly zavírány živnosti a pozastavena tovární výroba nepotřebná k válečnému zbrojení. V lednu 1944 bylo nasazeno do Říše přes 17 000 lidí zahrnující v sobě celý ročník 1924. Maximum pracovně nasazených v Říši nastal v dubnu 1944 – jednalo se o 401 763 mužů a žen z protektorátu. Celkově se na práci v Říši podílelo zhruba půl milionu Čechů.²⁶⁰

Nucené práce

Do Říše byli na práci nasazováni obyvatelé protektorátu, a tak bylo nutné zapojit na území protektorátu co nejvíce pracovních sil. K tomu mělo pomoci vládní nařízení z 23. ledna 1941,²⁶¹ na jehož základě mohla být protektorátnímu příslušníkovi ve věku od 18 do 50 let přikázána pracovní činnost, která by sloužila k obraně země (zbrojní průmysl), k zajištění výživy, výroby spotřebních statků, zlepšení dopravních poměrů (oprava pozemních komunikací) nebo i napravení škody způsobené přírodní katastrofou. V případě této nutnosti byly soukromé i veřejnoprávní podniky povinny uvolnit své zaměstnance.²⁶²

---

²⁵⁸ ve znění dle systému ASPI: vládní nařízení 241/1941 Sb. ze 23. ledna 1941, kterým se zavádějí pracovní knížky, § 6

²⁵⁹ TAMTÉŽ, § 5 odst. (1)

²⁶⁰ Gebhart, Jan - Kuklík, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Vyd. 1. Praha : Themis, 1996, ISBN 80-85821-35-4, s. 53

²⁶¹ ve znění dle systému ASPI: vládní nařízení 46/1941 Sb. jímž se činí některá opatření o řízení práce ze dne 23. ledna 1941

²⁶² TAMTÉŽ, § 1 odst. (1)

Zaměstnanec musel vykonávat přikázanou práci nejvýše po dobu 1 roku. Pokud byl před přikázáním v pracovním poměru, neměla doba překročit 6 měsíců. Pokud to bylo možné, měla být přikázaná práce v blízkosti bydliště přikázaného.²⁶³

Osoba musela být k přikázané práci způsobilá po fyzické stránce. Pokud byly pochybnosti, způsobilost zjišťoval lékař během úřední prohlídky.²⁶⁴ Přikázat práci neslo matkám, jejichž děti byly mladší 15 let, a těhotným ženám od šestého měsíce těhotenství až dvou měsíců po porodu.²⁶⁵ Mužům mohla být přikázána práce všeho druhu a ženám taková práce, kterou obvykle vykonávaly ženy.²⁶⁶ Při rozhodování, kdo bude přikázán na práci, se mělo přihlížet k osobním a hospodářským poměrům. Nejdříve měli být přikázáni nezaměstnaní a lidé, kteří nebyli plně vytížení. Při přihlédnutí k rodinným poměrům bylo důležité, zda osoba uzavřela sňatek. Ženatí nebo vdané měli být přikázáni v případě, pokud nebylo dostatečné množství svobodných osob.²⁶⁷

Řízení o přikázání pracovníka se dělo na žádost zaměstnavatele, u kterého se měla práce provádět. Byl povinen prokázat, že použil všech dostupných prostředků, aby práci zvládl sám, dále musel uvést druh a délku práce, počet pracovních sil.²⁶⁸

Řízení se dělo u pracovního úřadu, v jehož obvodu měl přikázaný bydliště nebo pobyt. Rozhodovalo se prostřednictvím přikazovacího výměru, který obsahoval den nastoupení, dobu přikázání, druh práce a mzdu.²⁶⁹ Proti tomu mohl přikázaný nebo jeho zaměstnavatel podat odvolání do 15 dnů ode dne doručení.²⁷⁰

Díky těmto nařízením už v prosinci roku 1942 zaměstnávaly protektorátní podniky 105 619 pracovníků a během roku 1943 vzrostl počet na 166 864 osob. Velká většina osob byla přidělena na pomocné práce a zbytek především do zemědělství nebo lesnictví.

---

²⁶³ ve znění dle systému ASPI: vládní nařízení 46/1941 Sb. jímž se činí některá opatření o řízení práce ze dne 23. ledna 1941, § 2 odst. (1)

²⁶⁴ TAMTÉŽ, § 2 odst. (2)

²⁶⁵ TAMTÉŽ, § 2 odst. (2) písm. (a), (b)

²⁶⁶ TAMTÉŽ, § 2 odst. (3), (4)

²⁶⁷ TAMTÉŽ, § 4

²⁶⁸ TAMTÉŽ, § 5

²⁶⁹ TAMTÉŽ, § 6 odst. 2

²⁷⁰ TAMTÉŽ, § 6 odst. (5)

Všechna tato opatření vedla k potlačení práv pracujících, který se stal jen evidenční položkou v kartotéce pracovního úřadu.

Bytová omezení

V protektorátu byly často osoby přikazovány na práci do jiného města, kam nebylo možné dojíždět. Bylo tedy nutné sehnat pro ně bydlení. To bylo uskutečněno pomocí vládního nařízení z 26. února 1941.²⁷¹

Toto nařízení se vztahovalo na vlastníky bytů a omezení spočívalo v omezení práva volně nakládat se svým majetkem. Vlastník nemohl volně disponovat se svým bytem tak, že byt nesměl užívat jinak než k bydlení, nebo zrušit nějakou část bytu tím, že ji připojil k jiné části.²⁷² Největší omezení spočívalo v tom, že byt nesměl být předmětem nájmu bez svolení obce. Pokud došlo k uzavření nájemní smlouvy bez souhlasu obce, pak tyto smlouvy byly neúčinné a nevznikla žádná práva a povinnosti mezi nájemcem a pronajímatelem.²⁷³

Obráceně obec může nařídit vlastníkovu bytu, aby byt pronajal obci označené osobě.²⁷⁴ Dále obec musela schválit pronájem, pokud měl být nájemníkem zaměstnanec Říše, protektorátu, okresu nebo obce.²⁷⁵

Nařízení zavedlo nový pojem, a to nadměrný byt. Mělo se jednat o byt, který měl o dvě místnosti více, než byl počet členů domácnosti. V tomto případě musel vlastník požádat obec o schválení bydlet sám ve svém domě.²⁷⁶

Perzekuce ve školství

Největší zásah pro české školství znamenalo uzavření českých vysokých škol. Toto se samozřejmě netýkalo německé vysoké školy. Okupanti k tomuto radikálnímu řešení přistoupili po studentských demonstracích ze dne 28. října 1939, které vzpomněly 20. výročí vzniku Československé republiky.

Při této demonstraci byl smrtelně zraněn student Jan Opletal, který zraněním podlehl dne 11. listopadu 1939. Jeho pohřeb, který se konal za 4 dny,

---

²⁷¹ ve znění dle systému ASPI: vládní nařízení č. 177/1941 ze dne 26. února 1941 o zvláštních opatřeních obcí v bytové péči

²⁷² TAMTÉŽ § 1 odst. 1., 2., 3.,

²⁷³ TAMTÉŽ § 6

²⁷⁴ TAMTÉŽ § 10

²⁷⁵ TAMTÉŽ § 9

²⁷⁶ TAMTÉŽ § 11, § 7.

vyvolal opět další studentské nepokoje po celé Praze. Studenti se po pohřbu shromažďovali a vyjadřovali nesouhlas se současným stavem. Všechna shromáždění, ať již probíhala na půdě vysokých škol, nebo na ulicích, byla potlačena policií a rozehnána obušky. Zadrženo bylo 7 osob a podle policejní zprávy z 15. listopadu 1939 byl už v odpoledních hodinách v Praze klid.²⁷⁷

Následkem studentských nepokojů bylo uzavření všech vysokých škol dle vyhlášky protektora ze 17. listopadu 1939.²⁷⁸ Jako důvod bylo uvedeno, že šlo o jednání vedoucí k vyvolání nepokoje v protektorátu. Hlavní aktéři těchto nepokojů byli zvláště studenti vysokých škol, a proto dochází k uzavření všech vysokých škol na dobu tří let. Přestože byla stanovena doba tří let, s otevřením vysokých škol se již nepočítalo a byly opět pro studenty otevřeny až po válce.²⁷⁹

V den, kdy bylo vyhlášeno uzavření vysokých škol, proběhla odvetná akce gestapa, které obsadilo pražské koleje, kde zatýkalo studenty. Akce byla provedena v ranních hodinách a během rozsáhlého zatýkání došlo i ke střelbě. Ještě téhož dne pak bylo popraveno 9 studentských předáků.²⁸⁰

V oblasti školství bylo po jazykové stránce významné vládní nařízení z 25. ledna 1940, na jehož základě byla zavedena na českých obecných a ostatních školách povinná výuka německého jazyka.²⁸¹

---

²⁷⁷ KROPÁČ, František, *Persekuce českého studentstva za okupace : 28. říjen 1939, německý útok na české vysokoškoly, uzavření českých vysokých škol*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1945, s. 65-67

²⁷⁸ TAMTÉŽ, vyhláška přejata ve znění uvedeném v příloze

²⁷⁹ POLÁČEK, Bohumil. *Úděl českých právnických fakult. BA. - Bulletin advokacie*. 2011, č. 7, s. 108.

²⁸⁰ KROPÁČ, František, *Persekuce českého studentstva za okupace : 28. říjen 1939, německý útok na české vysokoškoly, uzavření českých vysokých škol*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1945, s. 73-74

²⁸¹ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., KNOLL, V., BERÁNEK, P. *České právní dějiny*. 1.. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008, ISBN: 978-80-7380-127-4, s. 468

Kapitola 12 - Právní omezení židů

Antisemitismus nebyl v Evropě nic výjimečného. Židé byli terčem pronásledování již od středověku a i na konci 19. století došlo k vykonstruovaným procesům kvůli židovské víře. Jedná se Dreyfusovu aféru ve Francii, v českém prostředí o obvinění židovského tuláka Leopolda Hilsnera z rituální vraždy. Zde je nutno podotknout, že se jednalo o vykonstruované soudní procesy proti jednotlivcům.

To v Hitlerově Německu probíhala diskriminace na základě zákona všeobecně vůči všem židům. Byly vydávány právní předpisy, které úplně vylučovaly židy z veřejného života a stavěly je do pozice obyvatel, kteří prakticky nemají právo na život. A jelikož byl protektorát pod tzv. ochranou Říše a na základě výnosu ze 16. března 1939 zde platily říšské předpisy, docházelo i k perzekucím na území protektorátu.

V této části se nejdříve pokusím vysvětlit pojem žid, jaké bylo konečné řešení židovské otázky a zařadím jednotlivá perzekující opatření židů v protektorátu i před jeho vznikem. Tuto problematiku zakončím kapitolou, která se bude zabývat perzekucemi židů na Kolínsku.

Řešení židovské otázky v protektorátu

Protektorát Čechy a Morava měl být dle výnosu samostatný a měl se spravovat sám, ale okupanti rozhodně tento stav nehodlali dovolit. Protektorát se tak nepřímo stal součástí Říše, která zde měla jiné zájmy.

Řešení židovské otázky se v protektorátu vázalo s budoucností protektorátu a řešením „české otázky“. Protektor Neurath vytyčil dva základní cíle, které byly spjaty s osudem protektorátu tak, že měl být plně začleněn do Říše a českomoravský prostor měl být osídlen Němci.

V protektorátu se protižidovská politika projevovala arizací. Okupanti neměli zájem, aby se ještě někdo jiný s nimi podílel na získávání židovského majetku. Veškeré arizační snahy z české strany byly rychle potlačeny.²⁸² V rámci vylučování židů z veřejného života docházelo v hospodářství k uvolnění pracovních míst. Okupační úřady pak na uvolněná místa dosazovaly Němce a nikoliv Čechy.²⁸³

²⁸² KÁRNÝ, Miroslav, *Konečné řešení*. 1. vyd. Praha: Academia, 1991, s. 10

²⁸³ TAMTÉŽ, s. 11

Hitler na schůzce s protektorem Neurathem rozhodl, že „Češi si mají „židovskou otázku“ upravit sami a my jim do toho nemáme mluvit.“ Protektor se ale domníval, že řešení nakonec vyplyne samo z norimberských zákonů.²⁸⁴

Vznik protektorátu způsobil také změnu v jednání české vlády vůči židům. V období po mnichovské dohodě ještě existovaly určité mantinely ve vydávání protizidovských předpisů, ty byly ale příchodem okupantů rychle prolomeny. A osud židů v protektorátu se stával horším a horším.²⁸⁵

Protizidovské předpisy

Jednání okupantů v protektorátu mělo vždy svoji oporu v právních předpisech. A samozřejmě i „řešení židovské otázky“ se dělo ve zdání legality.

Tento proces popsal Miroslav Kárný tak, že: „...skupina obyvatelstva, která jím byla postižena, musela být nejprve definována, systémem stále drastičtějších opatření postupně izolována v „ghettu beze zdí“ ještě před skutečnou koncentrací židů v táborech, postupně expropriována a zbavena materiálních základů své existence, aby posléze byla deportována k vyhlazení.“²⁸⁶

V protektorátu platily na základě výnosu německé právní předpisy. Důležitým zákonodárným činitelem v protektorátu byl protektor, který mohl v případě „společného zájmu“ vydat právní předpis, měnit autonomní právo tím, že podal námitku proti právnímu předpisu vydaného vládou, který pak nebyl vyhlášen.

Jak bylo výše uvedeno, okupanti důsledně dbali o legalitu svých právních předpisů, ale i zde můžeme najít nedostatky. To bylo například u opatření, která se vztahovala na zákaz vstupu na určená místa nebo omezení nákupní doby. Tyto předpisy nebyly publikovány a byly pouze uveřejněny na vývěškách židovských náboženských obcí.²⁸⁷

Řada omezení byla také vydávána na základě prováděcích a interních předpisů ministerstev. Perzekuce tedy byly prováděny na základě podzákonných právních předpisů. Například vkladní knížky byly židům zrušeny na základě

---

²⁸⁴ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. vydání první. Praha: Academia, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3., s. 36

²⁸⁵ TAMTÉŽ

²⁸⁶ TAMTÉŽ

²⁸⁷ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. vydání první. Praha: Academia, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3., s. 46

vyhlášky revizního odboru protektorátního ministerstva financí. Nebo výnos ministerstva pro dopravu a techniku zakazoval, aby telefonní stanice byly využívány židy.²⁸⁸

Příznačné pro okupanty také bylo, že nejdřív došlo ke konkrétní perzekuci dopadající na celou skupinu, která ovšem neměla oporu v právním předpisu. A až poté byl vydán právní předpis, který upravoval současný stav. Tato dodatečná opatření se vyskytovala při deportacích židů.²⁸⁹

Je zjevné, že okupanti přizpůsobovali právní předpisy tak, jak to bylo výhodné pro ně. Interpretace právních norem byla značně elastická, aby ji kdykoliv mohli použít podle svého uvážení. Ve své podstatě můžeme mluvit pouze o legalitě zdánlivé, protože navenek to vypadalo tak, že veškeré jednání je v souladu se zákonem, ale při bližším pohledu vyšlo najevo, že vše lze změnit způsobem, který vyhovuje okupačním plánům.

Pojem žid

S pojmem žid bylo často operováno v řadě protižidovských návrhů a předpisů vydaných již v období po uzavření mnichovské dohody. Ovšem nikde nebyla stanovena legální definice tohoto pojmu. Požadavky na uzákonění tohoto pojmu už byly před vznikem protektorátu. Ústřední jednota československých lékařů, Jednota advokátů československých, Spolek československých notářů a inženýrská komora pokládaly za žida toho, kdo měl aspoň jednoho rodiče židovského původu.²⁹⁰

Po vzniku protektorátu byl vypracován vládní návrh nařízení o právním postavení židů. Ve znění tohoto návrhu byla ustanovení, která definovala židy jako neplnoprávné občany, kteří měli mít zákaz vykonávat určitý druh povolání, zákaz disponovat s nemovitým majetkem a hospodářskými podniky. Dále obsahoval ustanovení tzv. prezidentské výjimky, kde prezident mohl konkrétní osobu vyjmout z působnosti tohoto zákona.²⁹¹

---

²⁸⁸ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezprávi: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. vydání první. Praha: Academia, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3., s. 46

²⁸⁹ TAMTÉŽ

²⁹⁰ TAMTÉŽ

²⁹¹ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezprávi: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. vydání první. Praha: Academia, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3., s. 66

Chtěl bych podotknout, že výše uvedený návrh byl vytvořen protektorátní vládou v čele s premiérem Eliášem. Můžeme se domnívat, že tento návrh nevznikal pod tlakem okupantů, protože paradoxně nejvíce námitek mělo říšské ministerstvo vnitra. Pokud si uvědomíme, že hlavní přínos protektorátu byl jeho hospodářský potenciál, a vyloučení židů z pracovního procesu by mohlo tento proces zpomalit, je jasné, že to okupantům vyhovovat nemohlo.²⁹²

Ještě dříve, než došlo ke schválení vládního návrhu, který definoval osoby židovského původu, bylo vydáno nařízení říšského protektora ze dne 21. července 1939 o židovském majetku (v další části mu bude věnována větší pozornost), které přejalo definici židovského původu z norimberských zákonů.²⁹³ Byla zde snaha, aby toto nařízení platilo co nejdříve v praxi, neboť nejdříve bylo publikováno v denníku Der Neue Tag a až po dvou týdnech ve Věstníku říšského protektora.²⁹⁴

Podle Neurathova nařízení byl židem ten, kdo pocházel nejméně ze tří podle rasy úplně židovských prarodičů. Za plně židovského prarodiče můžeme označit toho, kdo příslušel k židovské náboženské obci. Pak také můžeme považovat za žida toho, kdo pocházel ze dvou úplně židovských prarodičů, kteří dne 15. září 1935 příslušeli k židovské náboženské obci nebo byli do ní po tomto datu přijati. Pak také ten, kdo byl dne 15. září 1935 v manželství se židem nebo do něj poté vstoupil. Dále také ten, kdo pocházel z manželství se židem, které bylo uzavřeno po 15. září 1935. A také ten, kdo pocházel z mimomanželského styku se židem a narodil se po 31. červenci 1936 jako nemanželský.²⁹⁵

Výše uvedené nařízení bylo vydáno protektorem, vláda také připravovala nařízení, které by upravovalo pojem žid, to se od Neurathovy definice lišilo jen minimálně. Problematické v nařízení ovšem bylo rychlé vylučování židů z pracovních profesí, což se setkávalo s častými námitkami říšského ministra

---

²⁹² PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. vydání první. Praha: Academia, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3., s. 67

²⁹³ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. vydání první. Praha: Academia, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3., s. 70

²⁹⁴ SOBOTA, Emil. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1946, s. 151

²⁹⁵ ve znění dle systému ASPI: Nařízení Říšského protektora v Čechách a na Moravě č. RP14/39 o židovském majetku ze dne 21. června 1939, § 6

vnitra, ale nakonec bylo 24. dubna 1940 vyhlášeno. Vláda jej schválila však o tři čtvrtě roku dříve.²⁹⁶

Nakonec v protektorátu byly 4 právní předpisy, které obsahovaly definici žid. Byly to:

- a) nařízení říšského protektora o židovském majetku ze dne 21. června 1939;
- b) vládní nařízení č. 136/1940 Sb., o právním postavení židů ve veřejném životě;
- c) prováděcí předpis k zákonu o říšském občanství;
- d) vládní nařízení o židech a židovských míšencích.

Základ byl u všech nařízení stejný, náboženské hledisko sloužilo jen jako pomůcka pro určení rasy prarodičů. Židem byl tedy dle všech právních předpisů ten, kdo měl čtyři nebo tři židovské prarodiče. V případě dvou židovských prarodičů se pak jednalo o osoby, které:

- a) byly při vyhlášení zákona o říšských občanech členy židovské náboženské společnosti nebo po tomto dni do ní byly přijaty;
- b) byly v manželství se židovskou osobou při vyhlášení zákona o říšských občanech nebo po tomto dni uzavřely takové manželství;
- c) pocházely z manželství se židem, které bylo uzavřeno po nabytí platnosti zákona o ochraně německé krve a německé cti ze dne 15. září 1935;
- d) pocházely z nemanželského styku se židem a narodily se po 31. červenci 1936.

Při posuzování určité osoby a prohlášení za žida stačilo, aby splnil jeden z těchto čtyř předpokladů.

Zjišťování rasového původu

Protektorátní příslušníci měli novou povinnost, a to prokazovat svůj rodový původ. To se dělo na základě předpisů, které byly převážně určeny židům, a proto tuto pasáž zařazuji do této části.

Rodový původ se prokazoval příslušnými listinami o osobním stavu (jednalo se o výpisy z matrik). V nařízení z 19. května 1939²⁹⁷ bylo upraveno

---

²⁹⁶ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. vydání první. Praha: Academia, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3., s. 46

opatřování dokladů. Jednalo se o pravomoc ministerstva vnitra,²⁹⁸ které mohlo požádat ostatní úřady o vydání potřebných listin upravující rodový stav.²⁹⁹

Za vyhotovení písemností upravující rodový stav se vybíraly poplatky, a to taxa 6 korun za vyhotovení písemností. Pokud byl nutný překlad, tak dalších 6 korun, a za každou další započatou půlhodinu hledání 7 korun a 50 haléřů (první půlhodina byla zdarma).³⁰⁰ Žádosti nemajetných žadatelů a žádosti v úředním zájmu byly zbaveny poplatku.³⁰¹

Spory o rodový původ upravovalo vládní nařízení ze dne 7. května 1941.³⁰² Jednalo se o řízení před místně příslušným krajským soudem,³⁰³ který rozhodoval o uznání nebo popření manželského původu dítěte,³⁰⁴ v rámci řízení mohl soud vyžadovat jako důkaz krevní zkoušku.³⁰⁵

V roce 1943 byl zřízen Rodopisný úřad,³⁰⁶ jehož účelem bylo vydávat autoritativní rozhodnutí v případě pochybností rasového původu osob. Mezi jeho úkoly patřilo obstarávat úřední důkazy o rodovém původu, rozhodovat ve sporných případech.³⁰⁷ V jeho pravomoci bylo vyslýchat svědky, žádat o předložení důkazů, požadovat po určité osobě podrobení se krevní zkoušce.³⁰⁸

Židovský podnik

V nařízení říšského protektora o židovském majetku také došlo k definici židovského podniku. Jednalo se o takový podnik, jehož majitelem byl žid (dle výše uvedených kritérií). Podnik u veřejné obchodní společnosti nebo komanditní společnosti byl židovský, pokud aspoň jeden z ručících společníků byl židem.

---

²⁹⁷ ve znění dle systému ASPI: Vládní nařízení č. 166/1939 ze dne 19. května 1939 o opatřování dokladů pro úřední důkaz rodového původu

²⁹⁸ TAMTÉŽ § 1

²⁹⁹ TAMTÉŽ § 2

³⁰⁰ TAMTÉŽ § 5

³⁰¹ TAMTÉŽ § 6

³⁰² ve znění dle systému ASPI. Vládní nařízení č. 180/1941 Sb. ze dne 7. května 1941, kterým se vydávají některé předpisy o sporech o rodový nebo pokrevní původ

³⁰³ TAMTÉŽ § 2 odst. (2)

³⁰⁴ TAMTÉŽ § 1

³⁰⁵ TAMTÉŽ § 1 odst. (2)

³⁰⁶ ve znění dle systému ASPI. Vládní nařízení č. 150/1943 Sb. ze dne 1. června 1943 o rodopisném úřadu pro Čechy a Moravu

³⁰⁷ TAMTÉŽ, § 2

³⁰⁸ TAMTÉŽ § 3

Pokud právnická osoba vlastnila podnik, tak ten byl označen za židovský, pokud zákonné zastoupení, funkci v dozorčí radě, hlasovací práva ve společnosti vykonávají židé. Výkon hlasovacího práva byl spjat s aspoň polovičním počtem hlasů, které náležely židům. Za židovský byl označen také takový podnik, který podléhal rozhodnému vlivu židů.³⁰⁹

Chronologické řazení protizhidských opatření

Protizhidské předpisy s působností na území protektorátu lze rozdělit do několika časových úseků. Pro každý úsek byla specifická určitá oblast perzekuce židů.

Pro první období bylo charakteristické zabavování židovského majetku, tzv. arizace. V této oblasti došlo ke konfliktu o kompetence při arizaci mezi protektorátní vládou a orgány okupační správy, protože všichni usilovali o získání židovského majetku. Problém byl vyřešen nařízením protektora o židovském majetku a veškeré kompetence v této oblasti byly v rukou okupantů. Aby došlo k úplnému zamezení přesouvání židovského majetku, byly zřízeny Ústředny pro židovské vystěhovalectví, opět plně v kompetencích okupační správy. Celé toto období je ohraničeno vznikem protektorátu a koncem léta 1939.³¹⁰

Druhé období se především soustředilo na vylučování židů z veřejného života. Už na počátku prvního období existovala opatření, která židy vylučovala z určitých povolání. Ale stěžejní předpisy byly účinné až od roku 1940. Účel těchto opatření byl separovat židy od ostatního obyvatelstva. Tato opatření byla nejdříve v režii protektorátních orgánů, ale v roce 1941 přebraly kompetenci orgány okupační správy. Aby došlo k úplné separaci židů, bylo vydáno policejní nařízení, na jehož základě museli židé nosit žlutou Davidovu hvězdu.³¹¹

---

³⁰⁹ ve znění dle systému ASPI: Nařízení Říšského protektora v Čechách a na Moravě č. RP14/39 o židovském majetku ze dne 21. června 1939, § 6

³¹⁰ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. vydání první. Praha: Academia, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3., s. 47

³¹¹ TAMTÉŽ

Třetím obdobím bylo konečné řešení „židovské otázky“, okupační správa v protektorátu v roce 1942 přistoupila k deportaci židů, aby je úplně vytlačila z běžného života.³¹²

Toto vymezení musíme chápat pouze rámcově, neboť židům byly ukládány neustále nové povinnosti perzekučního charakteru. Jako úplně samostatné období by šlo také zařadit dobu nástupu Heydricha jako říšského protektora, který rozhodl oběžníkem z 29. září 1941 o uzavření všech synagog, židovských modliteben a uvalení ochranné vazby na Čechy, kteří na veřejnosti projevovali přátelské chování k viditelně označeným židům.³¹³

Zabavování židovského majetku

V této části se budu věnovat protižidovským arizačním předpisům, jejichž účelem bylo nejdříve omezit právní dispozice s židovským majetkem.

První pokusy o omezení vlastnického práva podnikla již Beranova vláda ve věci nucené správy podniků. Právní předpis sice neuvádí, že je směřován vůči židům, ale v publikaci se Helena Petrův kloní k názoru, že cílem je získat židovský majetek do českých rukou.³¹⁴

Okupační vojenská správa zase vydala nařízení ze dne 20. března 1939, na jejichž základě měl být omezen pohyb s židovským majetkem. Došlo k zákazu nájmu, prodeje či darování jakéhokoliv nemovitého majetku. Toto nařízení prolamovalo zásadu zákazu retroaktivity a nabylo zpětné účinnosti ke dni 15. března 1939.³¹⁵

Okupační nařízení, které povolovalo převod majetku pouze se souhlasem okupační správy, vylučovalo vládní nařízení, které uvalovalo nucenou správu, protože převod majetku byl vázán na souhlas okupantů.³¹⁶

---

³¹² PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. vydání první. Praha: Academia, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3., s. 47

³¹³ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. vydání první. Praha: Academia, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3., s. 48

³¹⁴ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. vydání první. Praha: Academia, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3., s. 102

³¹⁵ TAMTÉŽ

³¹⁶ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. vydání první. Praha: Academia, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3.,s. 103

Dále v oblasti měny mohli židé vybrat ze svých účtů maximálně částku 1.500 korun, a to na základě oběžníku z 25. března 1939. K většímu výběru potřebovali souhlas ministerstva financí.³¹⁷

Nařízení protektora o židovském majetku

Jako základní předpis, který omezoval židy v dispozicích se svým majetkem, bylo nařízení ze dne 21. června 1939 o židovském majetku.³¹⁸ Protektor jej vydal na základě výnosu ze 16. března, podle nějž mohl vydat nařízení nutná ve společném zájmu.

Jak jsem už zmínil výše, nařízení definuje pojmy žid a židovský podnik a dále také rozšiřuje kompetence okupantů vůči židovskému majetku.³¹⁹

Židé na základě tohoto nařízení nesměli bez zvláštního písemného souhlasu převádět nemovitosti, práva na nemovitostech, hospodářské závody a cenné papíry.³²⁰ Dále měli povinnost přihlásit předměty ze zlata, platiny a stříbra u Národní banky. Tyto předměty pak nesměli nabývat a ani jinak s nimi disponovat.³²¹ Byla rozšířena pravomoc protektora, který mohl odvolat nucené správce (ustanovené na základě vládního nařízení) a dosadit své správce jednající na jeho příkaz, kterým stanovil práva a povinnosti.³²²

Dále bylo také zakázané, aby židé nebo židovský podnik nabývali práva na nemovitostech a cenných papírech.³²³ Pokud by došlo k porušení těchto ustanovení, veškerá právní vztahy byly pak neúčinné.

Nařízení bylo následně rozvíjeno pomocí prováděcích nařízení. Ve třetím prováděcím³²⁴ nařízení měnilo ustanovení týkající se zlata a platiny, stříbra a

---

³¹⁷ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. vydání první. Praha: Academia, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3., s. 103

³¹⁸ ve znění dle systému ASPI: Nařízení Říšského protektora v Čechách a na Moravě č. RP14/39 o židovském majetku ze dne 21. června 1939

³¹⁹ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. vydání první. Praha: Academia, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3., s. 105

³²⁰ ve znění dle systému ASPI: Nařízení Říšského protektora v Čechách a na Moravě č. RP14/39 o židovském majetku ze dne 21. června 1939, § 1

³²¹ TAMTÉŽ, § 5 odst. 1, 2

³²² TAMTÉŽ, § 9

³²³ TAMTÉŽ, § 4

³²⁴ ve znění dle systému ASPI: Třetí prováděcí nařízení RP07/40 ze dne 26. ledna 1940 k nařízení Říšského protektora v Čechách a na Moravě o židovském majetku ze dne 21. července 1939.

drahokamů. Židé je mohli prodat se zvláštním písemným svolením obchodní společnosti Hadega s. r. o. v Praze, Hyberské ulici. Svolení dával protektor.³²⁵

Další zajištění židovského majetku

Hlavní snaha okupantů byla, aby židé vůbec nemohli nakládat se svými financemi a majetkovými hodnotami. Zájmy protektorátní vlády na vydávání perzekučních opatření nejsou zcela jasné, jedním z motivů zřejmě mohla být snaha také se obohatit na židovském majetku.

V listopadu 1939 vydalo ministerstvo financí vyhlášku o placení nájemného a pachtovného z nemovitostí židů a židovských podniků. Toto nájemné mělo být vloženo na účet u devizové banky.³²⁶

Na začátku roku 1940 vydalo ministerstvo financí další vyhlášku, podle níž veškeré platby určené židům a židovským podnikům byly od účinnosti vyhlášky, tj. od 27. ledna 1940, poukazovány pouze na vázané účty u devizové banky nebo u bank schválených Národní bankou. Vázanost účtu se projevovala tak, že z těchto účtů mohli maximálně vybrat 1.500 korun týdně. Přísnější bylo moratorní nařízení ze dne 27. března 1939, které dovolovalo vybrat z vkladní knížky peněžního ústavu, mimo banky, pouze 500 korun na týden. Toto přísné nařízení bylo od 1. října zrušeno. Pokud židé ovšem vybrali více, byli sankcionováni podle devizového řádu. Povolení k vyššímu výběru než 1.500 korun nebylo třeba, pokud se jednalo o provozní náklady podniku, které byly peněžnímu ústavu prokázány. Vkladními knížkami a cennými papíry bylo možno disponovat jen na základě souhlasu revizního odboru ministerstva financí.³²⁷

V této oblasti byla vydávána i další nařízení perzekučního charakteru, všechna měla ovšem stejný cíl, a to zamezit převod židovského majetku a mít nad ním kontrolu.

---

³²⁵ ve znění dle systému ASPI: Třetí prováděcí nařízení RP07/40 ze dne 26. ledna 1940 k nařízení Říšského protektora v Čechách a na Moravě o židovském majetku ze dne 21. července 1939, § 1 odst. (1), (2) a § 2

³²⁶ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. vydání první. Praha: Academia, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3., s. 120

³²⁷ PETRŮV, Helena. *Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava, 1939-1941: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Vyd. 1. Praha: Institut Tereziánské iniciativy, 2000, 20. století. ISBN 80-859-2425-0, s. 89

Konfiskace

Výkon konfiskace a vyvlastnění probíhal při organizaci vystěhovalectví od roku 1940 a týkal se především bohatších vrstev obyvatel. Židovský příslušník, který měl v úmyslu opustit protektorát prostřednictvím vystěhování, musel předat majetek do správy určeným bankám, čemuž bylo přítomno gestapo. Gestapo pak také provádělo konfiskace u osob, které nelegálně opustily protektorát, a u osob, které spáchaly protistátní zločiny. Majetek, který byl při vystěhovalectví předán bankám, byl následně pod cenou prodán a na majitelovo vázané konto banka převedla získanou částku, která obvykle propadla Říši.³²⁸

Vystěhovalecký fond pro Čechy a Moravu vykonával správu majetku vystěhovaných osob. Fond byl také oprávněn k převzetí majetku rozpuštěných židovských právnických osob.

Když započala deportace, tak právě tento fond přebíral jejich majetek. Deportované osoby byly nuceny podepisovat listinu, podle níž se dobrovolně vzdaly veškerého svého majetku ve prospěch fondu. Ke konci roku 1942 spravoval fond majetek v odhadované hodnotě 5,5 miliardy korun.³²⁹

Když okupanti přistoupili k hromadným deportacím, došlo ke změnám v Ústředně pro židovské vystěhovalectví, která byla dne 20. srpna 1942 přejmenována na Ústřední úřad pro uspořádání židovské otázky.³³⁰

Osoby zařazené do transportu měly ve sběrném táboře odevzdat zaměstnancům Ústředny předměty z drahých kovů a udělit určenému zaměstnanci Ústředny plnou moc k převzetí veškerého dalšího majetku. Ústředna pak provedla vypořádání s případnými věřiteli.³³¹

Dne 2. listopadu 1942 na základě nařízení byli deportovaní židé zbaveni protektorátního občanství a tím došlo automaticky k propadnutí majetku a nebylo už třeba plné moci k jeho převodu. Správu nad propadnuvším majetkem nadále

---

³²⁸ KUKLÍK, Jan. *Znárodněné Československo: od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2010, Edice 20. století. ISBN 978-808-7284-124, s. 94

³²⁹ TAMTÉŽ

³³⁰ KUKLÍK, Jan. *Znárodněné Československo: od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2010, Edice 20. století. ISBN 978-808-7284-124, s. 95

³³¹ TAMTÉŽ

vykonávala Ústředna pro židovské vystěhovalectví. Ve prospěch Říše propadly i peněžní prostředky na vázaných účtech.³³²

Celkový majetek, který okupanti získali při řešení židovské otázky na území protektorátu, se odhaduje na 20 miliard protektorátních korun.³³³

Vystěhování židů

Vystěhování židů z protektorátu se mělo dít organizovaně prostřednictvím Ústředny pro židovské vystěhovalectví v Praze (dále jen „Ústředna“), která byla založena 15. července 1939 protektorem Neurathem. Mezi pravomoci Ústředny patřilo vytváření vystěhovaleckých možností, zajišťování devizových prostředků pro účely vystěhování, spolupráce s cestovními a lodními společnostmi při zajištění vycestování. Další její pravomoc byla výkon dozoru nad židovskými organizacemi, které působily v oblasti vystěhovalectví.³³⁴

Vystěhovalectví upravovalo i vládní nařízení ze dne 23. července 1939, kterým se vydával devizový řád, resp. jeho II. oddíl, který upravoval vývoz darů, stěhovaných svršků a cenných předmětů, podle něhož bylo možné vyvážet do zahraničí cenné předměty a svršky jen se souhlasem ministerstva financí. S tím, že manipulační a režijní poplatek mohl dosáhnout až výše 20.000 korun.³³⁵

V případě vystěhování nezletilého byl nutný souhlas otce nebo matky o tom, že s vystěhováním souhlasí.³³⁶

Zdanění židů a židovského majetku

V protektorátu samozřejmě existovala obecná daňová soustava, kde se na židy vztahovala zvláštní ustanovení v obecné právní úpravě. A pak také existovaly speciální daňové úpravy, které se vztahovaly pouze na židy.

Jednalo se například o daň z vystěhování.³³⁷ Ta činila 25% z čisté hodnoty vystěhovávajícího majetku. Pojem vystěhování byl stanoven v prováděcím

---

³³² KUKLÍK, Jan. *Znárodněné Československo: od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2010, Edice 20. století. ISBN 978-808-7284-124, s. 95

³³³ TAMTÉŽ

³³⁴ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. vydání první. Praha: Academia, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3., s. 164

³³⁵ TAMTÉŽ

³³⁶ TAMTÉŽ

³³⁷ ve znění dle systému ASPI: vládní nařízení ze dne 23. listopadu 1939 o dani z vystěhování

předpisu a znamenal, že osoba, která měla na území protektorátu bydliště, jej opouštěla s úmyslem se sem již vůbec nevrátit, nebo až po dlouhé době.

Zabavení židovských bytů

Velice významné místo v perzekučních předpisech týkajících se majetku zaujímá opatření ohledně bytů. Okupanti měli emeritní zájem o byty a bytová zařízení.

Podle nařízení ze dne 13. září 1940 nesměli židé pronajímat volné byty. Další opatření, které se vztahovalo k nájmu, bylo nařízení říšského protektora ze 7. října 1940,³³⁸ ve kterém se dočteme následující: „... jestliže dal pronajímatel výpověď židovskému nájemci, nesměl pak byt dále pronajmout bez souhlasu Ústředny pro židovské vystěhovalectví. Pokud ovšem tak učinil, byla nájemní smlouva neúčinná.“³³⁹

Další následné nařízení týkající se bytů bylo vydáno protektorem 2. května 1941.³⁴⁰ V souladu s nařízením podléhaly přezkumu vrchním zemským radou nájemní smlouvy k bytům, ve kterých měla být vykonávána živnost židovskými podnikateli. Přezkum se vztahoval na smlouvy uzavřené po 12. únoru 1940 a na smlouvy, které nabyly účinnosti po 1. dubnu 1940.³⁴¹

Vrchní zemský rada může prohlásit nájemní smlouvu za skončenou a nařídit, aby nájemník vyklidil prostory. Jako důvod stačil veřejný zájem,³⁴² škody vzniklé zrušením nájemního poměru nezakládaly právní nárok na odškodnění.³⁴³

Nařízení šlo podpůrně použít vůči pachtovním smlouvám a jiným smlouvám, kde docházelo k užívání cizích prostor.³⁴⁴

Tyto vyhlášky se týkaly práva k nemovitosti, ale ne jeho vybavení. To přišlo až s vyhláškou uveřejněnou v Der Neue Tag ze dne 2. listopadu 1941. Podle této bylo židům zakázáno převést jakékoliv majetkové hodnoty, jako například

---

³³⁸ ve znění dle systému ASPI: nařízení říšského protektora RP19/1940 ze dne 7. října 1940 o pronajímání židovských bytů

³³⁹ TAMTÉŽ § 1 odst. (1)

³⁴⁰ ve znění dle systému ASPI: nařízení říšského protektora RP09/1941 ze dne 2. května 1941 o pronajímání židovských místností používaných po živnostensku

³⁴¹ TAMTÉŽ § 1

³⁴² TAMTÉŽ § 2

³⁴³ TAMTÉŽ § 6

³⁴⁴ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. vydání první. Praha: Academia, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3., s. 131

předměty bytového zařízení, které bylo zakázáno převést darem, prodejem nebo zatížit zástavním právem. Židé nesměli ani disponovat svým majetkem bez úředního povolení anebo snížit jeho hodnotu.³⁴⁵

Židé byli zbaveni svého práva na bydlení. Okupanti tak připravili právní základ pro získání veškerého jejich majetku poté, co začnou transporty. Nařízení ohledně bytů završila první fázi protižidovské perzekuce. V začátcích protektorátu proběhly spory mezi protektorátní vládou a okupanty, kdo bude mít rozhodující kompetence a zároveň podíl na židovském majetku. Okupanti se nehodlali s nikým dělit a veškeré záležitosti řídili sami, bez vlivu protektorátních orgánů.

Vyloučení židů z veřejného života

Vyloučení židů z veřejného života je charakterické pro druhé období, kdy byly vydávány právní předpisy, které měly židy separovat od ostatního obyvatelstva. Nesměli vykonávat funkce, povolání, obchody a úřady jim byly přístupné jen v určitých hodinách, některé obchody jim vůbec nebyly přístupny. Při vzniku protektorátu museli označit svůj podnik, že se jedná o podnik židovský. A vrcholem separačních opatření byl příkaz nosit židovskou hvězdu.

Vylučování židů z výkonu povolání

Tato iniciativa byla především v rukou protektorátních orgánů. Ještě před vznikem protektorátu vydala vláda usnesení, na jehož základě byli židé vylučováni ze státní činné služby. A již od dubna nemohli vstoupit do národního souručenství.

Nejdříve byli židé odstraňováni jako soudci. Ve vládním nařízení z 21. dubna 1939³⁴⁶ to nebylo řečeno přímo, ale byl zastaven výkon funkce soudce těm osobám, které nejsou schopny z důvodu veřejného klidu a pořádku tento úřad vykonávat. Toto nařízení se týkalo i soudců laiků, přísedících, správců konkursní podstaty, nucených správců, tlumočnicků, soudních znalců.³⁴⁷ Výkonem byli pověřeni prezidenti vrchních soudů nebo ti, kteří vykonávali na dotčenými

---

³⁴⁵ PETRŮV, Helena. *Zákoné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. vydání první. Praha: Academia, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3., s. 132

³⁴⁶ ve znění dle systému ASPI: vládní nařízení 123/1939 ze dne 21. dubna 1939 o vyloučení některých osob z výkonu veřejných funkcí v soudnictví

³⁴⁷ TAMTÉŽ § 1

osobami dozor.³⁴⁸ V nařízení se nikde neobjevuje výraz žid, ale to je jen z důvodu, že tento pojem nebyl ještě definován.

Další, kdo byl na řadě, byli zaměstnanci vojenské správy, osoby, které byly židovského původu, byly z úřední moci přeloženy do trvalé výslužby. Pak také došlo ke zrušení služebního poměru u čekatelů, kteří obdrželi jednoměsíční odbytné.³⁴⁹

Protektor následně také vydal nařízení o propouštění židovských zaměstnanců ze dne 23. října 1939, na jehož základě mohli být vypovězeni k prvnímu každého měsíce za dodržení šestinedělní výpovědní lhůty. Po uplynutí lhůty zanikla všechna práva a povinnosti mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem. Určení židovského zaměstnance se dělo dle nařízení říšského protektora o židovském majetku.³⁵⁰

Vládní nařízení o právním postavení židů ve veřejném životě

Vládním nařízením ze dne 4. července 1939 o právním postavením židů ve veřejném životě³⁵¹ měl být legalizován pojem žid. Ale okupační orgány nakonec tuto problematiku upravily samy, ale přesto se jedná o klíčové nařízení, které systematicky vylučovalo židy z veřejného života.

V nařízení v § 1 byl opět definován pojem žid, který se nelišil od předchozí Neurathovy úpravy a také převzal norimberskou definici.

Navíc zde bylo zajímavostí, že prezident Dr. Hácha byl oprávněn na návrh vlády vyjmout konkrétní osoby z působnosti tohoto zákona. Jednalo se o tzv. prezidentské výjimky.

Vlastní vyřazování židů z veřejného života se dotklo prakticky všech oblastí. Nemohli vykonávat funkce v soudnictví, ve veřejné správě, výjimkou byly náboženské židovské organizace. A zejména nemohli být.³⁵²

---

³⁴⁸ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. vydání první. Praha: Academia, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3., s. 138

³⁴⁹ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. vydání první. Praha: Academia, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3., s. 139

³⁵⁰ TAMTĚŽ

³⁵¹ ve znění dle systému ASPI: vládní nařízení 136/1939 ze dne 4. července 1939 o právním postavením Židů ve veřejném životě

³⁵² ve znění dle systému ASPI: vládní nařízení 136/1939 ze dne 4. července 1939 o právním postavením Židů ve veřejném životě, § 4 odst. (1), (2)

- a) členy zastupitelských sborů ani orgánů veřejných korporací nebo členy sborových orgánů takových korporací;
- b) členy jiných sborů a komis zřízených pro výkon nebo podporu veřejné správy;
- c) členy sborově organizovaných školských úřadů;
- d) učiteli ani soukromými docenty na vysokých školách;
- e) učiteli ani jinými zaměstnanci na školách s právem veřejnosti, s výjimkou škol určených výhradně pro židy;
- f) členy veřejných vědeckých ústavů, učených společností a jiných veřejných institucí vědecké povahy;
- g) soudci laiky, přísedícími soudu patentního, přísedícími soudů pracovních, přísedícími nebo členy soudů rozhodčích, porotci, přísedícími soudů kmetských nebo soudů mládeže;
- h) notáři (kandidáty notářství), přísežnými tlumočníky, soudními nebo úředními znalci, veřejnými poručníky nebo opatrovníky, nejde-li o poručnictví nebo opatrovnictví týkající se židů nebo organizací a zařízení, které sledují výhradně nebo převážně zájmy židů,
- i) civilními techniky ani úředně oprávněnými báňskými inženýry,
- j) burzovními senzály;
- k) lékaři, veterináři ani lékárníky;
- l) výkonnými umělci, redaktory periodických tiskopisů vyjma časopisů určených pro židy.

Tento výčet byl zcela vyčerpávající. A židům tak zbyly jen pomocné a manuální práce.

Další omezení se vztahovalo na to, že židé nemohli být zaměstnanci v činné službě protektorátu a jiných veřejnoprávních korporací a subjektech uvedených ve vládním nařízení 379/1938 Sb. A na tomto základě židé nemohli být zaměstnáni v:

- a) korporacích, které obstarávají úkoly veřejné správy, jako obchodní, živnostenská, advokátní, lékařská, zvěrolékařská a inženýrská komora, Národní banka;
- b) ústavech, podnicích, fondech a zařízeních, které hospodaří s veřejnými prostředky nebo jejichž výsledek hospodaření je určen pro účely veřejně prospěšné;

- c) v ústavech a podnicích a zařízeních, které jsou ve vlastnictví nebo spravovány subjekty uvedené v a), b);
- d) v subjektech, jejichž hospodaření je převážně závislé na podporách z veřejných prostředků.³⁵³

Dále se židé nesměli účastnit politického života, být členy ve spolcích a jiných organizací společenského, kulturního a hospodářského života. Výjimkou byly spolky, které byly určeny pouze pro židy.³⁵⁴

Prezidentské výjimky

Dr. Hácha byl oprávněn dle § 3 vládního nařízení 136/1939 ze dne 4. července 1939 na návrh vlády vyjmout konkrétní osoby z působnosti tohoto zákona.

V ustanovení ovšem chyběla podmínka, kterou si vymínil protektor, že všem osobám, které mají být vyjmuty z působnosti, musí být udělen souhlas protektora. Mělo se to týkat osob, které si osvojily árijský způsob života a myšlení.³⁵⁵

Do konce října 1939 se sešlo na tisíc žádostí. Na základě jednání mezi protektorátními ministerstvy bylo navrženo 41 osob na vyjmutí z působnosti. Ty byly navrženy úřadu protektora s odůvodněním, že se jedná o veřejný zájem tyto osoby vyjmout. Odpověď byla jasná, a to, že odůvodnění je naprosto nepřesvědčivé a zamítá se.³⁵⁶

Právní postavení židovských notářů a advokátů

Advokátní komora zastavila činnost židovským advokátům usnesením z 15. března 1939. Podle nařízení o právním postavení židů pak nemohli být advokáty a obhájci ve věcech trestních. Na základě těchto ustanovení pak byli židé vymazáváni ze seznamu advokátních komor, což mělo za následek, že pak

---

³⁵³ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. vydání první. Praha: Academia, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3., s. 145

³⁵⁴ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. vydání první. Praha: Academia, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3., s. 147

³⁵⁵ KÁRNÝ, Miroslav. *"Konečné řešení": genocida českých Židů v německé protektorátní politice*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1991, 182 s. ISBN 80-200-0389-4, s. 58

³⁵⁶ KÁRNÝ, Miroslav. *"Konečné řešení": genocida českých Židů v německé protektorátní politice*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1991, 182 s. ISBN 80-200-0389-4, s. 59-60

nesměli obstarávat cizí právní záležitosti, zastupovat před soudem či mimo soud a poskytovat právní rady. Byli oprávněni jedinež zastupovat příslušníky své rodiny, pokud nebylo obligatorně nařízeno zastupování advokátem.³⁵⁷

Židé, kteří byli vymazáni ze seznamu advokátů, mohli být na základě rozhodnutí ministerstva spravedlnosti ustanoveni židovskými právními zástupci. Funkce vznikla zápisem do seznamu židovských právních zástupců, ti byli oprávněni pouze k obstarávání záležitostí právních věcí židů a židovských organizací.³⁵⁸

Notářské povolání bylo odepráno židům až z nařízení o právním postavení židů ve veřejném životě.³⁵⁹ Ministerstvo vnitra provedlo odejmutí notářského úřadu ve lhůtě 3 měsíců od vyhlášení nařízení. Notářští kandidáti a koncipienti byli rovněž vyloučeni z notářské praxe.³⁶⁰

Další předpisy upravující postavení židovských zaměstnanců

Židé, kteří pobírali penzijní platy, byli omezeni na základě vládního nařízení ze dne 7. listopadu 1940,³⁶¹ dle něhož částka, kterou pobírali, nesměla převyšovat hodnotu 50.000 korun ročně, do toho se započítávala i částka vzniklá z případných důchodů podle zákona č. 26/1929 Sb.. Dále byli omezeni židovští důchodci, kteří neměli nárok na přídavek k důchodu. Pak také zaměstnanec, který uvažoval o zaměstnání židovského příslušníka, musel mít povolení úřadu práce, to se ovšem nevztahovalo na přikázanou práci. Vánoční odměna také nesměla být židovským zaměstnancům vyplácena podle vyhlášky ministra sociální a zdravotní správy.³⁶²

---

³⁵⁷ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. vydání první. Praha: Academia, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3., s. 145

³⁵⁸ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. vydání první. Praha: Academia, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3., s. 146

³⁵⁹ ve znění dle systému ASPI: vládní nařízení 136/1939 ze dne 4. července 1939 o právním postavením Židů ve veřejném životě, § 4, odst. (1), čísl. 9.

³⁶⁰ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. vydání první. Praha: Academia, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3., s. 146

³⁶¹ ve znění dle systému ASPI: vládní nařízení č. 411/1940 Sb. o odpočivných (zaopatřovacích) platech Židů ze dne 7. listopadu 1940

³⁶² PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. vydání první. Praha: Academia, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3., s. 150

Hlavní právní předpis byl ovšem vydán dne 17. července 1942³⁶³ a ten zhoršil pracovní podmínky židů. Neměli pak nárok na vyplácení mzdy v případě nemoci a práce přesčas. Zaměstnavatel jim nesměl poskytnout zvláštní odměnu, a pokud židé využívali určitých služeb zaměstnavatele, jako bydlení, strava, museli za ně řádně zaplatit.³⁶⁴ Také se na ně nevztahovaly sociální přídatky, podílení se na spoření v pensijních fondech a rovněž dovolená byla neplacená.³⁶⁵

Největší nepoměr byl ovšem ve výpovědi pracovního poměru. Výpověď daná zaměstnavatelem obsahovala denní výpovědní lhůtu. Pracovní poměr byl skončen následujícího pracovního dne. Ovšem zaměstnanec musel dodržet standardní výpovědní lhůtu.³⁶⁶

Další podstatnou změnou byla délka pracovní doby, protože na židovské zaměstnance ve věku 14-18 let se vztahovala podle pracovních předpisů doba pro dospělé. Ale to se nevztahovalo na zaměstnance starší 18 let, kteří měli zřejmě neomezenou pracovní dobu.³⁶⁷

Omezení v běžném životě a židovská hvězda

Židé byli vyloučeni z politického života, ale okupanti vyvíjeli snahu vystřadit je i z běžného života.

Ve školství byli židé vyloučeni z německých středních i obecných škol a vysoké školy byly zavřeny k 17. listopadu 1939.³⁶⁸

Židé nesměli používat telefonních stanic, nesměli řídit auta a byly jim odejmuty řidičské průkazy, nesměli rybařit a vykonávat právo honitby, ve vagonech směli používat jen tu nejnižší třídu, v obchodech a na úřadech měli vyznačenou dobu k návštěvě.³⁶⁹

---

³⁶³ ve znění dle systému ASPI: Vládní nařízení č. 260/1942 Sb. o zaměstnávání Židů ze dne 17. července 1942

³⁶⁴ ve znění dle systému ASPI: Vládní nařízení č. 260/1942 Sb. o zaměstnávání Židů ze dne 17. července 1942, § 3

³⁶⁵ TAMTÉŽ, § 4, § 5

³⁶⁶ TAMTÉŽ, § 7

³⁶⁷ TAMTÉŽ, § 9

³⁶⁸ PETRŮV, Helena. *Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava, 1939-1941: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Vyd. 1. Praha: Institut Tereziánské iniciativy, 2000, 20. století. ISBN 80-859-2425-0, s. 80

³⁶⁹ TAMTÉŽ ...

A vrcholem diskriminačních snah bylo policejní nařízení ze dne 1. září 1941,³⁷⁰ dle něhož museli všichni židé starší 6 let na veřejnosti nosit židovskou hvězdu na náprsní straně části oděvu. Židovská hvězda musela být ze žluté látky a opatřena nápisem Jude.

Ochrana rasy

V roce 1942 započala další kapitola v oblasti protižidovských předpisů. Jednalo se o ochranu árijské rasy na území protektorátu. Cílem bylo vyřazení dalších osob, které nešlo zařadit pod definici pojmu žid, z veřejného života. Za tímto účelem bylo vydáno nařízení č. 85/1942 Sb. pro protektorátní příslušníky, které definovalo židovské míšence a zakázalo styk mezi židy či židovskými míšenci a árijci a vyloučilo židovské míšence z veřejného života v protektorátu.³⁷¹

V protektorátu platily říšské předpisy na ochranu rasy, ale ty se vztahovaly na německé příslušníky. Proto zde byla potřeba tuto skutečnost upravit nařízením ze dne 7. března 1942.³⁷²

Od toho okamžiku platily na území protektorátu dvoje rasové předpisy – čl. 2 výnosu Vůdce a říšského kancléře ze 16. března 1939 a třetí nařízení k zákonu na ochranu německé krve a německé cti s recipovanými norimberskými zákony a prováděcími nařízeními a vládní nařízení č. 85/1942 Sb.

Vládní nařízení se mělo subsidiárně použít na případy, které nebyly upraveny říšským právem.³⁷³ Míšencem byl ten, kdo pocházel z jednoho nebo ze dvou židovských prarodičů a nebyl označen za žida.³⁷⁴

Nařízení upravovalo v § 2 zákaz manželství mezi židem a protektorátním příslušníkem, který není žid nebo židovský míšenec se dvěma židovskými prarodiči. Taková manželství byla prohlášena za neplatná. Židovský míšenec se dvěma židovskými prarodiči potřeboval k uzavření manželství s protektorátním

---

³⁷⁰ ve znění dle systému ASPI: policejní nařízení č. RP27/1941 o označování židů ze dne 1. září 1941

³⁷¹ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. vydání první. Praha: Academia, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3., s. 180

³⁷² ve znění dle systému ASPI: Vládní nařízení č. 85/1942, kterým se vydávají další předpisy o židech a židovských míšencích ze dne 7. března 1942

³⁷³ ve znění dle systému ASPI: Vládní nařízení č. 85/1942, kterým se vydávají další předpisy o židech a židovských míšencích ze dne 7. března 1942, § 12

³⁷⁴ TAMTÉŽ, § 1 odst. (3)

příslušníkem povolení ministerstva vnitra. A také by nemělo dojít k uzavření manželství mezi míšenci s jedním židovským prarodičem. K šetření o platnosti manželství se přistupovalo z úřední povinnosti a snoubenci museli písemně potvrdit před sňatkovým úřadem, že nejsou překážky v uzavření manželství podle říšských právních předpisů.³⁷⁵

Aby byla ještě větší “ochrana krve”, byl zakázán pod trestem odnětí svobody až 5 let pohlavní styk mezi židy a protektorátními příslušníky.³⁷⁶

Omezení židovských míšenců

Po definování židovského míšence přistoupila vláda k nařízení, které vyloučilo židovské míšence ze státní správy podle vládního nařízení ze dne 9. dubna 1942.³⁷⁷ Tímto nařízením byli postiženi nejen židovští míšenci, ale i protektorátní příslušníci, kteří měli za manželku ženu židovského původu nebo míšenku prvního stupně (míšenc s dvěma židovskými prarodiči).³⁷⁸

Ke konečnému vyloučení židovských míšenců z veřejného života ovšem došlo na základě oběžníku ministerstva vnitra. Ten rozšířil výklad vládního nařízení, kterým se upravovalo postavení židovských míšenců ve veřejné správě o profese uvedené ve vládním nařízení, které upravovalo právní postavení židů ve veřejném životě.³⁷⁹

Závěr

Židé byli postupně systematicky zbavováni všech práv. Perzekuce se dotkla prakticky celého jejich života. Byli vyloučeni ze všech funkcí, nesměli se účastnit politického života, a aby se skoro vůbec nedostali do kontaktu s ostatními, bylo jim zakázáno účastnit se kulturních akcí a byla zřízena zvláštní otevírací doba obchodů. Zbývalo jen poslední, zbavit židy práva na život.

---

³⁷⁵ ve znění dle systému ASPI: Vládní nařízení č. 85/1942, kterým se vydávají další předpisy o židech a židovských míšencích ze dne 7. března 1942, § 3

³⁷⁶ ve znění dle systému ASPI: Vládní nařízení č. 85/1942, kterým se vydávají další předpisy o židech a židovských míšencích ze dne 7. března 1942, § 5 a § 8

³⁷⁷ ve znění dle systému ASPI: Vládní nařízení č. 137/1942 ze dne 9. dubna 1942 o židovských míšencích ve veřejné službě

³⁷⁸ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. vydání první. Praha: Academia, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3., s.185

³⁷⁹ TAMTÉŽ

Kapitola 13 - Právní perzekuce židů v Kolíně 1939-1941

Zatím jsem se ve své práci zabýval především teoretickými otázkami, které se vztahovaly k životu v protektorátu. Nyní bych přistoupil ke konkrétním údajům, a to k perzekuci židů na Kolínsku. Ihned na začátku bych uvedl, že opatření, která se prováděla v Kolíně, nebyla ničím výjimečným a s podobnými událostmi se můžeme setkat na území celého protektorátu.

Kolín a Kolínsko byly pro nacisty důležitou oblastí, jednalo o významný průmyslovo-zemědělský kraj. Průmyslové továrny nabízely vysoký potenciál v oblasti válečného zbrojení a úrodná pole poskytovala také značné výnosy. Není proto divu, že se Kolín stal střediskem nacistických správních úřadů. V období vojenské okupační správy bylo v Čechách celkem 23 oberlandrátů a Kolín byl centrem jednoho z nich, ten v sobě čítal 5 bývalých okresů – Kolín, Poděbrady, Nymburk, Kutná Hora a Nový Bydžov. Po skončení okupační správy došlo k redukci oberlandrátů na 12 a Kolín byl opět sídlem jednoho z nich. Kolínský oberlandrát zahrnoval v sobě již 5 výše uvedených politických okresů a k nim ještě přibyl politický okres Čáslav. Po územní úpravě k 1. říjnu 1940 připadly ke kolínskému oberlandrátu ještě politický okres Ledec nad Sázavou. Ovšem po Heydrichově správní reformě byl kolínský úřad oberlandrátu ke dni 15. června 1942 zrušen a Kolínsko připadlo do pražského obvodu. Dále zde bylo zřízeno sídlo okresního hejtmána, které kopírovalo dřívější oberlandrát. Od června roku 1939 byla zavedena v Kolíně nechvalně známá služebna gestapa.³⁸⁰

Vojska okupantů obsadila Čechy 15. března 1939 a už za 9 dní přichází na Městský úřad v Kolíně podání, aby v okrese Kolín byly do úterý 28. března všechny židovské obchody označeny německým nápisem „Jüdisches Geschäft (Židovský obchod).

Následujícího dne byla vydána vyhláška, která nařizovala židovským obchodníkům povinnost mít svůj krám označený tabulkou, kterou si zakoupí u konkrétního obchodníka. Převzetí museli všichni potvrdit podpisem na vyhlášce. Pro jistotu, že obchodníci vyhlášku dodrží, bylo podobné znění doručeno i Náboženské obci v Kolíně k rukám místního rabína. Dle seznamu se v městě Kolín nacházelo 9 židovských obchodů. V seznamu byl uveden majitel, místo obchodu a stručná charakteristika živnosti.

---

³⁸⁰ KREJČOVÁ, Helena a Jana SVOBODOVÁ. *Postavení a osudy židovského obyvatelstva v Čechách a na Moravě v letech 1939-1945: sborník studií*. Praha: Maxdorf, c1998, 225 s. Historia nova (Prague, Czech Republic), sv. 12. ISBN 80-85270-76-5, s. 199

Na základě opatření šéfa civilní správy byla vydána dne 12. dubna 1939 vyhláška, podle které bylo židům zakázáno volně nakládat se svým majetkem. Majetkem je myšleno jakékoliv aktivum a pokud došlo k jeho převodu po 15. říjnu 1939, musel převodce požádat dodatečně o souhlas. Dále souhlas s převodem uděloval pouze šéf civilní správy.

Ke konci srpna 1939, kdy se mělo na Kolínsku slavit posvícení a provozní výčepních zařízení z opatrnosti vznesli dotaz na městský úřad, zda mohou přijímat jako hosty židy v případě, že pro ně upraví místnost, městská rada vyjádřila s návrhem souhlas.

Posvícení skončilo a vše bylo jinak. Byla vydána vyhláška okresního úřadu ze dne 6. září 1939, podle níž byla v Kolíně vyhrazena restaurační zařízení přístupná židům. Úplně jim byl zakázán vstup do veřejné knihovny a čítárny. Veřejné lázně musely určit den a konkrétní dobu, kdy jim byly lázně přístupny. Nemocnice, chudobince a sanatoria musely vyhradit prostor pro židy, aby se neselekávali s ostatními pacienty. Na základě jiné vyhlášky z roku 1940 bylo stanoveno, že židům je v Kolíně vyhrazeno pouze jediné ubytovací zařízení, a to je hostinec U Černého koně v části Kolína IV. Jen pro zajímavost bych uvedl, že po válce byl pouze o dvě ulice dál zřízen internační tábor pro Němce.

Ne všechny restaurace se této vyhlášky držely, v archivních materiálech jsem našel příkaz, na jehož základě měli četníci prověřit, zda je v nádražní restauraci ve Velkém Oseku vyhrazen prostor pro židy. Byl označen jen jeden stůl místo požadovaných dvou.

V listopadu 1939 bylo v Kolíně slavnostně otevřeno nové divadlo a stalo se předmětem sporů. Ke konci ledna 1940 se v divadle měla odehrát hra Studio s hlavní představitelkou Olgou Scheinpflugovou. To bylo ovšem trnem v oku panu Františku Oseckému, který byl funkcionářem fašistické organizace a domníval se, že představení navštíví židé. Podle jeho názoru by přítomnost židů mohla vyvolat nepokoje a možný násilný střet. Z podání vyplývá, že právě on by byl hlavním aktérem, který by proti židům v divadle zasáhl. Na to okamžitě reagoval městský úřad a vydal vyhlášku, která zakazovala vstup židům do kolínského divadla pod pokutou až 5000 korun.

Ohledně majetkových práv, kdy protektorátní úřady měly za povinnost udělat soupis veškerého židovského majetku, tak se v Kolíně nacházelo 103 domů a bytů ve vlastnictví židů. Ke konci roku 1939 vydal okresní hejtman vyhlášku na

základě vnitřního předpisu ministerstva financí, která omezovala židy na právech a která se vztahovala k vkladním knížkám.

Další vyhláška, která bytostně zasáhla do práv židů, byla vydána 7. srpna 1940. Podle této směli nakupovat v árijských obchodech pouze od 10–11 hod. a holičství byla přístupna od 09-10 hod. Za necelý měsíc došlo ke změně a nákupní čas byl posunut o hodinu dopředu. Ke konci roku byla vydána vyhláška, která zakazovala židům opouštět okres a i v rámci okresu nesměli bez povolení měnit trvalé bydliště.

Židé byli prakticky vyřazeni z veřejného života, to ovšem mezi ostatním obyvatelstvem vzbudilo spíše solidaritu než opovržení. A tak pro výstrahu okresní hejtman pomocí oběžníku informoval protektorátní úředníky, že příště jakýkoliv styk úředníků s židy bude posuzován podle kárných předpisů.

Dále se dochoval oběžník okresního hejtmana ze dne 12.12.1940, který informoval starosty na Kolínsku, aby prošetřili, zda nebylo uděleno čestné občanství židovskému příslušníkovi. Pokud by byl záznam kladný, bylo nutné počtu okamžitě odejmout. Podle sdělení nebylo v Kolíně čestné občanství uděleno nikomu.

Ke konci roku 1941 došlo k omezení úředních hodin pro židy na Městském úřadě v Kolíně. Byla jim určena úřední doba od 08-09 hod. ranních. Podobné to bylo i v bankách, kde pro ně byla stanovena doba od 10-11 hod.

Na základě vládního nařízení, které bylo v Kolíně provedeno vyhláškou o postavení židů v protektorátu, se museli židovští držitelé řidičského oprávnění dostavit na městský úřad a příslušné řidičské oprávnění zde odevzdat.

V časopise *Árijský boj* byla vytištěna stížnost, která osočovala biograf v Kolíně z toho, že se tam prý chodí ukrývat často židé, zejména židovské dívky s árijskými chlapci. Na základě tohoto udání měla být zostřena ostraha.

Od roku 1942 byly z Kolína vypraveny tři transporty do Terezína. Kolín sloužil jako centrum oberlandrátu a k 1. lednu 1942 zahrnoval soudní okresy Kolín a 18 dalších.

Jako shromaždiště byla vybrána základní škola v Ovčárecké ulici v Kolíně na Zálabí, z nedaleké vlakové zastávky Zálabí byly transporty vypravovány.

První transport zahrnoval 744 osob, z nichž zahynulo 703. Druhý transport zahrnoval 724 osob a zahynulo 695 osob. Ve třetím transportu odjelo 734 osob a 670 se jich nevrátilo. Po skončení války se do Kolína vrátilo jen 69 osob³⁸¹.

V této kapitole jsem chtěl ukázat, jak vypadaly protižidovské předpisy v praxi. Na perzekuční opatření pak nahlížíte najednou jinak, když si uvědomíte, že zrovna sedíte v divadle, které bylo v době protektorátu určité skupině uzavřeno, nebo při cestě do školy míváte bývalou budovu gestapa.³⁸²

---

³⁸¹ PEJŠA, Jaroslav a Miroslava JOUZOVÁ. *Moje město Kolín: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. 3. přeprac. vyd. V Kolíně: Regionální muzeum, 2010, Historie (Regionální muzeum v Kolíně), sv. 12. ISBN 978-80-86403-21-2 (BROŽ.), s. 44

³⁸² materiál na jehož základě byla sepsána tato kapitola: Státní okresní archiv Kolín, inv.: č. 621 (presidiální spisy 1939), č. 622 (presidiální spisy 1940), č. 623 (presidiální spisy 1941), presidiální spisy 1942)

Závěr

Protektorát Čechy a Morava vznikl na základě výnosu ze 16. března 1939 a podle něj měl být pod ochranou Německé říše. Ale systém ochrany nikdy v protektorátu nefungoval. Cílem „ochránců“ bylo začlenit české území do Německé říše a vytěžit z něj jeho hospodářský a lidský potenciál.

Podle výnosu měl být protektorát autonomní útvar, který se měl sám spravovat. Realita byla ovšem taková, že interpretace právních předpisů vytvořila systém, který vždy dokázal legálně protlačit vůli okupantů. Ti nejdříve vytvořili cíl a až poté se hledali prostředky, jak jich dosáhnout.

V protektorátu byly platné tři druhy právních předpisů:

1. Právní předpisy, které nabyly účinnosti před vznikem protektorátu, pokud neodporovaly smyslu převzetí ochrany Říší.
2. Právní předpisy schválené protektorátními orgány, které nebyly v rozporu se zájmy Říše.
3. Právní předpisy říšskoněmecké.

Praxe ukázala, že všechny tyto právní předpisy vytvořily právní základ pro provádění perzekuce občanů protektorátu, a to ve všech oblastech jejich života. Perzekuce se týkala jazykového práva, občanství, práva na vzdělání, pracovního práva, práva bytového a práv v hospodářské oblasti.

Protektorátní příslušníci se stali obyvateli druhé kategorie. Neměli stejná politická a občanská práva jako říšští příslušníci. Mnoho z nich muselo vykonávat přikázané nucené práce, a to jak v protektorátu, tak v průmyslových závodech v Německu. Protektorát měl pro okupanty hlavně hospodářský význam. Jelikož nepotřebovali příslušníky vzdělané inteligence, využili studentských protestů a uzavřeli všechny české vysoké školy.

Ještě horšímu postavení byli v protektorátu vystaveni židé. Perzekuce přicházela jak ze strany okupačních, tak protektorátních orgánů. Došlo k zabavování židovského majetku (arizace), židé nemohli se svými financemi a majetkem volně nakládat. Byli vyloučeni ze svých povolání (advokáti, soudci, lékaři) a bylo jim rovněž zakázáno pracovat ve veřejné správě, pracovní podmínky zaměstnanců v ostatních odvětvích byly velmi ztíženy.

Byli vyloučeni z veřejného života. Knihovny, čítárny, divadla jim byly úplně uzavřeny. V ostatních veřejných prostorách mohli využívat jen určenou část. Příkaz nosit židovskou hvězdu je měl separovat od ostatních obyvatel.

Závěrem bych chtěl uvést slova pana JUDr, et PhDr. Zdeňka Masopusta DrSc., který nám při seminární výuce o Gustavu Radbruchovi v hodinách teorie práva charakterizoval zákony v nacistickém Německu takto: „...míra nespravedlnosti vydaných předpisů dosáhla takové meze, že je ani za právní předpisy nelze považovat.“ A tento jeho výrok můžeme vztáhnout i na protektorát.

Resume

The aim of this Diploma Theses, which focuses on the Persecution in Protectorate of Bohemia and Moravia. The Protectorate of Bohemia and Moravia was established on the 16th of March, 1939 by proclamation. According to the proclamation, the Protectorate was supposed to be under the rightful governance of the German Reich.

Three types of regulations were valid in the Protectorate:

1. Legal regulations that became valid before the establishing of the Protectorate if they were not contradict to the idea of protection from the Reich.
2. Legal regulations authorized by the Protectorate's authorities if they were not contradict to interests of the Reich.
3. German Reich's legal regulations.

Practice has shown that all this legal regulations created legal basis for persecution of the Protectorate's citizens in all areas of their lives. Persecution related to the Language law, Citizenship, Education law, Labor law, Housing law and Economical laws.

The position of Jews in the Protectorate was by far the worst. Persecution came from both the occupation and the Protectorate's authorities. The Protectorate excluded Jews from their jobs and kept them from working in the civil service. German authorities denied them their property rights. In daily life they were segregated from the rest of the population. Certain areas in restaurants were denied to them. They could go to certain shops and offices only at certain hours and places like libraries and reading rooms were forbidden to them completely.

Dodatek k pravopisu

Z důvodu, že jazykové normy neposkytují ohledně pravopisu velkých či malých počátečních písmen v některých případech jednoznačné vodítko a praxe také neposkytuje jednoznačnou odpověď, odůvodním, proč jsem se rozhodl psát určité výrazy způsobem uvedeným v mé práci. Toto se týká především slov Říše, protektorát a židé.

Podle výkladu pravidel českého pravopisu je Říše chápána jako označení pro fašistické Německo, proto dodržuji tento pravopis.

V oficiálním názvu Protektorát Čechy a Morava se držím psaní velkého počátečního písmene, v případě jednoslovného označení protektorát píše malé počáteční písmeno v souladu se současnou jazykovou normou.

K židům přistupuji jako k náboženské skupině, proto v tomto slově píšu malé počáteční písmeno.

Zvolil jsem výše zdůvodněný způsob psaní uvedených slovních spojení, čímž nechci zpochybňovat vnímání zastánců opačného stanoviska. Myslím si, že se jedná pouze o formální problém.

Literatura:

1. GEBHART, Jan a Jan KUKLÍK. *Dramatické i všední dny protektorátu: sborník studií*. Vyd. 1. Praha: Themis, c1996, 287 s. Historia nova (Prague, Czech Republic), sv. 12. ISBN 80-858-2135-4;
2. GEBHART, Jan, Jan KUKLÍK, Jaromír TAUCHEN a Monika HORÁKOVÁ. *Druhá republika, 1938-1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2004, 20. století, sv. 12. ISBN 80-718-5626-6;
3. KÁRNÝ, Miroslav. *"Konečné řešení": genocida českých Židů v německé protektorátní politice*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1991, 182 s. ISBN 80-200-0389-4;
4. KETTNER, Petr. *Konec černého vraha*. Praha: Magnet, 1971;
5. KROPÁČ, František, *Persekuce českého studentstva za okupace : 28. říjen 1939, německý útok na české vysokoškoláky, uzavření českých vysokých škol*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1945;
6. KNAPP, Viktor. *Problém nacistické právní filosofie: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. 3. přeprac. vyd. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002,. ISBN 80-86473-21-X;
7. KREJČOVÁ, Helena a Jana SVOBODOVÁ. *Postavení a osudy židovského obyvatelstva v Čechách a na Moravě v letech 1939-1945: sborník studií*. Praha: Maxdorf, c1998, 225 s. Historia nova (Prague, Czech Republic), sv. 12. ISBN 80-85270-76-5;
8. KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6;
9. KUKLÍK, Jan. *Znárodněné Československo: od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2010, Edice 20. století. ISBN 978-808-7284-124;
10. MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945: od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. 4. přeprac. vyd. Praha: Leges, 2010, 640 s. Student (Leges). ISBN 978-808-7212-394;
11. MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2002, 20. století. ISBN 80-246-0302-0;
12. MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium s. r. o., 2012, ISBN 978-80-87284-20-9;
13. PEJŠA, Jaroslav a Miroslava JOUZOVÁ. *Moje město Kolín: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. 3. přeprac. vyd. V Kolíně: Regionální muzeum, 2010, 96 s. Historie (Regionální muzeum v Kolíně), sv. 12. ISBN 978-80-86403-21-2 (BROŽ.);

14. PETRŮV, Helena. *Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava, 1939-1941: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Vyd. 1. Praha: Institut Tereziánské iniciativy, 2000, 20. století. ISBN 80-859-2425-0;
15. PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. vydání první. Praha: Academia, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3;
16. SCHELLE, Karel, Pavel SALÁK, Jaromír TAUCHEN a Monika HORÁKOVÁ. *Protektorát Čechy a Morava: jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin (vybrané problémy)*. Vyd. 1. Ostrava: Key Pub., 2010, 20. století, sv. 12. ISBN 80-904-5220-5;
17. SOBOTA, Emil. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1946;
18. SOBOTA, Emil. *Glosy 1939-1945*. Praha: Jan Laichter, 1946;
19. VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., KNOLL, V., BERÁNEK, P. *České právní dějiny*. 1.. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008, ISBN: 978-80-7380-127-4.

Právní předpisy:

Předpisy vydané protektorátními orgány

1. vládní nařízení č. 80/1942 Sb. ze dne 4. března 1942 o správní působnosti vlády Protektorátu Čechy a Morava a o zastupování členů vlády;
2. mezinárodní smlouva č. 300/1938 Sb. mezi Česko-Slovenskou republikou a Německou říší o otázkách státního občanství a opce;
3. vládní nařízení č. 80/1942 Sb. ze dne 4. března 1942 o správní působnosti vlády Protektorátu Čechy a Morava a o zastupování členů vlády;
4. vládní nařízení č. 19/1940 Sb. ze dne 11. ledna 1940 o protektorátní příslušnosti;
5. nařízení č.13/41 ze dne 6. června 1941 upravující otázky státní příslušnosti oproti protektorátu Čechy a Morava;
6. ústavní zákon č. 122/1920 ze dne 29. února 1920, podle § 129 ústavní listiny, jímž se stanoví zásady jazykového práva v republice Československé;
7. vládní nařízení č. 72/1939 Sb. o kárných pracovních táborech ze dne 28. dubna 1939;
8. vládní nařízení č. 177/1939 ze dne 23. června 1939 o příkazování osob k zemědělským pracím;
9. vládní nařízení č. 190/1939 o všeobecní pracovní povinnosti ze dne 25. července 1939;
10. vládní nařízení č. 195/1939 Sb. jímž se provádí vládní nařízení ze dne 25. července 1939, č. 190 Sb., o všeobecné pracovní povinnosti ze dne 24. srpna 1939;
11. vládní nařízení 193/1939 ze dne 25. července 1939 o úřadech práce;
12. vládní nařízení 241/1941 Sb. ze 23. ledna 1941, kterým se zavádějí pracovní knížky;

13. vládní nařízení 46/1941 Sb. jímž se činí některá opatření o řízení práce ze dne 23. ledna 1941;
14. vládní nařízení č. 177/1941 ze dne 26. února 1941 o zvláštních opatřeních obcí v bytové péči;
15. vládní nařízení č. 166/1939 ze dne 19. května 1939 o opatřování dokladů pro úřední důkaz rodového původu;
16. vládní nařízení č. 180/1941 Sb. ze dne 7. května 1941, kterým se vydávají některé předpisy o sporech o rodový nebo pokrevní původ;
17. vládní nařízení č. 150/1943 Sb. ze dne 1. června 1943 o rodopisném úřadu pro Čechy a Moravu;
18. vládní nařízení 123/1939 ze dne 21. dubna 1939 o vyloučení některých osob z výkonu veřejných funkcí v soudnictví;
19. vládní nařízení 136/1939 ze dne 4. července 1939 o právním postavením Židů ve veřejném životě;
20. vládní nařízení č. 411/1940 Sb. o odpočivných (zaopatřovacích) platech Židů ze dne 7. listopadu 1940;
21. vládní nařízení č. 260/1942 Sb. o zaměstnávání Židů ze dne 17. července 1942;

Předpisy vydané říšskými orgány

22. výnos č. RP 06/1939 Sb. Vůdce a říšského kancléře ze dne 16. března 1939 o Protektorátu Čechy a Morava;
23. nařízení Říšského protektora v Čechách a na Moravě č. RP21/39 o rozpuštění Svazu národních a střeleckých gard;
24. nařízení č.13/41 ze dne 6. června 1941 upravující otázky státní příslušnosti oproti protektorátu Čechy a Morava;
25. nařízení č. RP 07/1939 o úředním jazyku v Protektorátu Čechy a Morava ze dne 21. března 1939;
26. nařízení RP08/1939 ze dne 3. dubna 1939 o právních předpisech Říše pro území Protektorátu Čechy a Morava;
27. nařízení č. RP 07/1939 o úředním jazyku v Protektorátu Čechy a Morava ze dne 21. března 1939;
28. nařízení č. RP28/39 ze dne 3. října 1939 o odznamenání příslušnosti Protektorátu Čechy a Morav
29. nařízení RP29/39 o propadnutí jmění v Protektorátu Čechy a Morava ze dne 4. října 1938
30. nařízení RP03/40 ze dne 31. prosince 1939 k zavedení zákona o dědicko právních omezení z důvodu chování odporujícího pospolitosti v zemi Ostmark, v říšské župě Sudetenland jakož i v Protektorátu Čechy a Morava;

31. nařízení Říšského protektora v Čechách a na Moravě č. RP14/39 o židovském majetku ze dne 21. června 1939;
32. nařízení říšského protektora RP19/1940 ze dne 7. října 1940 o pronajímání židovských bytů;
33. nařízení říšského protektora RP09/1941 ze dne 2. května 1941 o pronajímání židovských místností používaných po živnostensku.

Archivní materiál

Státní okresní archiv Kolín, inv.: č. 621 (presidiální spisy 1939), č. 622 (presidiální spisy 1940), č. 623 (presidiální spisy 1941), presidiální spisy 1942).

Inspektorát Čechy a Morava.
Inspektorat Böhmen und Mähren.
Okresní úřad: Rychnov n/V
Bezirksbehörde:

Diözese Königgrätz.
Okresní soud: Hořelec n/V
Bezirksgericht:

Oddací list. Trauungsschein.

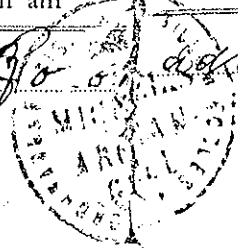
potvrzuje, že dle matriky oddaných
bestätigt, daß laut Trauungsmatrik

Das Dekanal-Pfarramt in Velké Čermce Lit. V. číslo. 58 str. 77 čís. poř. 2 oddáni byli:
v Rychnov n/V Lit. V. Nr. - S. 77 Lauf Nr. 925-41
gatraut wurden:

Rok, měsíc, den a místo sňatku Jahr, Monat, Tag und Ort der Trauung	23. prosince 1937.	
Jméno a příjmení Vor- und Zuname	ZENICH-BRAUTIGAM <u>Jan Čech.</u>	NEVĚSTA-BRAUT <u>Marie Matejzínová.</u>
Rodiště Geburtsort	<u>Velké Čermce.</u>	<u>Velké Čermce.</u>
Domovská příslušnost a politický okres Heimatzuständigkeit und politischer Bezirk	<u>Rychnov n/V.</u>	<u>rychnovská.</u>
Zaměstnání Beschäftigung	<u>český státní úředník.</u>	<u>domácnost.</u>
Bydliště wohnort	<u>27/2. 1910.</u>	naroz. <u>25/4. 1912.</u>
Svoboda(a), vdovec(a), rozloučen(a) Ledig verwitwet getrennt	<u>svobodní</u>	<u>svobodní</u>
Náboženství Religion	<u>katolický</u>	<u>katolické.</u>
Jméno, příjmení, zaměstnání a bydliště rodičů Vor- und Zuname, Beschäftigung und Wohnort der Eltern	<u>Jan Čech, domkár ve Velké Čermce č. 38.</u> <u>Franka Karásková ze Z...</u>	<u>Josef Matejzín, majitel (půl) ve Velké Čermce č. 58.</u> <u>Marie Matejzínová, rozená Karásková ze Z...</u>
Jméno, příjmení, stav a bydliště svědků Vor- und Zuname, Stand und Wohnort der Zeugen	<u>Josef Matejzín, ro...</u> <u>Josef Matejzín, ro...</u>	<u>Jan Čech, ro...</u> <u>Jan Čech, ro...</u>
Jméno a hodnost oddávajícího Name und Rang des Trauenden	<u>Jan Václav Čech.</u>	
Poznámka Anmerkung	Prohlášení byli dne <u>19. 12. 1937</u> jednou za druhé.	

Dáno z děkanského - farního úřadu
Gegeben vom Dekanal - Pfarr- Amte in

dne 8./10. 1940.
am 194

Václav
Podpis. - Unterschrift

Land - Země: Böhmen-Čechy

Nr. - Čís. 121

Polit. Bezirk - Polit. okres: Reichenau a. d. Kn.
Rychnov n/kn.

Heimatschein-Domovský list,

womit von der Gemeinde - jímí obec

Grosstscherma A. d. Adler Velká Čermná n/Orl.

bestätigt wird, daß - potvrzuje, že

Vor- und Zuname: Josef Matěj us

Jméno a příjmení:

Beruf: Sägewerk Eigentümer-majitel pily

Povolání: Februar

Tag, Monat und Jahr der Geburt: 24. února 1890

Den, měsíc a rok narození:

Geburtsort: Grosstscherma a. d. Adler-Velká Čermná n/Orl.

Místo narození:

Stand (ledig oder verheiratet): verheiratet-ženatý

Stav (svobodný-a, ženat-vdana):

in dieser Gemeinde das Heimatrecht besitzt,
welches durch*)

má v této obci právo domovské,
jehož nabytí-a*)

Geburt nach dem Vater-zrozením po otci

erworben wurde.

Grosstscherma a. d. Adler den - dne 6. 8. 1942
Velká Čermná n/Orl.

Für die Gemeinde - Jménem obce:

J. Kloupek
Gemeinderat. - Radní.

J. Matěj us
Gemeindevorsteher. - Starosta.

J. Matěj us
Eigenhändige Unterschrift des Eigentümers des Heimatscheines.
Vlastnoruční podpis majitele domovského listu.

*) Erwerbungsgründe: 1. Geburt (nach dem Vater - nach der Mutter), 2. Beschluß der Gemeindevertretung (Datum u. Zahl), 3. Verleihung eines definit. Dienstpostens bei einer öffentl. Behörde (Datum und Zahl des Dekretes), 4. Verheiratung mit einem Gemeindeangehörigen (Vor- u. Zuname).

*) Důvody nabytí: 1. Zrození (po otci - matce), 2. Usnesení obec. zastupitelstva (datum a číslo), 3. Průběžné definit. místa služebního při veřejném úřadu (datum a číslo dekretu), 4. Provdání za příslušníka obce (jméno a příjmení).

Land - Země: Böhmen-Čechy
Polit. Bezirk - Polit. okres: Reichensau a. d. Kn.
Rychnov n/Kn.

Nr. - Čís. 118

Heimatschein-Domovský list,

womit von der Gemeinde - jímž obec

Grosstscherma a. d. Adler-Velká Čermná n/Orl.

bestätigt wird, daß - potvrzuje, že

Vor- und Zuname: Rudolf Čech
Jméno a příjmení:
Beruf: Gendameriewachtmeister-četnický strážmistr
Povolání: Februar
Tag, Monat und Jahr der Geburt: 27. února 1910
Den, měsíc a rok narození:
Geburtsort: Grosstscherma a. d. Adler-Velká Čermná n/Orl.
Místo narození:
Stand (ledig oder verheiratet): verheiratet-ženatý
Stav (svobodný-á, ženat, vdaná):

in dieser Gemeinde das Heimatrecht besitzt,
welches durch*)

má v této obci právo domovské,
jehož nabytí-a*)

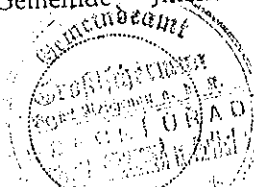
Geburt nach dem Vater-zrozením po otci.

erworben wurde.

Grosstscherma a. d. Adler den - dne 3. 8. 1912

Velká Čermná n/Orl. Für die Gemeinde - Jménem obce:

Ant. Řehák
Gemeinderat. - Radní.

[Signature]
Gemeindevorsteher. - Starosta.

[Signature]
Eigenthändige Unterschrift des Eigentümers des Heimatscheines.
Vlastnoruční podpis majitele domovského listu.

*) Erwerbungsgründe: 1. Geburt (nach dem Vater - nach der Mutter). 2. Beschluß der Gemeindevertretung (Datum u. Zahl). 3. Verleihung eines definit. Dienstpostens bei einer öffentl. Behörde (Datum und Zahl des Dekretes). 4. Verheirathung mit einem Gemeindeangehörigen (Vor- u. Zuname).

*) Důvody nabývání: 1. Zrození (po otci - matce). 2. Usnesení obec. zastupitelstva (datum a číslo). 3. Propůjčení definit. místa služebního při veřejném úřadu (datum a číslo dekretu). 4. Provdání za příslušníka obce (jméno a příjmení).

Land - Země: Böhmen-Čechy
Polit. Bezirk - Polit. okres: Reichenau s.d.Kn.
Rychnov n/Kn.

Nr. - Čís. 119

Heimatschein-Domovský list,

womit von der Gemeinde - jímž obec

Grosstscherma s.d. Adler-Velká Čermná n/Orl.

bestätigt wird, daß - potvrzuje, že

Vor- und Zuname: Marie Čechová
Jméno a příjmení:

Beruf: Im Haushalte-v domácnosti
Povolání: Jänner

Tag, Monat und Jahr der Geburt: 25. ledna 1912
Den, měsíc a rok narození:

Geburtsort: Grosstscherma s.d. Adler-Velká Čermná n/Orl.
Místo narození:

Stand (ledig oder verheiratet): verheiratet-vdaná
Stav (svobodný-á, ženat, vdaná):

in dieser Gemeinde das Heimatrecht besitzt,
welches durch*)
má v této obci právo domovské,
jehož nabytí-a*)

Verehelichung mit dem Rudolf Čech, Gemeindeangehörigen-
Provďáním za příslušníka obce Rudolfa Čecha erworben wurde.
Grosstscherma s.d. Adler den - dne 3. 8. 1942
Velká Čermná n/Orl.

Für die Gemeinde im Namen obce:

Ant. Rěháček
Gemeinderat. - Radní.

J. J. J.
Gemeindevorsteher. - Starosta.

Marie Čechová
Eigenhändige Unterschrift des Eigentümers des Heimatscheines.
Vlastnoruční podpis majitele domovského listu.

*) Erwerbungsgründe: 1. Geburt (nach dem Vater - nach der Mutter). 2. Beschluß der Gemeindevertretung (Datum u. Zahl). 3. Verleihung eines definit. Dienstpostens bei einer öffentl. Behörde (Datum und Zahl des Dekretes). 4. Verehelichung mit einem Gemeindeangehörigen (Vor- u. Zuname).

*) Důvody nabytí: 1. Zrození (po otci - matce). 2. Usnesení obec. zastupitelstva (datum a číslo). 3. Propůjčení definit. místa služebního při veřejném úřadu (datum a číslo dekretu). 4. Provďání za příslušníka obce (jméno a příjmení).

Protectorát Čechy a Morava.

Politický okres: Rožnov n/Ka

Čís. jedn.: 1055

Diecéze: Hradec Králové

Vikariát: Katelce 2/6

Fara: Borohradky

Bez kolku.

Výtah z matriky narozených.

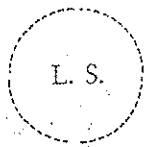
Platí jen pro úřední důkaz rodového původu.

Matrika: VI, kniha: F, list: 39, poř. čís.: .....

Den, měsíc a rok	narození <u>23. / prosince 1894.</u> křtu <u>23. /</u>
Jméno (křestní) a příjmení	<u>František Čech</u>
Náboženství, pohlaví	<u>řím. katol. - katolické</u>
Místo narození (politický okres)	<u>Ledkov v. Hh.</u>
Otec (jméno a příjmení, náboženství, povolání, bydliště, příp. místo narození a jména rodičů, jak a pokud je to obsaženo v matričním zápisu)	<u>František Čech, katolík, chalupník</u>
Matka (jméno a příjmení [i rodné], náboženství, povolání, bydliště, příp. místo narození a jména rodičů, jak a pokud jest to obsaženo v matričním zápisu)	<u>Františka, katolická, manž. služka + Jindřich Peliha, domkář a řemeslník</u>
Poznámka	

Na důkaz toho vlastnoruční podpis podepsaného a připojené úřední razítko.

Farní - děkanský úřad v Borohradky dne 23. říj 1946

Jan Kocik, kaplan
podpis.

Juden ¹¹⁻¹²
dürfen nur von ~~10-11~~ Uhr
vormittags einkaufen.

Židům dovoleno nakupovati
pouze ~~po~~poledne
od ~~10-11~~ hod.
¹¹⁻¹²